

De Hanuca, Sinagoga din Cetate a fost redeschisă

La Timișoara, sărbătoarea de Hanuca a fost marcată printr-o ceremonie impresionantă, ținută la Sinagoga din Cetate. A doua lumânare de Hanuca a fost aprinsă de președintele FCER, deputatul Silviu Vexler, și de președintele Camerei Deputaților, Sorin Grindeanu. Evenimentul a avut loc la numai o zi după atentatul de la Bondi Beach, din Sydney.

Silviu Vexler a declarat că Sinagoga din Cetate este cel mai potrivit loc pentru a celebra sărbătoarea de Hanuca: este unica sinagogă din Europa care a fost inaugurată personal de un împărat (Franz Joseph al Austriei) și care recent l-a găzduit pe actualul președinte al Republicii Federale Germania, Frank-Walter Steinmeier. Vorbitorul a subliniat că tragedia de la Sydney ne reamintește că „lumina nu vine de la sine, iar uneori se stinge dacă nu este păzită cu atenție”. Din păcate, „antisemitismul la nivel internațional, inclusiv în România, crește tot mai mult, iar eforturile necesare pentru a păstra o societate democratică, tolerantă și normală, așa cum ne-am obișnuit, sunt din ce în ce mai mari”. Totuși mesajul transmis de vorbitor a fost unul de fermitate în fața tuturor obstacolelor: „Nu vom ceda niciodată și nu vom accepta să ne trăim viața în teamă. Vom insista să trăim în lumină și să împărtășim lumina pe care nu numai această sărbătoare, ci și miile de ani de tradiție a poporului evreu o aduc.” Aceeași perseverență, dublată de sprijinul Guvernului României și al Primăriei municipiului Timișoara, a condus și la șansa de a aprinde din nou lumânările în Sinagoga din Cetate, după mulți ani în care

aceasta a fost închisă.

Sorin Grindeanu a subliniat: „Ca fost viceprimar al Timișoarei și ca fost președinte de Consiliu Județean Timiș, sunt onorat să particip la redeschiderea uneia dintre cele mai vechi sinagogi din România, Sinagoga din Cetate, care este un edificiu emblematic al orașului nostru și un monument istoric de importanță națională.” Vorbitorul și-a reiterat angajamentul în susținerea, de la nivel legislativ, a combaterii intoleranței și a oricărei forme de radicalizare din România.

Bernd Fabritius, însărcinat al Guvernului Federal pentru problemele imigranților germani și minorității, a punctat: „Guvernul Federal german este alături de familiile îndurerate și de cei răniți după atacul antisemit și terorist care a avut loc la Sydney. Rănite sunt nu numai persoanele care au fost afectate de acest atac, răniți sunt toți membrii comunităților evreiești, răniți sunt toți cei care trăiesc în comunități, care își doresc pace, libertate și un trai bun, în fața luminii pe care o sărbătorim astăzi. Este un atac care se adresează nu numai comunității evreiești din Sydney, ci este un atac către noi toți.”

Președintele Consiliului Județean Timiș, Alfred Simonis, a declarat: „Această sărbătoare ne vorbește despre credință, continuitate și reziliență în fața încercărilor. Mesajul ei rămâne profund actual, într-o lume în care este nevoie de repere morale și de solidaritate.”

În viziunea primarului Timișoarei, Dominic Fritz, „Timișoara nu ar fi ceea ce este fără comunitatea evreiască”. El a amintit că orașul a cunoscut „nu doar perioade de pace și multiculturalitate,

ci și de antisemitism”, referindu-se la atacul terorist din 1938, de la teatru, unde au fost uciși patru evrei: „Ne reînnoim fermitatea și unitatea împotriva antisemitismului. Simt asta ca pe o mare responsabilitate și pentru comunitatea noastră din Timișoara, și pentru toți cei care suntem activi în politica românească.”

Prefectul Județului Timiș, Cornelia Micicoi: „Comunitatea evreiască a Timișoarei și a Banatului a fost mereu un catalizator al inovării, al progresului și al prosperității. Pentru că Hanuca e o sărbătoare a luminii, aș aminti doar contribuția remarcabilă adusă de industria și ingineria evrei la transformarea Timișoarei în primul oraș din Europa continentală cu iluminat public electric, în 1884.”

După aprinderea lumânărilor, a fost anunțată decernarea Ordinului de Onoare pentru trei personalități care au sprijinit cu toate forțele comunitatea din Timișoara: Slavoljub Adnagi, fost deputat din partea comunității sârbe; Ovidiu Ganț, reprezentantul FDGR în Parlamentul României; și Georg Bardeau, consul onorific al Austriei la Timișoara. Pentru fiecare dintre ei, Silviu Vexler a rostit o *laudatio*.

Slavoljub Adnagi s-a arătat onorat și bucuros să primească această decorație din partea FCER, în familia sa existând amintiri adânc înrădăcinate, legate de comunitatea evreilor din Sânnicolau Mare. „Trăiesc astăzi, peste timp și peste timpuri, o revelație a cuvintelor *memorie și recunoștință*”, a subliniat vorbitorul.

În alocuțiunea sa, Georg Bardeau a spus: „Mulțumesc pentru cum ne-ați primit aici la Timișoara și în România. Mă simt ca acasă aici de 20 de ani și eu nu am făcut nimic deosebit, am făcut numai ce am considerat normal și așa am ajutat comunitatea, să aducem la locul lui ceea ce a fost.

Hanuchiada 2025

pag. 3

Iranul la răscruce

pag. 5

Premieră la Teatrul Tineretului din Piatra-Neamț

pag. 6

Cultura idiș în România interbelică (1918-1940). Colecție de documente
Convorbire cu autoarea, dr. Camelia Crăciun

pag. 11

Ladislau Roth la 105 ani
Dirijor și compozitor de excepție, omagiat la Tel Aviv

pag. 11

Prezența invizibilă
Memoria Pogromului din București

pag. 13

Mărturie locală 2025
Muzeul Eretz Israel, Tel Aviv

pag. 14

Mulțumesc mult și văd asta ca pe o misiune și o datorie pentru viitor.”

Ovidiu Ganț a subliniat: „Asumarea sinceră a trecutului este o condiție *sine qua non* pentru o reconciliere reală și o conviețuire normală într-o Românie democratică. (...) Este o onoare și o mare bucurie umană și profesională pentru mine faptul că domnul deputat Vexler m-a luat alături de el în această misiune, în încercarea de normalizare a relațiilor sociale în țara noastră, prin educație, spre exemplu”, în acest sens amintind introducerea disciplinei *Istoria evreilor. Holocaustul* în liceele românești.

Un recital de pian a fost oferit de Milan Ilić, elev al Liceului „Ion Vidu”, care a interpretat lucrări de Haydn și Chopin.

E.S. Angela Ganninger, ambasadoare a Germaniei la București, a vorbit despre importanța reapropierii dintre comunitățile evreiască și germană: „Ne bucurăm că acest lucru a fost posibil după experiențele din timpul regimului nazist, după Șoah, și ne bucurăm că această apropiere există și astăzi. Vedem la ce poate duce antisemitismul, am văzut-o recent la Sydney, și este foarte important să luăm poziție și să fim alături de comunitatea evreiască, inclusiv de cea din România.”

Prim-rabinul Rafael Shaffer a amintit: „Slujba din Templul de la Ierusalim a fost oprită timp de 52 de ani. Ceea ce este oprire forțată pentru o perioadă de timp este în mare pericol să devină permanent. Miracolul a fost că Macabeii nu s-au mulțumit cu asta.”

Prim-cantorul Emanuel Pusztai a interpretat la pian și cu vocea binecuvântarea *Shehehianu*.

Corul CE Timișoara a încântat auditoriul cu melodiile tradiționale de Hanuca.

Claudia BOSOI

„Sprijinirea Israelului, nucleu principal al politicii Republicii Federale Germania”

Vizita la Yad Vashem a cancelarului Germaniei, Friedrich Merz

În prima sa vizită oficială în Israel, înaintea convorbirilor cu prim-ministrul israelian Benjamin Netanyahu, cancelarul Germaniei, Friedrich Merz, a vizitat Yad Vashem. Pretutindeni, înaltul oaspete a fost însoțit de președintele instituției, Dany Dayan. Vizita a început printr-o ceremonie în Sala Amintirii, unde cancelarul Merz a depus o coroană de flori. „Germania trebuie să susțină existența și securitatea Israelului”, a spus domnia-sa accentuând că țara lui „are o responsabilitate istorică pentru exterminarea în masă a evreilor în timpul celui de Al Doilea Război Mondial”. „Consider, a adăugat oaspetele, că este o mare onoare să mă aflu aici și să reafirm că sprijinirea Israelului este și va rămâne nucleul principal al politicii Republicii Federale Germania.”

„Poporul nostru și Centrul Mondial de Păstrare a Memoriei Victimelor Holocaustului au o datorie solemnă: să amintească, să spună lumii adevărul, să păstreze Memoria Șoahului în integritatea sa”, a accentuat președintele Dayan. „Și, în cadrul datoriei încredințate nouă, dumnea-voastră și mie, să ne asigurăm că această memorie e prezervată onest și curajos. Această datorie a devenit azi caz de urgență. Suntem martori ai încercărilor reînnoite în Europa și în restul lumii de a distorsiona, minimaliza, ataca Șoahul. Lecțiile Șoahului prezervate aici sunt menite să ne mențină treze responsabilitățile, să fie un avertisment viu.”

Au fost vizitate Muzeul Istoriei Holocaustului, Cartea Numelor, Memoriul Copiilor.

În Cartea de Oaspeți a Yad Vashem, cancelarul Merz a scris: „Îmi înclin capul cu deferență față de memoria celor șase milioane de bărbați, femei și copii uciși de germani fiindcă erau evrei. Vă asigur că memoria acestei uriașe crime, Șoahul săvârșit

de germani împotriva poporului evreu, este păstrată vie. Aici, la Yad Vashem, Germania își asumă cu atât mai pregnant responsabilitatea istorică, își adâncește conștiința că trebuie s-o facă să devină palpabilă. Germania trebuie să sprijine existența și securitatea Israelului. Aceasta este o poziție inextricabilă în procesul relațiilor noastre.”

Temele abordate în convorbirea cu

premierul Netanyahu au vizat relațiile bilaterale între cele două state, stabilizarea încetării focului în Gaza, diverse subiecte internaționale. La conferința de presă, prim-ministrul israelian a salutat cooperarea între cele două țări în domeniul apărării, modalități de a continua întărirea parteneriatului: „Lucrând împreună, nu numai că îmbunătățim viața cetățenilor din Israel și din Germania, dar cred că putem detensiona situații dificile în lume și în imediata noastră vecinătate, Orientul Mijlociu.”

După întâlnire, cancelarul Merz a postat pe rețeaua X: „Le doresc israelienilor ca, după anii de teroare și război, un timp mai bun să se ivească la orizont. Trebuie luate decizii care să ducă la pace și la relații de bună vecinătate. Germania vă este alături

at importanța implementării planului președintelui Trump, aprobat de Consiliul de Securitate al ONU, a dezarmării și înlăturării Hamas din Gaza și a predării corpului ultimului ostatic israelian, Ran Gvili.

Iulia DELEANU

Ziua Internațională de Comemorare a Victimelor Holocaustului, mai actuală ca oricând

La propunerea Israelului, Adunarea Generală a ONU a adoptat pe 1 noiembrie 2005 o rezoluție pentru comemorarea victimelor Holocaustului și a ales ziua de 27 ianuarie, deoarece atunci Armata Roșie a eliberat lagărul morții de la Auschwitz-Birkenau. Imaginea care i-a întâmpinat pe militarii sovietici a fost șocantă, deoarece au găsit în lagăr 7.000 de muribunzi care nici nu mai aveau înfățișare umană. A fost pentru prima dată când aliații au conștientizat crimele abominabile comise de Germania nazistă împotriva evreilor și a altor categorii de populație „necorespunzătoare”: romi, homosexuali, persoane cu handicap, reprezentanți ai unor culte, dar și prizonieri de război, mai ales sovietici.

De atunci, alături de zilele naționale, fixate în numeroase țări, dedicate victimelor Holocaustului, se marchează și 27 ianuarie cu efecte deosebite, deoarece aceasta are un caracter general, depășind granițele naționale.

În ultimii ani, comemorarea a căpătât o greutate mai mare, din două motive esențiale: renașterea antisemitismului cu dimensiuni inimaginabile; și realitatea tristă, dar firească, anume că dispar din ce în ce mai mulți supraviețuitori care până acum și-au putut împărtăși amintirile, aducând mărturie directă despre suferințele lor, despre mijloacele brutale inventate de a lichida victimele, din simplul motiv că erau „alții”: evrei, romi, oameni bolnavi.

Din aceste motive, dar și din multe altele sunt obligatorii și necesare menținerea vie a memoriei Holocaustului, studierea cauzelor, a motivelor care au determinat apariția, în secolul al XX-lea, a acestui capitol tragic, nejustificat, din istoria omenirii. Iar această muncă deloc ușoară trebuie preluată de generațiile a doua și a treia ale victimelor și ale supraviețuitorilor Holocaustului, prezentarea faptelor asumată, prin educație și la nivel de stat, nu numai de către organizațiile neguvernamentale care și-au propus acest lucru.

În condițiile reizbuclirii antisemitismului sub diferitele sale forme și cu cele mai variate ținte, marcarea Zilei Internaționale de Comemorare a Victimelor Holocaustului devine o obligație, iar îndemnul NEVER AGAIN trebuie să fie rostit într-o singură voce pretutindeni.

În ediția viitoare a revistei vom publica un articol amplu de la ceremonia de comemorare a victimelor Holocaustului și ale Pogromului legionar antievreiesc din București, care va avea loc la Templul Coral din Capitală.

Eva GALAMBOS

Primarul Londrei susține arestările pentru scandări antisemite

Sadiq Khan, primarul Londrei, declară că expresia „globalize the intifada” (globalizați intifada) a avut un impact direct asupra comunităților evreiești din Capitala britanică. Acesta a declarat că Poliția Metropolitană a procedat corect arestând persoane care folosesc un limbaj antisemit, invocând teama crescândă în rândul rezidenților evrei, într-un interviu acordat emisiunii Full Ridge and Frost de la Sky News. Poliția Metropolitană a început în decembrie anul trecut să aresteze persoane care utilizează expresia „globalize the intifada”. Khan a subliniat că acest limbaj a avut un impact negativ direct asupra comunităților evreiești din Londra: „Vreți cu adevărat ca vecinii voștri care pot fi evrei, prietenii voștri care pot fi evrei, colegii voștri care pot fi evrei să fie înspăimântați?” El a adăugat că „există o teamă amplificată în rândul evreilor” în ultimii trei ani, nu doar în Londra, ci în toată Anglia. Primarul a subliniat că problema depășește simpla „ofensă”: „Nu este vorba aici doar despre a ofensa pe cineva. Este vorba despre faptul că oamenii se tem și nu mai îndrăznesc să iasă în centrul orașului nostru.”

Decizia poliției vine după o serie de atacuri teroriste antisemite din ultimele luni, care au zdruncinat comunitățile evreiești din întreaga lume. În decembrie 2025, la Bondi Beach din Sydney, Australia, 15 persoane au fost ucise într-un atac terorist la o celebrare de

Hanuca. A fost cel mai sângeros atac terorist din istoria Australiei și primul atac mortal împotriva evreilor din această țară. În octombrie 2025, în ziua sfântă de Iom Kipur, un atac tero-

rist la sinagoga Heaton Park Hebrew Congregation din Manchester a lăsat în urmă trei morți, inclusiv atacatorul. Aceste evenimente au determinat autoritățile britanice să reconsidere abordarea față de retorica ce ar putea incita la violență. La o demonstrație propalestiniană, două persoane care au strigat sloganuri ce implicau apeluri la intifadă au fost arestate pentru infracțiuni de ordine publică cu motivație de ură rasială. Acestea au fost primele arestări după anunțarea noii politici, pe 17 decembrie 2025. Comentariile primarului Khan au venit în contextul în care Poliția Metropolitană a publicat cifre noi care arată că în Londra au avut loc 97 de omucideri anul trecut, în scădere față de 2024 când s-au înregistrat 109 astfel de cazuri.

cu prietenie. După traumele războiului, noi trebuie să instaurăm o nouă ordine vizând un Orient Mijlociu în care Statul Israel să fie pe deplin recunoscut.”

Cancelarul Merz a fost primit de președintele Herzog la reședința lui oficială. Gazda a definit relațiile dintre cele două state ca fiind unele de „adevărați prieteni” și de „aliați strategici”. Președintele Herzog a subliniat

Khan a subliniat că protestele rămân legale dacă sunt pașnice și sigure, dar a îndemnat oamenii să evite un limbaj care provoacă teamă și care instigă la ură. Primarul a menționat că există și alte modalități de a exprima opinii despre „situația din Gaza și Cisjordania”. Primarul a mai precizat și că polițiștii sunt criticați indiferent dacă intervin sau nu și a apărât îndrumările recente ale conducerii poliției: „Dacă cineva flirtează cu un limbaj care este în mod clar antisemit și aproape cu siguranță criminal... poliția trebuie să intervină.”

Expresia „globalize the intifada” a devenit frecventă la demonstrațiile propalestiniene din Regatul Unit. În contextul palestinian, cuvântul intifada se referă la încercările de a „elimina” israelienii din Cisjordania și din Fâșia Gaza. Prima Intifadă a fost caracterizată de proteste, greve generale, boicoturi economice și revolte. A Doua Intifadă a fost marcată de o perioadă de violență intensă, cu atentate sinucigașe comise de atacatori palestinieni, aceasta fiind una dintre trăsăturile sale proeminente. Autoritățile britanice consideră că în contextul actual, după atacurile teroriste recente, acest slogan poate fi interpretat ca un îndemn la violență împotriva evreilor la nivel global. Comunitățile evreiești din Anglia au salutat anunțul făcut de primarul Londrei. Șef-Rabinul Regatului Unit, Ephraim Mirvis, l-a numit „un pas important spre combaterea retoricii pline de ură pe care am văzut-o pe străzile noastre, un discurs care a inspirat acte de violență și teroare”.

Cristian VECHIU

Hanuchiada 2025

Tradiția Hanuchiadei a fost dusă mai departe de Hanuca 5786. Delegațiile membrilor conducerii Federației Comunităților Evreiești din România au aprins lumânările de Hanuca alături de membri din mai multe comunități evreiești din țară.

Arad

Hanuca a fost celebrată și la sinagoga din Arad, orașul natal al prim-cantorului Federației Comunităților Evreiești din România, Emanuel Puztai, care a fost invitatul special al serii. În deschidere, președintele CE Arad, Raoul Vizental, și-a exprimat bucuria de a sărbători Hanuca în formulă extinsă, alături de comunitatea din Békéscsaba.

Prezent la eveniment „cu mai multe agende”, Emanuel Puztai a oficiat mai întâi rugăciunea de seară și a aprins lumânările de Hanuca. El a oferit apoi comunității un exemplar din *Şaarei Halaha*, scrisă de rabinul Zeev Greenwald și tradusă de rabinul Şlomo Sorin Rosen, rezultatul unor eforturi îndelungate pentru a fi publicată la Editura Hasefer: „Aici găsiți, într-un limbaj foarte accesibil și modern, pentru timpurile noastre, legea pe care de fapt o practicăm zi de zi noi, evreii.” Spre exemplificare, vorbitorul a citit din capitolul 30 al cărții, referitor la miracolul de Hanuca. El a descris dilema în care s-au găsit înțelepții vremii: „Dacă avem un singur ulcior de ulei, îl aprindem astăzi sau așteptăm opt zile, până când avem ulei pur și putem să aprindem hanuchia în fiecare seară și să existe continuitate? Dacă m-ați întreba pe mine și poate pe mulți dintre dumneavoastră prezenți în această seară, am pune accentul pe continuitate. Dacă oricum

am așteptat 52 de ani, cât timp templul a fost pângărit și închis, ce mai e o săptămână în plus? Dar rabinii și înțelepții de atunci au spus: *Ce ține de noi este să acționăm în prezent.* Acum am găsit acest ulei nepângărit, acum am primit templul înapoi, este datoria noastră să începem serviciul astăzi, și nu peste opt zile. Ce va fi mai departe, asta este în grija lui Hașem.”

A urmat un concert unanim apreciat de public, susținut de Corul de fete și de Corul bărbătesc al CE Arad. Printre cântecele interpretate s-au numărat *Hallelujah*, *Yerushalayim shel Zahav*, *Hava Naghila*, *Shalom Aleichem*, *Şeheheianu*. La rândul său, Emanuel Puztai a interpretat melodii vechi, dar și moderne, precum cântecul hasidic *Cântă cocoșul deja* sau coloana sonoră din filmul *Pianistul*.

Cluj-Napoca

Sărbătoarea de Hanuca a fost marcată și la Cluj, într-o atmosferă caldă și primitoare. Președintele comunității, Dorel Emil Ornescu, l-a invitat pe prim-cantorul Federației Comunităților Evreiești din România, Emanuel Puztai, să aprindă lumânările din hanuchie.

Profesorul Horovitz a schițat un istoric al sărbătorii de Hanuca și al mira-

celor care au însoțit-o. În completare, Emanuel Puztai a arătat că nu atât victoria militară este în prim-plan, căci „orice viață pierdută este un păcat, o pierdere”, cât victoria luminii asupra întunericului: „Să celebrăm acest miracol pentru uleiul care trebuia să dureze o singură seară, o singură zi, dar a durat opt zile!” Prim-cantorul FCER a prezentat două cărți pentru folosul membrilor comunității: *Şaarei Halaha*

(autor Zeev Greenwald) și noua ediție din *Birkon Şir Uşvaħa* (cuprinzând binecuvântări, cântece și ritualuri pentru Şabat, sărbători și alte ocazii, textele fiind scrise în ebraică, transliterate pentru a asigura pronunția corectă și traduse în română). Astfel de lucrări reflectă efortul depus de-a lungul anilor de FCER, prin Cancelaria Rabinică, pentru ca rugăciunile, tradițiile și cântecele evreiești să fie accesibile tuturor membrilor comunităților din România, iar aceștia să fie activi în cadrul evenimentelor comunitare.

Rugăciunea de Hanuca a fost rostită de Mugar Schwartzman, după care formația klezmer Mazel Tov, a comunității din Cluj, a oferit un program variat, din care au făcut parte cântece precum *Maoz Tzur*, *Al Hanisim* sau *Yiddische Sirba*.

Craiova

„Anul acesta CE Craiova a avut bucuria de a încheia Hanuchiada cu prezența președintelui FCER, deputatul Silviu Vexler. Cu această ocazie, în Templul din Craiova avem alături de noi și oaspeți din Israel, vechi membri ai comunității, doamna Paulte Bainer, soția regretatului pianist, inginer, constructor de avioane Leon Bainer.

După ce am prezentat semnificațiile sărbătorii de Hanuca, în contextul actual al unei lumi măcinate de războaie, a luat cuvântul prof. dr. Mihai Vladimirescu, de la Universitatea din Craiova, unul dintre cei mai reputați specialiști în ortodoxie creștină, care a vorbit la rândul său despre semnificația acestor sărbători.

Invitații au primit cunoscutele gogoși și latkes. În continuare, o parte dintre invitați au mers la ferma din Întorsura, condusă de ing. Andreas Fridman. Masa organizată aici a constituit o adevărată lecție culinară iudaică. Gazdele, Andreas Fridman și soția sa, au oferit celor prezenți

specialități de găscă și rață, alături de cunoscutele gogoși evreiești. A fost un moment antrenant de discuții cu președintele FCER, domnul Silviu Vexler, și pe seama ultimelor evenimente din viața Federației. Hag Sameah Hanuca!”, a transmis cu acest prilej pentru RE președintele CE Craiova, Corneliu Sabetay.

Alba Iulia

Prima zi de Hanuca a fost marcată și la Sinagoga Mareh Yezekiel din Alba Iulia. Președinta comunității, ing. Lia Borza, a prezentat delegația FCER care a venit să ia parte la eveniment: vicepreședintele FCER, ec. Ovidiu Bănescu; vicepreședintele CEB, ec. Silviu Horn; și directoarea DASM, dr. Mona Bejan. Dintre oficialitățile locale s-a remarcat prezența primarului municipiului Alba Iulia, Gabriel Pleșa, și a city managerului Lucian Morgovan, cu care CE Alba Iulia cultivă o bună colaborare, primăria oferind anual un sprijin financiar pentru plata utilităților.

Vorbitorul a amintit despre celebrarea sărbătorii de Hanuca în 2022, când, în prezența oficialităților locale și a delegației FCER (prim-rabinul Rafael Shaffer și directorul DAPI, ing. Rudy Marcovici), s-a aprins pentru prima dată iluminatul arhitectural al

fațadei Sinagogii Mareh Yezekiel, lucrare finanțată de Primăria Alba Iulia. Revenind în prezent, președinta Lia Borza a vorbit despre atacul din Sydney, care tocmai avusese loc, motiv pentru care, la inițiativa vicepreședintelui Ovidiu Bănescu, s-a ținut un moment de reculegere. Vorbitorul și-a exprimat speranța că lumina lumânărilor va împrăștia nu doar întunericul fizic, ci și bezna din mințile întunecate de ură.

Serviciul religios a fost realizat de oficiantul de cult Avram Faibș.

A urmat un concert cameral susținut cu virtuozitate de Cvartetul de Coarde al Județului Alba (Dan-Liviu Cernat, Mădălin Danciu, Mădălina Gherman-Neag și Cătălina Tincu), precum și de Nicolas Bogdan Velicea (tenor), Claudio Zahan (bas), Ruben Morar (pian), Ioan Chiciudean (tenor).

Ziua în care a fost sărbătorită Hanuca la Alba Iulia a coincis cu ziua de naștere a vicepreședintelui Ovidiu Bănescu. Toți cei prezenți l-au felicitat și i-au cântat „Mulți ani trăiască!”

Deva

În data de 15 decembrie 2025, pe traseul Hanuchiadei s-a înscris CE Deva, unde a fost prezentă o delegație din care au făcut parte: ec. Ovidiu Bănescu, vicepreședintele FCER; ec. Silviu Horn, vicepreședintele CEB; și dr. Mona Bejan, directoarea DASM.

„Oaspeții au fost primiți cu căldură. A fost un dublu eveniment. Știind că este și ziua domnului Bănescu, am dorit să-i facem o surpriză. Nu i-a spus nimeni «La Mulți Ani!» când a ajuns. Abia după ce am început festivitatea i-am cântat în cor «La Mulți Ani!», i-am oferit o șampanie, un tort. Cred că a fost o surpriză plăcută pentru dumnealui, cum și dumnealui ne-a

făcut nouă o surpriză: nu ne așteptam să vină la noi, știind că este și ziua dumnealui de naștere, când a împlinit o frumoasă vârstă. A făcut eforturi, și-a lăsat familia la București și a plecat în Hanuchiada. Pentru membrii comunității noastre a fost o deosebită plăcere să primim această delegație

în mijlocul nostru. Evenimentul s-a petrecut la sediul comunității, care a fost neîncăpător, nu ne așteptam la o prezență atât de mare. Majoritatea au făcut un efort să ajungă, să fim împreună. Și pe această cale trebuie să le mulțumesc oficialităților locale, care au dat curs invitației, celorlalte culte religioase, cu care avem o deosebită colaborare. De fiecare dată participăm cu plăcere la evenimentele fiecăruia. Au fost prezenți primarul, viceprimarul, subprefectul din Deva, protopopii catolic, reformat, greco-catolic și ortodox. A fost o plăcere pentru toată lumea să sărbătorim câteva momente împreună și să marcăm astfel Hanuca de anul acesta. După o pauză lungă (în pandemie, plus că anul trecut Hanuca a coincis cu Crăciunul), aceasta a fost o vizită binemeritată pentru toate comunitățile”, a declarat pentru RE președintele comunității din Deva, Liviu Lăcătușu.

Sibiu

Aprinderea lumânărilor de Hanuca la Sibiu, alături de delegația FCER, a coincis cu programul național Livratorii de Lumină, după cum ne-a transmis președintele CE Sibiu, Tiberiu Baruch:

„Să aducem bucuria în casele seniorilor noștri este nu doar o tradiție, ci și o mițva, o poruncă și o faptă bună, care ne apropie de valorile comunității noastre. Prin programul național Livratorii de Lumină, cei mai vulnerabili membri ai comunității noastre primesc un zâmbet, precum și cele necesare pentru o sărbătoare de Hanuca luminoasă, prin efortul unui grup local de voluntari inimoși. Mai ales în vremuri de antisemitism în creștere, este important să ne apărăm unii pe alții și să arătăm o linie clară.

Biroul FDGR a urmărit cu drag invitația colegilor din biroul Federației Comunităților Evreiești din România la sărbătoarea de Hanuca de la sediul Comunității Evreilor din Sibiu. După

Claudia BOSOI
Dan DRUTĂ
Cristian VECHIU
George GÎLEA
(Continuare în pag. 4)

Hanuchiada 2025

(Urmare din pag. 3) ce s-a ținut un moment de reculegere pentru victimele crimei atroce de la Bondi Beach din Australia, au fost inițiate conversații plăcute cu prieteni dragi.”

Din partea Federației au fost prezente vicepreședintele Ovidiu Bănescu, dr. Mona Bejan, șefa DAM, directorul Silvian Horn, alături de Tiberiu Baruch, președintele Comunității Evreilor din Sibiu. Forumul German a fost reprezentat de Benjamin Józsa, director general, și de Laura Micu, contabil-șef.

Programul național Livratorii de Lumină s-a derulat la Sibiu în ziua de marți, 16 decembrie 2025, când voluntarii s-au întâlnit la sediul comunității și apoi i-au vizitat pe seniori la domiciliul lor, aducând bucuria și lumina de Hanuca în casele acestora.

Dej

„În Comunitatea Evreilor din Dej am sărbătorit Hanuca, sărbătoarea luminii, alături de oaspeții din București:

domnul vicepreședinte FCER, Ovidiu Bănescu, doamna director Mona Bejan, domnul director Silvian Horn.

La sediul comunității ne-am întâlnit pentru a aprinde a treia lumânare de Hanuca, după care am citit, ca în fiecare an, o scurtă poveste a scriitorului Isaac Bashevis Singer, singurul laureat al premiului Nobel pentru Literatură de limbă idiș, în anul 1978. Povestirea, specifică sărbătorii de Hanuca, vorbește despre o familie evreiască dinaintea Holocaustului și despre modul în care își aduc copiii aminte de bunățile pregătite de mama și de legendele pline de înțelepciune hasidică ale tatălui, precum și de jocul titirezului, spre bucuria celor mici. Un text care ne amintește tuturor în același timp și de cei nevoiași și de minunile pe care le face D-zeu de Hanuca”, a transmis, pentru *Realitatea evreiască*, Yael Gross, președinta CE Dej.

Lugoj

Prim-rabinul Rafael Shaffer și prim-cantorul Emanuel Pusztai au fost primiți de Hanuca în comunitatea evreiască din Lugoj cu multă căldură,

a transmis președintele comunității, domnul Ivan Bloch, într-o scurtă declarație pentru *Realitatea evreias-*

că:

„Atmosfera generală a fost extrem de relaxată și foarte plăcută și pentru că ne cunoșteam bine oaspeții. Domnul Shaffer este din Arad, dar are legături și cu Caransebeșul, iar pe tânărul prim-cantor Pusztai eu l-am dus în tabără în Ungaria, alături de alți tineri, în urmă cu 20 de ani. Așa că ne-am simțit bine și ne-am bucurat că suntem împreună. În plus, ne-am bucurat că au venit să viziteze comunitatea tocmai personalitățile religioase ale Federației. A fost un moment de bucurie, în care am aprins lumânările de Hanuca. După o scurtă ceremonie de deschidere a sărbătorii, cu o rugăciune, a fost o discuție liberă între noi, cu privire la spiritul sărbătorii de Hanuca, dominat de bucurie și de bun simț.

Istoria Hanuchiadei, eu fiind președintele comunității din 1992, a fost de fapt ștafeta luminii. Noi, în această comunitate care se tot subțiază, avem această bucurie că ștafeta luminii reprezentată de Hanuchiadă ajunge la Lugoj. Și ajunge cu personalitățile cele mai importante ale Federației, care vin cu un mesaj de deschidere, de prietenie și de bucurie, care este una personală și instituțională. Credeți-mă că am fost foarte fericiți în acele zile, tuturor ne-a căzut totul foarte bine!”, a spus în final președintele Ivan Bloch.

Piatra-Neamț

A treia seară de Hanuca a fost celebrată la Sinagoga Ba'al Shem Tov din Piatra-Neamț. Gazdele, președintele Emil Nadler și vicepreședintele Marcel Grinberg, au transmis tuturor membrilor comunității, precum și invitaților un mesaj de Hanuca Sameah.

Despre semnificația sărbătorii luminilor, prim-rabinul Rafael Shaffer a vorbit în cheia unei minuni a voinței

colective. „Se mai întâmplă ca cei puțini să îi biruiască pe cei mulți, ne plac aceste povești. Au venit în Templu și au găsit ulei cât era suficient pentru o zi. (...) Au avut ulei pentru o singură zi. Cum e firesc: să aprinzi acum și să întrerupi sau să aștepti șapte zile? Acesta este adevăratul miracol de Hanuca: acum putem, acum facem!” Sărbătorile evreiești și perenitatea lor care le conferă un sens la timpul prezent, aceasta este una dintre caracteristicile pe care le-a remarcat rabinul Shaffer. Domnia-sa a recomandat tuturor recenta carte apărută la Editura Hasefer, *Șaarei Halaha. Sumar al legii mozaice pentru zilele noastre*, semnată de rabinul Zeev Greenwald.

Un mesaj de felicitare din partea conducerii FCER-CM a fost transmis de directorul DAPI, ing. Rudy Marcovici: „Dragi membri ai comunității, prieteni, stimați invitați, vă spun Hag

Hanuca Sameah în numele domnului deputat Silviu Vexler și al întregii conduceri a FCER-CM! Suntem bucurosi să continuăm această veche și frumoasă tradiție a Hanuchiadei. Faptul că ne aflăm astăzi aici, împreună, este o dovadă că lumina se transmite de la o lumânare la alta și, de ce nu, de la o generație la alta. Suntem astăzi împreună pentru a celebra victoria Macabeilor, fundamentul sărbătorii de Hanuca, într-o vreme în care, poate mai mult ca oricând, avem nevoie de lumină. Hanuca nu este doar o sărbătoare a trecutului, ea este și o lecție vie despre curaj, continuitate și adevăr. O lumină mică, dar încăpățanată, care refuză să se stingă: exact genul de lumină care îi ajută pe oameni să deosebească adevărul de minciună, mai ales în perioadele de întuneric generalizat. Vă transmit și în nume personal cele mai calde urări de sănătate, bucurie și prosperitate. Să avem parte de o Hanuca luminoasă, cu pace și speranță! Hag Hanuca Sameah!”

Un moment artistic a fost prezentat de Loredana Grigoriu, artistă a Teatrului Tineretului din Piatra-Neamț, care a prezentat fragmente din Păstorel Teodoreanu și Ion Pribeagu. Teatrul Tineretului a fost reprezentat de managerul Andrei Merchea care a subliniat buna colaborare cu președintele Emil Nicolae, precum și intenția sa de a monta în curând un spectacol bazat pe scrierile dramaturgului Mihail Sebastian.

Botoșani

A patra lumânare de Hanuca a fost aprinsă la Comunitatea Evreilor din Botoșani, prilej cu care președintele Fredi Goldenberg le-a urat bun-venit prim-rabinului Rafael Shaffer și directorului DAPI, ing. Rudy Marcovici. Înainte de ceremonia de celebrare a sărbătorii, președintele CE Botoșani a propus un moment de reculegere în memoria victimelor atacului terorist din Sidney.

Prim-rabinul Rafael Shaffer a vorbit despre minunea arderii uleiului pur din Templu. „Aprindem opt lumânări în amintirea miracolului care a fost, uleiul care ar fi fost suficient timp de o zi a ars timp de opt zile.” El a făcut referire și la cei 52 de ani în care Templul a fost pângărit; și, deși acest interval de timp depășește speranța de viață a unui om, revenirea la serviciul din Templu după toată această perioadă constituie o minune. Acest miracol al rezilienței oamenilor este unul de admirat, a arătat rabinul Shaffer. „Sărbătorile noastre nu sunt sărbători istorice. (...) Toate sărbătorile evreiești sunt făcute pentru că ele ne ating pe noi astăzi.”

Rudy Marcovici a adresat un mesaj de felicitare atât în numele con-

ducerii FCER-CM, cât și al său personal. „Suntem astăzi împreună pentru a celebra victoria Macabeilor, fundamentul sărbătorii de Hanuca, într-o vreme în care, poate mai mult ca oricând, avem nevoie de lumină. Hanuca nu este doar o sărbătoare a trecutului, ea

este o lecție vie despre curaj, continuitate și adevăr. Hag Hanuca Sameah!”

Rădăuți

A patra lumânare a sărbătorii de Hanuca a fost aprinsă și la Comunitatea Evreilor din Rădăuți, în cadrul unei ceremonii organizate de Igo Koffler, președintele comunității. Alături de prim-rabinul Rafael Shaffer și de di-

rectorul DAPI, ing. Rudy Marcovici, au luat parte reprezentanți ai autorităților locale, primarul municipiului Rădăuți, Bogdan Andrei Loghin, și secretarul general al municipiului Rădăuți, Sofroni Marinică.

Igo Koffler a transmis tuturor un mesaj de felicitare cu prilejul sărbătorii de Hanuca, referindu-se la semnificația sărbătorii pentru evreii de pretutindeni.

Ing. Rudy Marcovici a transmis mesajul de felicitare din partea conducerii FCER-CM, Hag Hanuca Sameah, în numele deputatului Silviu Vexler și al întregii conduceri a FCER-CM.

Prim-rabinul Rafael Shaffer s-a referit la Hanuca spunând că aceasta este „o sărbătoare despre arta conviețuirii sau despre lipsa ei”. El a evocat un episod elocvent al întâlnirii dintre civilizația iudaică și cea elenă.

Primarul municipiului Rădăuți a transmis un mesaj membrilor comunității și a subliniat buna colaborare cu aceasta: „Mă bucur pentru faptul că ne aflăm astăzi aici. Întotdeauna mi-am exprimat apropierea față de poporul lui Israel și pentru ceea ce reprezintă el în lume.”

Roman

Sărbătoarea luminii a adus un nou prilej de regăsire cu vechea co-

munitate din Moldova și cu istoria sa multiseclară. Președintele prof. Iancu Wexler a întâmpinat delegația FCER, formată din prim-rabinul Rafael Shaffer și din directorul DAPI, ing. Rudy Marcovici, și le-a vorbit celor prezenți la eveniment, mărturisind dificultățile întâmpinate în misiunea de a ține vie flacăra continuității într-o comunitate care, deși în prezent redusă din punct de vedere numeric, păstrează vie amintirea de odinioară, a numeroșilor săi membri, precum și amintirea sărbătorilor care umpleau sinagoga din localitate.

Tecuci

În a cincea seară de Hanuca, sinagoga din Tecuci s-a dovedit a fi încăpătoare pentru membrii comunității evreiești din Tecuci, prieteni și invitați, pentru a celebra sărbătoarea de Hanuca. Printre invitați s-au (Continuare în pag. 7)

Iranul la răscruce

De câteva zile, demonstrațiile și protestele a zeci de mii de iranieni au încetat, represiviunile sângeroase s-au mai atenuat datorită presiunilor exercitate de SUA, personal de președintele Trump care a amenințat că partea americană va interveni dacă nu se va renunța la executarea unor demonstrații. Dar măsura este doar temporară, Trump

Hezbollah la granița cu Libanul. Astfel că guvernul Netanyahu nu dorește reluarea conflictului cu Iranul, deși ayatollahul Khamenei a acuzat atât SUA, cât și Israelul că sunt la originea demonstrațiilor. Este interesant de menționat că Vladimir Putin a declarat că Israelul l-ar fi solicitat să intermedieze un dialog cu Iranul.

Adevărul este că, dacă luăm ca

dorește să urmărească reacția regimului ayatollahilor. În același timp, a ajuns la concluzia că deocamdată o poziție de forță ar deteriora și mai mult situația din Orientul Mijlociu. La rândul lor, protestatarii au semnalat că o intervenție străină ar putea fi contraproductivă, ar putea crea o coeziune a susținătorilor actualului regim, deloc de neglijat ca număr.

Printre cei care au cerut amânarea intervenției a fost și Israelul. Implicată încă în război, deși teoretic în Gaza s-a declarat o încetare a focului, armata israeliană se confruntă atât cu forțe ale Hamas, care acționează în teritoriile de unde s-a retras partea israeliană, cât și cu rămășițe ale

exemplu desfășurarea evenimentelor din Venezuela, SUA și probabil și Israelul ar prefera o înțelegere cu regimul ayatollahilor, decât o schimbare de regim. Din punctul de vedere al Israelului, deoarece nu vede o forță de opoziție unită, cu un program democratic care să asigure o schimbare radicală de orientare a țării. Nu există certitudinea că un nou guvern va avea o atitudine pozitivă față de Israel, ținând cont de aproape o jumătate de secol de propagandă antiisraeliană, în parte și din cauza relațiilor foarte bune pe care Teheranul le-a avut cu Israelul în perioada monarhiei Pahlavi, un regim autocratic și corupt. De aceea, deși fiul fostului monarh vrea să

se situeze în fruntea unei mișcări de opoziție, încrederea față de el nu este suficient de puternică.

Potrivit analiștilor, printre multele grupări de opoziție care acționează în Iran, de cea mai mare popularitate se bucură cele cu orientare naționalistă, care nu promovează vreun program democratic cerut de o parte a populației. De fapt, președintele Trump nu este prea interesat de schimbarea conducerii iraniene. La fel ca în Venezuela, dacă ar găsi lideri iranieni dispuși la negocieri, ar renunța la intervenția militară. Concret, Teheranul ar trebui să renunțe la programul nuclear, la ambiția de a dispune de arma nucleară, la pro-

cesul de îmbogățire a uraniului și la programul de construire a rachetelor balistice, deci să renunțe la ambiția de a deveni un important jucător în Orientul Mijlociu. În compensație, SUA ar atenua sancțiunile, embargo, situația economică a țării s-ar îmbunătăți și ar dispărea unul dintre motivele protestelor.

Din păcate, nu există garanții că Iranul ar accepta această abordare. Poate doar dacă protestele vor reizbucni și o parte a structurilor militare și de securitate ar trece de partea demonstrațiilor. Zilele următoare ne vor da răspunsul dacă opțiunea aleasă va fi pacea sau războiul.

Eva GALAMBOS

Ce ne învață un vagon de tren despre Holocaust

Anul trecut, într-o zi obișnuită de noiembrie, traficul din centrul orașului Boston a fost oprit timp de câteva ore. Motivul? Instalarea unui vagon de marfă de 12 tone, ridicat cu o macara și amplasat în clădirea care va găzdui viitorul Muzeu al Holocaustului.

Muzeul Holocaustului din Boston, primul de acest tip din regiunea New England, a fost fondat în 2022 de Holocaust Legacy Foundation, organizație creată de Jody Kipnis și Todd Ruderman după participarea lor, în 2018, la Marșul Celor Vii.

Deși muzeul se află încă în construcție, iar deschiderea oficială este estimată pentru finalul anului 2026, instalarea vagonului – despre care se crede că este de același model cu cele folosite de naziști pentru deportarea evreilor către lagărele de exterminare – a reprezentat un mo-

ment-cheie în realizarea proiectului. Vagonul, cu o lungime de aproximativ 9 metri, o înălțime de 3,5 metri și o lățime de aproape 3 metri, a fost amplasat la etajul al patrulea al clădirii, urmând ca structura muzeului să fie construită în jurul lui.

„Cel mai dur adevăr cu care acest vagon ne obligă să ne confruntăm este că Holocaustul nu a fost posibil doar din cauza naziștilor. A fost realizat și de oameni aparent obișnuiți, civili care au menținut trenurile în mișcare, au ștampilat documente, au respectat orare și au ales tăcerea în locul curajului”, a declarat Jody Kipnis, cofondatoare și director executiv al Muzeului Holocaustului din Boston. Potrivit acesteia, vagonul va fi amplasat în centrul muzeului, astfel încât toți vizitatorii să fie confrunțați cu acest mesaj.

După deschiderea muzeului, vagonul va fi vizibil din exterior, fiind amplasat într-un bovindou de mari dimensiuni. Trecătorii vor putea vedea vizitatorii intrând în vagon, însă nu și ieșind din acesta – o decizie intenționată a arhitecților, menită să simbolizeze „milioanele care nu s-au mai întors și viețile care au fost distruse”.

Vagonul a fost găsit în 2012 într-o groapă de gunoi din Macedonia și ulterior a fost transportat în SUA. A fost nevoie de șase luni de lucrări de restaurare înainte ca acesta să poată fi expus. Donatoarea este Sonia Breslow, din Phoenix, Arizona, al cărei tată a fost deportat în lagărul de exterminare Treblinka, într-un vagon similar. După război, acesta s-a stabilit în SUA și s-a numărat printre cei mai puțin de 100 de supraviețuitori ai lagărului unde au fost uciși 900.000 de evrei.

„Să văd cu ochii mei amplasarea acestui vagon în noua lui casă mi-a tăiat respirația. Tatăl meu a supraviețuit unui transport spre Treblinka într-un vagon pentru vite. Cei mai mulți dintre cei duși acolo nu au supraviețuit. Faptul că acest vagon se află acum în Massachusetts, locul unde tatăl meu și-a refăcut viața, este profund emoționant și o garanție că povestea lui, la fel ca și acelea ale milioanele de evrei omorâți, nu va fi uitată”, a declarat Sonia Breslow.

Irina MARKOVITS

E târziu, dar poate nu prea târziu

În marginea unei cărți care ar trebui să ne spună multe: *Ordinea de zi*, de Éric Vuillard, publicată în română la Litera, în traducerea din franceză a Monei Apă.

Cartea a apărut în română acum opt ani. Acum nouă ani câștiga, la Paris, Premiul Goncourt.

Acum opt-nouă ani lumea era, categoric, mai puțin nebună decât este astăzi. Și nu e vorba doar de explozia de antisemitism, războaie și tiranii. E vorba despre bani.

Venit la București acum opt ani, Éric Vuillard spunea într-un interviu pentru *Ziarul Metropolis*, realizat de Alina Vilcan (Éric Vuillard: „O literatură care scoate din ecuație banii în zilele noastre ar fi o simplă fabulație”), că literatura nu poate să scoată din ecuație banii în înțelegerea lumii, fiindcă atunci nu s-ar mai înțelege nimic din lume. Vuillard avea dreptate. Motivațiile economice sunt întotdeauna cele care explică, dincolo de toate ideologiile, teoriile și personalitățile liderilor, istoria. Vuillard cunoaște bine istoria, de aceea a și putut să scrie această carte care nu este nici roman, nici simplă relatare a unor evenimente. Rămâne inclasabilă. Rămâne mai mult.

Vuillard începe explicarea nazismului și a secolului al XX-lea cu o zi de februarie din anii 1930 (20 februarie 1933, pentru cei pasionați de rigoare istorică) când s-au strâns

marii industriași să ia lumină de la Führer-ul dement și criminal, pentru că le erau ocrotite interesele economice. Marii giganti ai industriei germane de ieri (și de azi) erau acolo. De la domnul Opel la domnul Krupp.

Asemănările cu monstruoasa alianță dintre portocaliul zilelor noastre sumbre și miliardarii hi-tech de peste Ocean sunt înspăimântătoare. Viitorul a fost trăit deja.

Ascensiunea naziștilor și ascensiunea lui Hitler s-au făcut treptat, explozia de violență care a dus

TZMARMORET

la Holocaust, Auschwitzul nu s-au întâmplat deodată și de nicăieri. Au fost produsul a nenumărate cedări, jumătăți de măsură, lașități și complicități. Vuillard are meritul incontestabil de a explica toate acestea printr-o poveste care se întâmplă să fie și adevărată. Explicată e anexarea Austriei. Explicat e felul în care ea a fost posibilă. Explicată e toxica alianță dintre marii finanțiști și naziști. Explicate sunt toate.

Necazul abia începe: explicate sunt cam degeaba! Vuillard a primit prestigiosul Goncourt. Putea să primească încă unul, ca Gary/Ajar. Putea să primească Nobelul pentru Literatură, ba chiar și pentru Pace. Degeaba. Istoria are prostul obicei de a se repeta când oamenii uită și, mai ales, când nu le pasă de consecințele nepăsării lor. Trăim o astfel de epocă, în care orice rău este posibil, iar

inteligenta artificială nici măcar nu și-a început apocalipsul.

Paris Match scria așa: „În *Ordinea de zi*, laureatul Premiului Goncourt 2017 disecă modul în care o succesiune de mici lașități au deschis calea nazismului triumfător.”

Le Monde scria așa: „*Ordinea de zi* este o carte de o forță uluitoare în simplitatea ei.”

L'Opinion scria așa: „*Ordinea de zi* este o carte sinistă, amuzantă (...). Pe scurt, Vuillard a inventat un gen. Ar trebui să i se dea un nume.”

Toate aceste publicații și toți autorii articolelor au dreptate. Vuillard a scris o asemenea carte.

Cărțile sunt importante pentru că păstrează (sau obișnuiau să păstreze) memoria lumii. Cât timp povestea aceasta ar fi cunoscută și înțeleasă, am fi în siguranță.

Nu mai suntem în siguranță. Ce se poate face? Răspunsul este înscris în însăși desfășurarea poveștii: să nu (mai) fim lași. Să nu fim complici niciodată cu tirania, în orice formă s-ar ivi și oriunde s-ar ivi. Să nu tăcem. Să nu închidem ochii. Să nu fim comozi. Să ne pese. Altfel, și epoca noastră se va prăbuși într-un abis din care, dată fiind puterea de autodistrugere a speciei, cel mai probabil nu vom mai putea ieși niciodată. Și abia aici și abia așa vine sfârșitul. Nici sfârșitul acesta nu vine, iată, de nicăieri. Toată epoca noastră a curs către această răscruce și, deși este târziu, poate că încă nu e prea târziu. Măcar de-am înțelege!

Andrei CRĂCIUN

Premieră la Teatrul Tineretului din Piatra-Neamț

Mihail Sebastian: „Liber statul să mă decreteze vapor, urs polar sau aparat fotografic, eu nu voi înceta prin aceasta să fiu evreu, român și dunărean...”

Sub titlul **SOARE, AMOR ȘI ÎNTUNERIC**, cea mai recentă premieră a TT-ului ne propune un mixaj ingenios bazat pe un scenariu scris de **Ionuț Sociu** și **Alexandru Măzgăreanu**, după *Jurnal. 1935-1944*, incluzând și scene din piesa *Jocul de-a vacanța*. Cred că trebuie remarcat mai întâi faptul că, oricât de bine era instalat Mihail Sebastian (n. 18 oct. 1907, la Brăila - d. 29 mai 1945, la București) în istoria literaturii române interbelice (ca prozator, dramaturg, eseist, gazetar cultural etc.),

publicarea integrală a *Jurnalului...* în 1996 (la Editura Humanitas) a produs o surpriză de proporții și a determinat relansarea / reconsiderarea / reinterpretarea întregii sale opere, pe coordonatele actualității. Nu insist, căci numeroasele studii care i-au fost dedicate sunt de găsit în bibliografia critică. Voi preciza doar, în legătură cu subiectul nostru, că traducerea acestui *Jurnal...* în multe alte țări (unde a fost primit cu interes maxim) a oferit un material de lucru deopotrivă incitant și productiv. Rețin aici doar un exemplu (în afară de webcomic-ul „Mihail Sebastian și tinerii cu sufletul de crin”, proiect susținut de ICR și realizat de Diaspora Civică Berlin în 2024), tot de pe scândura scenei: în 2004, Keen Company N.Y. a lansat cu succes dramatizarea cu titlul *Jurnalele lui Mihail Sebastian*, o monodramă de aproape două ore, scrisă de David Auburn, regizată de Carl Forsman și interpretată de actorul Stephen Kunkel.

Ionuț Sociu și Alexandru Măzgăreanu au optat pentru o viziune originală, în care *Jurnalul...*, ca resursă a părții social-politice & intime din mesaj, se intersectează cu decupaje din *Jocul de-a vacanța*, ca sugestie a refugiului din lumea ostilă într-o bulă a creativității artistice pure. Separarea celor două planuri se dovedește imposibilă, tensiunea rezultând din asaltul zgomotos al discursului public antisemit asupra încercării dramaturgului de a se retrage într-un desen existențial „curat”.

Din postura de regizor, **Alexandru Măzgăreanu** (care semnează și ilustrația muzicală & lighting design) a distribuit mai degrabă roluri, decât personaje. Mai exact, există un singur personaj în spectacol, Mihail Sebastian, interpretat succesiv de cinci actori (**Macrina Bărlădeanu**, **Emanuel Becheru**, **Paul-Ovidiu Cosovanu**, **Florin Hrițcu**, **Mircea Postelnicu**), ei asumându-și totodată și „vocile marcante” otrăvite de antisemitism ale opiniei publice (**Zelea Codreanu**, **Nae Ionescu**, **Camil Petrescu**, **Mircea**

Eliade etc.). Ca să treci de la o ipostază la alta, din interior spre exterior, de la compoziție la discursul de „trupă ideologică”, respectiv de la rostirea sentimentală la slogan este nevoie de talent și mult efort. Iar actorilor TT-ului le-a reușit performanța cu brio! Desigur, într-un decor sobru, util și sugestiv (cu recuzită minimală), conceput de **Alexandra Boerescu**.

Așa cum personajul Mihail Sebastian, din spectacol, poate fi identificat în mai multe roluri (evreu, scriitor, îndrăgostit, meloman, persecutat, trădat, timid, ezitant), există și multe fire de descifrat în narativul scenariului: relația erotică cu actrița Leny Caler, dezamăgirea produsă de prietenii contaminați de antisemitism, excluderea din activitățile publice, grijile materiale ș.a.m.d. E o suprafață de impact explicită, pe care publicul o poate percepe imediat (mai ales dacă va reciti *Jurnalul...* și, eventual, piesa *Jocul de-a vacanța*). Dar există și un nivel profund, o rădăcină implicită din care se hrănesc toate aceste probleme: condiția scriitorului român de origine evreiască. Un lucru care nu ar trebui să conteze într-o societate normală, cum nu a fost societatea românească în perioada istorică vizată de eseu dramatic **SOARE, AMOR ȘI ÎNTUNERIC**, adică o speranță, o iluzie și o realitate nefastă.

În receptarea / interpretarea acestui spectacol trebuie ținut seama de un aspect important al evoluției scriitorului Mihail Sebastian: până la apariția romanului *De două mii de ani...* (1934), el și-a dorit să fie un scriitor român, pur și simplu, chiar dacă de origine evreiască (cu dorința *integrării*, desigur, nu a asimilării). Și avem câteva probe în acest sens. *Fragmente dintr-un carnet găsit* (1932), nuvelele din volumul *Femei* (1933) și romanul *Orașul cu salcâmi* (1935, dar elaborat între anii 1929-1931) nu dezvoltă subiecte iudaice, ba chiar schimbă numele unor personaje care au avut ca sursă prototipuri cu asemenea origini. (O foarte bună documentare despre acest efort de „neutrotonizare” ne oferă recenta ediție îngrijită de Alexandra Oprescu și Teodora Dumitru: *Mihail Sebastian, Jurnal francez: 17 ianuarie 1930 - 14 ianuarie 1931. Text integral*, Ed. Univ. „L. Blaga”, Sibiu, 2024). Apoi, colaborarea constantă la ziarul *Cuvântul* (1928-1933, sub conducerea lui Nae Ionescu). Plus schimbarea legală a numelui Iosif Mendel Hechter în Iosif Mihail-Sebastian, în cursul lunii aprilie 1935 (v. M.O. din 6 mai 1935) ș.a.

Toate astea s-au întâmplat înainte de 1936, când dramaturgul a început să scrie *Jocul de-a vacanța* (cu premiera amânată până în 1938), totuși sub același impuls „neutrotonizator” (cum îl numește Teodora Dumitru: „O soluție de explorare, de surmontare și totodată de afirmare indirectă a unei realități inconfortabile: condiția de scriitor evreu-român în România anilor 1930”). Deși în 1934 apăruse deja *De două mii de ani...* și Mihail Sebas-

tian încasase de la Nae Ionescu verdictul: „Ești tu, Iosif Hechter, om de la Dunărea Brăilei? Nu. Ci evreu de la Dunărea Brăilei...” (v. „Prefața”). Un răspuns tranșant pentru eroul romanului (care afirma: „Liber statul să mă decreteze vapor, urs polar sau aparat fotografic, eu nu voi înceta prin aceasta să fiu evreu, român și dunărean...”), adică pentru Mihail Sebastian însuși! A urmat volumul *Cum am devenit huligan* (1935), în care scriitorul adună „ecourile” publice ale romanului cu pricina și propriile comentarii, un fel de autoportret-puzzle care ni-l arată pe autor încolțit din toate părțile.

Dar în spectacolul de la Teatrul Tineretului „unitate de timp” rămâne o convenție relativă, pentru că spectatorul informat va asocia la narațiunea de pe scenă și traumele ulterioare (consemnate în *Jurnal...*): persecuțiile impuse tuturor evreilor prin legislația rasială (munca obligatorie, exproprierea, eliminarea din serviciile publice, spectrul deportării în Transnistria, blocarea telefoanelor, confiscarea aparatelor de radio, obligația de a purta steaua galbenă, limitarea timpului de acces în piețele comerciale, reducerea rațiilor de alimente, confiscarea schiurilor și a bicicletelor, impunerea de taxe diverse etc.); dar mai ales efectele cu caracter privat asupra lui Mihail Sebastian – excluderea din baroul de avocați, concedierea de la *Revista Fundațiilor Regale* (sursele sale de venit!), interdicția de a practica jurnalismul; și, apogeu, excluderea din Societatea Scriitorilor Români (1940), însoțită de „desființarea” scriitorului (v. în *Jurnal...*: „Joi, 5 noiembrie 1942 /.../ Un ordin al Ministerului Propagandei dispune scoaterea cărților de autori evrei din librării și biblioteci. Am văzut azi la Hachette două immense tablouri tipărite cu litere mari. Scriitori evrei. Sînt, desigur, și eu acolo, afișat ca un delincvent, ca un criminal: numele părinților, data și anul nașterii, lista cărților. Lipseau doar semnamentele...”; lista inițială cuprindea 38 de nume, în ordine alfabetică, inclusiv **„SEBASTIAN MIHAIL – IOSEF MENDEL HECHTER, părinți: Mendel și Clara Hechter, născut Brăila, 8 octombrie 1907”**).

Aceste decizii au fost emanaate de „antisemitismul popular” care dospea de decenii. Mihail Sebastian l-a resimțit mereu, însă (naiv?!), a fost uimit și rănit când l-a regăsit în declamațiile private și publice ale unora dintre prietenii săi. Rememorate / recitate astăzi, pe scena TT-ului, ele desenează tabloul unui moment istoric semnificativ și de neignorat. Este mesajul explicit al spectacolului. Care include însă, implicit, cum spuneam mai sus, și deruta identitară a protagonistului care se chinuia – cu sinceritate („Copilul meu cinstit și deștept!” suspina Clara Hechter la înmormântarea din 30 mai 1945) – să-și găsească locul de scriitor român-evreu.

N.B. În general, nu cred în coincidențe. Dar acum cred că a fost, într-adevăr, o simplă coincidență faptul că premiera de la Teatrul Tineretului din Piatra-Neamț a avut loc la doar patru zile după votarea Legii nr. 241/2025 (așa-zisa „lege Vexler”) în Parlamentul României. Spectacolul, evident, era în repetiții de câteva luni...

Emil NICOLAE-NADLER

O a doua cronică la *Soare, amor și întuneric*, cu perspectiva echipei care a lucrat la spectacol, puteți citi în pag. 18, la rubrica obișnuită de Teatru, semnată de Raluca Rădulescu. (n. red.)

În ochii unei cafele negre

La 20 decembrie 2025, pe scena Teatrului Evreiesc de Stat a fost prezentat spectacolul *În ochii unei cafele negre* (*In di oygn fun a shvartser kave*), în regia lui Andrei Munteanu, un omagiu adus memoriei lui Israil Bercovici, om de teatru, poet, traducător și secretar literar al instituției vreme de peste trei decenii.

Pornind de la titlul volumului său de poezii, spectacolul pune în lumină dimensiunea poetică a autorului, care capătă contur scenic prin evocarea unor momente esențiale din parcursul său biografic. Reflecțiile asupra universului propriu și raportarea la marile teme ale umanității sunt susținute de o scenografie ce reproduce camera de lucru a poetului: biblioteca și masa de scris devin reperele unui decor intim, încărcat de memorie și de vibrația discretă a textului.

Momentele poetice alternează cu ilustrații muzicale inspirate din marile creații ale repertoriului universal, un adagio sonor ce însoțește mișcarea interioară a spectacolului și conduce spectatorul spre o stare de introspecție. Un plus de densitate vizuală îl aduce coregrafia Cristinei Lilienfeld, plasată ca un contrapunct expresiv, cu intensitatea unei confesiuni fără cuvinte.

Distribuția reunește actori ai Teatrului Evreiesc de Stat: Dorina Păunescu, Nicolae Călugărița, Roxana Guttman, Geni Brenda Vexler, Viorica Predica, Katia Pascariu, Mihai Prejban, Andrei Miercure și Filip Popescu, alături de soprana Claudia Van Hasselt (Berlin). Compoziția muzicală este semnată de Sabina Ulbeanu; interpretarea aparține TES Orchestra, sub conducerea muzicală a lui Mihai Murariu.

Născut la 20 decembrie 1921, la Botoșani, Israil Bercovici s-a

remarcat în calitate de poet, scriitor, traducător, om de teatru, dar mai ales ca secretar literar al Teatrului Evreiesc de Stat, timp de aproape trei decenii. Prin viziunea sa, teatrul a dobândit un repertoriu de o remarcabilă diversitate și valoare literară, ilustrând operele unor autori clasici idiș, români și universali. Fost redactor-șef al revistei *IKUF-BLETER* și al emisiunilor idiș de la Radiodifuziunea Română, Bercovici este o voce a culturii idiș din România postbelică. Ca traducător, a adus publicului român piese importante, printre care *Golem* de H. Leivick, *Uriel Acosta* de K. Gutzkow și *Frank al V-lea* de Friedrich Dürrenmatt. A fost organizator al matineelor literar-muzicale și promotor al istoriei și literaturii evreiești.

(D.D.)

IUDAICA

Hanuchiada 2025

(Urmare din pag. 4) numărât consilierul local prof. Vladimir Radu, prof. univ. Emil Dinga și prof. univ. Alexandru Dimitrescu, primarul comunei Ivesți, Maricel Gheoca, reprezentanți ai BOR, pr. Gheorghe Joghiu și Stelian Chirvase, precum și Daniel Dojan, managerul Muzeului de Istorie „Teodor Cincu” din Tecuci.

Președintele Iancu Aizic a adresat un cuvânt de bun-venit prim-rabinului Rafael Shaffer și directorului

DAPI, ing. Rudy Marcovici, însoțit de tradiționala urare Hanuca Sameah!

Prim-rabinul Rafael Shaffer a vorbit despre faptul că sărbătoarea de Hanuca este una specială, așa cum și comunitatea evreilor din România este una specială. Rabinul Shaffer a explicat că astăzi, deși sunt multe comunități, ele sunt unite, în pofida autonomiei fiecăreia. „Cu cât comunitățile au devenit mai mici, cu atât sprijinul de la centru a devenit mai mare. Încercăm să aducem învățătura prin cărți, emisiuni, programe precum Bereshit și Keshet. Într-un fel, fiecare comunitate e pentru ea, dar într-un fel toți evreii din România sunt uniți într-o mare comunitate, mai ales cu ocazia sărbătorii de Hanuca.”

Ing. Rudy Marcovici a transmis mesajul conducerii FCER-CM și a urat tuturor membrilor Hag Hanuca Sameah!

S-au referit la importanța celebrării sărbătorii de Hanuca și au transmis mesaje Maricel Gheoca, Radu Vladimir, Daniel Dojan, Dan Viță, Alexandru Dimitrescu, Ionel Necula, Gheorghe Joghiu, Stelian Chirvase, Virgil Pavel și Mariana Enache.

Bacău

Două delegații ale FCER s-au intersectat în Comunitatea Evreilor din Bacău, celebrarea de Hanuca devenind astfel cu atât mai intensă,

după cum ne-a transmis președintele comunității, Hainrich Brif:

„Atmosferă de mare sărbătoare, cu invitați de marcă la Templul Cerealiștilor, în prezența a peste 80 de persoane. Din partea FCER a fost prezentă atât delegația formată din domnul prim-rabin Rafael Shaffer și domnul director Rudy Marcovici, cât și delegația formată din domnul secretar general Eduard Kupferberg și doamna

Carmen Iovițu, directoarea Muzeului de Istorie și Cultură a Evreilor din România. Am salutat prezența domnului primar al municipiului Bacău, Lucian-Daniel Stanciu-Viziteu, ocazie cu care am reamintit celor prezenți de sprijinul primit din partea Primăriei Bacău pentru reabilitarea Templului Cerealiștilor. Au fost prezenți reprezentanți de la minoritățile germană, italiană, armeană, de la Cultul Eroilor, Filiala Bacău. În câteva cuvinte, am prezentat principalele aspecte legate de sărbătoare, de istoricul ei. Am amintit că, în acele zile chiar, am fost vizitați de doamna Monit Reinstein din Israel, strănepoată a pictorului Templului, Mendel Grunberg (z.l.), din Iași, cel care a pictat Templul în anii 1930, după incendiul din 1926. Doamna Reinstein a donat comunității două tablouri, cu pictorul Grunberg, tablouri realizate de dumneaei.”

Cu acest prilej, prim-rabinul Shaffer a subliniat faptul că, de Hanuca, nu sărbătorim victoria armată împotriva ocupanților seleucizi, ci eliberarea și purificarea Templului din Ierusalim și revenirea la o viață evreiască normală. Comunitatea a primit în dar cartea

Șarei Halaha, a cărei importanță a fost subliniată de prim-rabinul Shaffer.

Secretarul general al FCER, Eduard Kupferberg, a declarat cu acest prilej: „Sinagoga Cerealiștilor rămâne încă nedetronată de statutul de cea mai recent renovată sinagogă din România, deși sperăm cât de curând să o avem și pe cea din Constanța.” Eduard Kupferberg a precizat că Hanuca este asociată cu însăși ideea de restaurare, reînnoire, căci asta s-a întâmplat și cu Templul de la Ierusalim după înfrângerea Macabeilor. El a mai afirmat că „oamenii sunt cei care dau căldură sinagogilor și faptul că oamenii se adună de Hanuca face ca sărbătoarea să fie frumoasă”.

Copiii au aprins a treia lumânare, cu binecuvântările de *Lehadlik ner shel Hanuka*, *Șeasa nisim laavoteinu* și *Șeheheianu* și au primit bomboane și Hanucagelt. Corul Shalom, dirijat de Mariana Herman, a evoluat parcă mai frumos ca niciodată, cu tradiționale melodii de Hanuca. Evoluția corului s-a încheiat cu o horă pe fondul cântecelor *Hevenu Shalom Aleichem* și, bineînțeles, *Hava Naghila*.

În finalul programului, maestrul Irinel Acioabăniței a interpretat magistral la orgă câteva melodii evreiești.

Ploiești

În cadrul celebrărilor de Hanuca din acest an, secretarul general al Federației Comunităților Evreiești din România, Eduard Kupferberg, și doamna Carmen Hannah Iovițu, directoarea Muzeului de Istorie și Cultură a Evreilor din România, au ajuns și în mijlocul comunităților evreiești din

Ploiești, Focșani și Bacău. În data de 16 decembrie a fost celebrată Hanuca alături de comunitatea din Ploiești, la Sinagoga Beth Israel.

După aprinderea primei lumânări de Hanuca, președinta comunității ploieștene, Grațiela David, a vorbit despre însemnătatea acestei sărbători istorice. Grațiela David a amintit despre importanța speranței și a credinței, care sunt subliniate de miracolul de Hanuca. Totodată, Grațiela David a evidențiat în discursul său faptul că miracolul de Hanuca a fost posibil pentru că Macabeii, care i-au învins pe seleucizi, au decis să aprindă menora în templu, deși știau că uleiul nu era suficient pentru mai mult de o zi. Această faptă ne arată că „strămoșii noștri nu au rămas pasivi”, alegând să reia o practică religioasă străveche, în ciuda circumstanțelor vitrege. Grațiela David a mai menționat faptul că țaria poporului evreu „nu stă în construcții și edificii, ci în constructori și în însuși actul de a construi”. În final, președinta comunității ploieștene a vorbit și despre ordinea aprinderii lumânărilor și semnificația acestei ordini.

Momentul celebrator a continuat cu o scurtă cuvântare adresată de Carmen Hannah Iovițu, urmată de

intonarea unei serii de cântece specifice sărbătorii de Hanuca. Doamna Iovițu a precizat că fără credința poporului evreu tradițiile nu ar mai exista, iar această credință întărește relația oamenilor cu divinitatea, afirmând că „lumina noastră este cea care șterge întunericul”.

Eduard Kupferberg a preluat apoi cuvântul, menționând că, spre deosebire de celelalte sărbători, Hanuca este „sărbătoarea miracolelor mici, a miracolelor care se întâmplă zi cu zi în și pentru fiecare dintre noi”. Eduard Kupferberg a subliniat că este important, luând aminte la întâmplările petrecute de Hanuca, să ne bucurăm de fiecare zi trăită, să ne bucurăm că suntem în viață. La finalul discursului său, secretarul general al FCER a înlemnat la un minut de reculegere în

memoria victimelor ucise în atentatul de la Sydney.

În încheierea celebrărilor de Hanuca, a avut loc o reprezentație de dansuri evreiești, susținută de Ansamblul Haverim.

Focșani

Pe 17 decembrie, la Sinagoga Birjarilor (Beth Hamidrash) din Focșani au avut loc festivitățile specifice de Hanuca. Eduard Kupferberg și Carmen Hannah Iovițu au fost întâmpinați, ca și la Ploiești, de o comunitate locală inimoasă, reunită în jurul doamnei Harieta Rond, lidera comunității vrâncene.

Celebrările au început cu aprinderea lumânărilor de Hanuca și au continuat cu un discurs edificator al doamnei Iovițu, despre simbolismul sărbătorii. Aceasta a menționat că „lumina este cea care ne ghidează în timpul

acestei sărbători, lumină ce ar trebui să ne ghideze, de fapt, tot timpul”. Carmen Iovițu a precizat că „noi suntem datori să respectăm tradițiile și să ne ținem tari, asemenea Macabeilor care au luptat ca răul să fie învins”. În încheierea cuvântării, Carmen Iovițu a povestit și despre simbolismul titirezului (dreidl) și apoi a intonat câteva cântece specifice, menționând că spiritul Hanucăi este cel al bucuriei.

Secretarul general FCER, Eduard Kupferberg, a preluat apoi cuvântul vorbind comunității focșănene despre miracolele de Hanuca, subliniind importanța comunității, „cea care ne-a asigurat supraviețuirea”. El a mai afirmat că o altă însemnătate a miracolului de Hanuca este despre „cum să supraviețuim, cum să trăim în echilibru”. Una dintre lecțiile istorice ale Hanucăi este și aceea că ne arată cum să ne păstrăm identitatea făcând parte din societate, nu întorcându-i spatele. În încheiere, Eduard Kupferberg le-a mulțumit tuturor participanților că au venit să celebreze Hanuca, acest lucru dovadă coeziunea pe care o aduce, de fapt, sărbătoarea. Ca și la Ploiești, și la Focșani celebrarea s-a încheiat cu o masă festivă pentru toți cei care au participat la aprinderea lumânărilor speranței.

COMUNITĂȚI

Arad

2025. Un an de bilanț și de responsabilitate pentru comunitate

Anul 2025 ne găsește, ca în fiecare început de drum, într-un moment de reflecție. În iudaism, una dintre regulile esențiale ale perioadei de Roș Hašana este aceea de a privi înapoi: ce am făcut bine, unde am greșit, față de cine am greșit și, mai ales, cum putem îndrepta. Pentru noi, evreii care trăim în alte țări, această evaluare se dublează simbolic, pentru că trecem prin ea atât de Roș Hašana, cât și de Anul Nou.

De această dată, gândul meu nu merge neapărat către greșelile personale, ci către activitatea Comunității Evreilor din Arad. A fost un an plin, cu proiecte și momente importante în multiple direcții, unele poate mai puțin cunoscute chiar și de o parte dintre membrii comunității. Tocmai de aceea acest bilanț este și o invitație: să ne implicăm mai mult, să comunicăm mai bine și să construim împreună anul care urmează.

Continuitatea vieții religioase și păstrarea tradițiilor

Una dintre preocupările centrale ale comunității a rămas păstrarea tradițiilor și a vieții religioase. Am continuat să celebrăm sărbătorile conform tradiției, cât am putut mai bine, iar pentru acest lucru se cuvine să le mulțumesc atât oficiantului de cult Mor Boris, cât și familiei Alexandru și

Elisabeta Baner care ne ajută cu preparate de excepție.

De asemenea, am încercat să păstrăm slujba de Șabat în fiecare sâmbătă dimineața, dar, trebuie să recunosc, devine tot mai greu să avem minian.

Am mers mai departe cu evenimentele Keshet Day și cu întâlnirile dedicate femeilor din comunitate, sub numele Eshet Chayil, momente care consolidează apartenența și legăturile dintre generații.

Pierderi dureroase în comunitate

Anul acesta ne-a adus și clipe grele. Chiar pe 1 ianuarie 2025 ne-am luat rămas bun de la doamna Eva Farcaș, pe care mulți o cunoșteau ca pe o prezență constantă în viața comunității: membră în comitetul de conducere și mereu implicată. Tot în acest an l-am pierdut mult prea repede pe domnul David Stein, o persoană deosebită, apropiată de comunitate și membru activ al conducerii. Amintirea lor rămâne parte din ceea ce suntem.

Mitva și solidaritate peste granițe

Poate nu toată lumea cunoaște termenul *mitva* – faptă bună, poruncă. Însă pentru noi el înseamnă și responsabilitate față de cei din jur. Am continuat să fim alături de Comunitatea Evreilor din Békéscsaba, pentru a putea comemora victimele Holocaustului conform tradiției. În acel loc, în timpul Holocaustului, comunitatea evreiască a fost nimicită complet, iar participarea noastră, inclusiv pentru a asigura minian, rămâne un gest de respect și continuitate. Mulțumesc și celor care au venit cu mine la Lugoj, la o înmormântare, pentru același motiv.

Educație și memorie: întâlnirea cu tinerii

În ultimii ani, comemorarea victi-

melor Holocaustului a devenit pentru noi mai mult decât un eveniment anual: este un moment de reflecție, dar și un angajament educațional. Anul acesta am avut bucuria de a întâlni sute, poate chiar mii de tineri, de la clasa I până la studenți, pentru a ne aminti împreună de înaintașii noștri, de istoria evreilor din Arad și de suferințele din unul dintre cele mai întunecate episoade ale istoriei.

Mulțumim școlilor din Arad, Universității „Vasile Goldiș” Arad și Universității „Aurel Vlaicu” Arad pentru deschiderea și colaborarea constantă. Împreună, continuăm să cultivăm memoria, solidaritatea și responsabilitatea.

Evenimente culturale și dialog interconfesional

Anul 2025 a însemnat și cultură. Am organizat trei concerte, continuând tradiția ca Festivalul de Jazz să aibă deschiderea în sinagogă. Un moment special a fost concertul Duo Libera – Esther Adam & Juan Pablo Esmok, iar de Hanuca ne-au fost alături cantorul Emanuel Pusztai, Ioan Moțiu, pianistul Adrian Iancu și violonistul Dorel Bic.

Un alt reper important a fost Săptămâna Ecumenică, o săptămână întreagă de întâlniri între cultele recunoscute, în diferite lăcașuri de cult. Am fost primit cu brațele deschise, fără să simt niciun strop de antisemitism. În fiecare zi am rostit *Shema Israel Adonai Eloheinu, Adonai Ehad!* într-o altă biserică. Iar momentul în care, în Biserica Greco-Catolică, a răsunat *Hatikva* și toți cei prezenți s-au ridicat în picioare m-a impresionat profund!

Proiecte concrete și un pas major: renovarea Sinagogii Ortodoxe

Dincolo de evenimente, am lucrat și la proiecte importante. Am instalat

panouri fotovoltaice pe Căminul de Vârșnici, prin fonduri de mediu. Am obținut finanțare pentru începerea digitalizării arhivei comunității. Dar cel mai important pas rămâne începerea renovării Sinagogii Ortodoxe din Arad, un proiect cu valoare istorică, spirituală și culturală pentru întregul oraș.

Mulțumiri și un angajament pentru anul următor

La final de an, vreau să mulțumesc echipei care m-a sprijinit în toate aceste demersuri, membrilor comunității care ne sunt aproape și ne susțin.

Acest bilanț nu este un punct final, ci începutul unei noi etape. Iar propunerile, ideile și implicarea fiecăruia pot face diferența.

Raoul VIZENTAL,
președintele CE Arad

AD MEA VEESRIM! Președinți de comunități născuți în luna februarie

Costache Clim

Președintele CE Huși, Costache Clim, veghează de multă vreme asupra comunității hușene. O comunitate mică, cu puls normal, fiindcă este vădit atașamentul pentru existența comunității și, mai ales, pentru oamenii care o compun. Este exemplară grija sa pentru vârstnici, suferinzi, singuri, cu venituri modeste, rezistența lor față de dificultăți fiind asigurată prin ajutor comunitar. Este receptiv în orice clipă la problemele lor. Patrimoniul sacru este bine întreținut.

Florin Nicolae Damian

Responsabilul de obște din Caransebeș, Florin Nicolae Damian, acordă o deosebită atenție educației iudaice, fie că organizează Șabatouri, fie că aplică programe naționale de educație iudaică: Keshet, Eshet Chayil, Noaptea Sinagogilor deschise etc. Salutară a fost renovarea orgii din sinagoga reînnoită și ea, concertele cu orgă având intrare liberă. Prin parteneriate cu conducerea școlii, elevi care învață istoria Holocaustului, însoțiți de profesorii lor, vizitează sinagoga.

Marius Rosenfeld

Responsabilul de obște din Petroșani, Marius Rosenfeld, are grijă de obștea sa de ani buni. Cine vizitează obștea poate constata spiritul său gospodăresc, energia, înzestrările organizatorice, ceea ce face ca obștea să aibă viață evreiască așa cum se cuvine: religios, cultural, social. Sediul obștii este bine îngrijit, primitiv. Este receptiv la problemele legate de asistența socială și medicală. Are grijă de buna întreținere a patrimoniului sacru și economic.

Roman

O întâlnire intercomunitară

De mult timp mă preocupă ideea realizării unei activități cu participarea reprezentanților unor comunități vecine, Roman, Piatra-Neamț, Bacău.

Au răspuns chemărilor și s-au prezentat băcăuanii conduși de președintele Hainrich Brif, nemțenii, prin vicepreședintele Marcel Grinberg care conduce obștea din Târgu-Neamț. Am hotărât să prezentăm sumar date semnificative din viața comunităților și să se facă propuneri pentru Federația Comunităților Evreiești din România.

Subsemnatul, președintele Comunității Evreilor din Roman, am arătat numărul mic de membri astăzi, în trecut comunitatea având un număr mare de evrei bine organizați și cu realizări recunoscute de toți romașcanii, majoritari și minoritari etnic.

Au fost trecute în revistă organizarea vizitelor în școli gimnaziale, licee, Institutul Franciscan, unele sub egida Inspectoratului Școlar Județean. Întrebările participanților au primit răspunsuri adecvate și ei au fost invitați să viziteze sinagoga, cimitirul evreiesc, mormintele comune ale evreilor ieșeni din Trenul Morții, în iunie

1941, urmare a pogromului efectuat de conducătorii de atunci ai țării. Au fost prezentate diferitele aspecte ale Holocaustului, relațiile cu majoritarii și cu etnicii minoritari, gesturi de omenie neuitate până astăzi, când în societatea românească și-au făcut din nou loc dovezi de antisemitism și de idei legionare amenințătoare.

Vicepreședintele Grinberg a arătat că populația evreiască din Târgu-Neamț a fost strămutată forțat la Buhuși, ceea ce i-a produs acesteia suferințe grave.

Președintele Hainrich Brif s-a referit la acțiuni reprobabile ale unor tineri în cimitirul evreiesc, acte de vandalism și profanare aflate în atenția poliției și a judecătoriei. De menționat că, în condiții neprielnice, comunitatea organizează Clubul de Carte, discută cărțile cu temă evreiască, de exemplu *America de peste pogrom*. Un alt aspect important discutat cu liderii celorlalte comunități a fost o propunere către FCER, aceea de a actualiza conținutul pachetelor pentru asistați.

În final au fost propuse mai multe întâlniri între comunități și o dezbatere privind cererile de convertire la iudaism. De asemenea, sunt binevenite acțiunile de popularizare a contribuției evreilor, în timp, la dezvoltarea diferitelor zone geografice, fapt ce ar contribui la combaterea antisemitismului.

Cu toții au adus mulțumiri Federației și liderilor conducerilor locale pentru sprijinirea minoritarilor evrei.

Iancu WEXLER,
președintele CE Roman

Tulcea

Hanuca 5786

Comunitatea Evreilor din Tulcea a organizat celebrarea sărbătorii de Hanuca 5786, în ziua de 17 decembrie 2025, în Templul Israelit din Tulcea.

Președintele comunității a prezentat semnificația acestei sărbători și binecuvântările la aprinderea lumânărilor, ocazie cu care a fost aprinsă a patra lumânare.

Pe un ecran montat în interiorul templului au fost vizionate videoclipuri specifice acestei sărbători (melodia *Maoz Tzur*, cântece corale, dansuri israeliene, binecuvântări de Hanuca).

La ceremonie, la care au luat parte atât membri ai comunității, cât și prieteni și elevi ai școlilor din oraș, nu au lipsit tradiționalele gogoși evreiești cu dulceață.

Solomon FAIMBLAT,
președintele CE Tulcea

COMUNITĂȚI

Suceava

Miracolul luminii care ne apropie

Membrii Comunității Evreilor din Suceava au celebrat duminică, 21 decembrie 2025, ultima zi de Hanuca, prin aprinderea ultimei lumânări din seria celor opt, specifică acestei sărbători, în cadrul comunității.

Președintele Comunității Evreilor din Suceava, prof. Sorin Golda, a vorbit despre semnificația sărbătorii și și-a exprimat îngrijorarea față de creșterea antisemitismului, atât pe plan global, cât și în România. Președintele comunității a subliniat că „lumina înseamnă civilizație, înseamnă cultură” și a precizat că este datorită fiecăruia de a păstra flacăra umanității aprinsă. Hanuca este despre libertatea fiecăruia de a-și exprima propria credință, fără a nega libertatea celor care cred altceva, „despre aprinderea lumânării noastre, fără a fi amenințați de lumânarea nimănui”.

În acest an, lumânările au fost aprinse atât de copiii, cât și de vârstnicii din comunitate. Binecuvântările tradiționale au fost rostite de oficiantul religios Daniel Blumenfeld.

Menționăm că în comunitățile evreiești din România există tradiția Livratorilor de Lumină, prin care de Hanuca, în toată țara, evreii vârstnici și cei singuri sunt vizitați de voluntari ai Federației Comunităților Evreiești din România - Cultul Mozaic, pentru a li se oferi cadouri cu sprijinul organizației umanitare evreiești American Jewish Joint Distribution Committee (JDC).

Și anul acesta s-a desfășurat la Suceava programul Livratorii de Lumină, prin voluntarii Marian Moroșan și subsemnatul, care au dus lumină și căldură în casele evreilor vârstnici, aceștia bucurându-se de cadourile primite.

Pe parcursul lunii decembrie vizitele au continuat la sinagogă, fiind prezente clase de elevi de la Liceul Teoretic Filadelfia și de la Colegiul Național „Spiru Haret” din Suceava, aici ținându-se ora de curs Istoria evreilor. Holocaustul. Aceste vizite au avut loc cu ocazia programului Școala Altfel.

Subsemnatul am prezentat istoria comunității evreiești, începând cu primele atestări documentare. Prezentarea a continuat cu un scurt istoric al Sinagogii Gah și cu câteva date esențiale despre Holocaust și despre deportarea evreilor din Bucovina de Sud.

Daniel CURIC

o comunitate vie, care își păstrează tradițiile și le transmite mai departe.

Hanuca amintește de rededicarea Templului din Ierusalim și de miracolul uleiului, povestea care așază în centrul sărbătorii ideea că lumina și speranța pot dăinui dincolo de limitele pe care le vedem cu ochiul liber. Seara a continuat în jurul mesei, unde tradiția s-a simțit și prin gust. Cei prezenți au servit tradiționalele gogoși de Hanuca, sufganiyot, și latkes, preparate specifice acestei perioade. Alegerea nu este întâmplătoare: mâncărurile prăjite în ulei sunt legate de simbolistica Hanucăi și de tema miracolului uleiului.

Pentru comunitatea din Zalău, Hanuca 5786 a fost mai mult decât o celebrare: a fost o reafirmare a continuității, a identității și a legăturii dintre generații. Într-un timp în care ritmul vieții ne împrăștie adesea, serile de Hanuca au adus un lucru simplu și puternic: oamnei laolaltă, în jurul luminii.

Hag Hanuca Sameah!

Chaya Cristina HAS

zeu pentru că am ajuns la acest moment. În celelalte seri s-au spus doar primele două binecuvântări.

Procesiunea de la Sibiu a fost condusă de Andreas Laqueur, cantor din Berlin. Înainte de aprinderea luminilor, el a descris celor prezenți drept șocant atacul armat din Australia, petrecut duminică, de Hanuca. Printre victimele atacului terorist de la celebrarea Hanucăi din Sydney s-au numărat un rabin și un supraviețuitor al Holocaustului. Atacul a provocat moartea a cel puțin 16 persoane și rănirea altor zeci. La solicitarea cantorului, participanții la ceremonia de la Sibiu au păstrat un moment de reculegere în memoria celor uciși în Australia.

Fie că lumina să risipească întunericul, de orice sorginte ar fi el!

Tiberiu BARUCH,
președintele CE Sibiu

Cluj

Hanuca a fost celebrată cu multă muzică

Hanuca este o sărbătoare foarte îndrăgită, reunind cel mai numeros public în frumoasa sinagogă în stil maur, construită acum un veac și jumătate. În 18 decembrie 2025, în cea de a cincea seară de Hanuca, incinta lăcașului de cult era ticsită de lume: membri ai Comunității Evreilor din Cluj, prieteni și concitadini de alte naționalități și confesiuni. Și de astă dată au fost prezente înalte fețe bisericesti ale confesiunilor ortodoxă, greco-catolică, romano-catolică, reformată, luterană și unitariană.

Dorel Emil Ornescu, președintele Comunității Evreilor din Cluj, i-a salutat pe cei prezenți și i-a dat cuvântul profesorului universitar Ossi Horovitz care a prezentat atât valențele istorice și spirituale ale Sărbătorii Luminilor, cât și obiceiurile specifice acesteia.

Cele cinci lumânările din hanuchie au fost aprinse de Eszter Barthavári, elevă în clasa întâi primară.

Rugăciunile au fost rostite de primcantorul Emanuel Pusztai, revenit cu

acest prilej în orașul studenției sale, și de Mugur-Nitsan Nazarie Schwartzman, oficiantul de cult al comunității evreiești clujene. Apoi, prim-cantorul Emanuel Pusztai a prezentat darul de Hanuca, pe care l-a adus pentru hrana spirituală a membrilor comunității clujene: câteva volume din *Șaarei Halaha. Sumar al Legii Mozaice pentru zilele noastre*, scrisă de Rabin Zeev Greenwald (Editura Hasefer).

Anul acesta, Hanuca a fost celebrată cu un concert de anvergură, alcătuit din două părți. În prima parte au răsunat melodii instrumentale și cântece de Hanuca, interpretate de îndrăgita formație de muzică klezmer Mazel Tov (Vasile Socea, dirijor și vioară; Sulamita Socea, voce și tamburină; Daniel Simon, clarinet; Radu Merdan, sax sopran; Dorel Rohian, acordeon; Antonella Filip, percuție). În partea a doua, soliștii Asociației Siebenburgen Opera (Dariana Elena Jurju, soprană; Oly Frankel, alto; Filip Ioan Sandu, tenor; Mugur Nitsan Nazarie Schwartzman, bas, acompaniați la pian de Cătălina Tudorie) au prezentat cântece din repertoriul sinagogal, cântece tradiționale de Hanuca, dar și șlagăre israeliene.

Spectatorii au răsplătit interpretii cu aplauze frenetice și au fost omeniți cu tradiționalele gogoși pufoase și aromate, pregătite la cantina rituală a comunității clujene.

Andrea GHITĂ

Zalău

Hanuca 5786, sărbătorită la sediul comunității

Membrii Comunității Evreilor din Zalău s-au reunit la sediul comunității pentru a marca Hanuca 5786, Sărbătoarea Luminilor, într-o atmosferă caldă, de solidaritate și recunoștință. Hanuca 5786 a fost celebrată pe parcursul a opt seri. Momentul central al întâlnirii a fost aprinderea lumânărilor în hanuchie, un gest repetat în fiecare seară a sărbătorii, când se adaugă o lumină în plus. În jurul acestei flăcări simbolice, participanții au petrecut timp împreună, au depănat amintiri și au reînnoit un sentiment esențial: apartenența la

Sibiu

Comunitatea a celebrat Hanuca, Sărbătoarea Luminilor

Hanuca a început la Sibiu la apusul soarelui, pe 14 decembrie, și a continuat până la apusul soarelui, în 22 decembrie. În prima seară de Hanuca 5786, alături de membri și invitați, s-au recitat cele trei binecuvântări: una pentru a sfinți mițva (porunca) aprinderii lumânărilor; una pentru miracolul de Hanuca; și Șeheheianu, mulțumind lui Dumne-

Bacău

Ziua Minorităților Naționale

În acest an, Ziua Minorităților Naționale s-a desfășurat la sediul Filialei Bacău a Uniunii Armenilor. Au participat, cu diferite programe care mai de care mai frumoase și mai interesante, reprezentanți de la minoritățile naționale armeană, romă, italiană, germană, minoritatea maghiarilor ceangăi din Bacău și, desigur, membri ai comunității noastre.

Comunitatea Evreilor din Bacău, reprezentată de subsemnatul, de ing. Florin Goding, de asist. Laura Șerban și de Cristian Apreutesei, a participat cu o interesantă expoziție de carte evreiască, cu reviste și băuturi rituale. Nu au lipsit hanukioturile, noi fiind, chiar atunci, în ajunul ultimei zile de Hanuca. În cuvântul meu, am vorbit despre sărbătoarea de Hanuca, despre semnificațiile sale, istoricul și obiceiuri legate de aceasta și am aprins cele opt lumânările din hanuchie. Am expus tradiționalele gogoși, dar și humănțași, pregătiți cu devotament și pricepere de Doina Brif, chiar dacă nu sunt, strict vorbind, de sezon. Trebuie să menționăm că gogoșile și în special humănțași s-au bucurat de o mare căutare și s-au evaporat rapid. Ca de obicei, a fost o întâlnire foarte agreabilă, cu momente culturale și de socializare, care mai de care mai interesante.

Livratorii de Lumină – Hanuca 5786

Și în acest an, la inițiativa FCER și a JDC România, s-a desfășurat, cu multă dedicare din partea voluntarilor noștri, programul anual Livratorii de Lumină. Așa cum arată și numele, programul își propune să aducă lumina de Hanuca în casele enoriașilor noștri, în primul rând în casele celor care nu se pot deplasa sau a celor care, din cauza vârstei și a problemelor medicale, nu pot participa direct la activitățile specifice de Hanuca, ale comunității.

Echipa de voluntari s-a deplasat la domiciliile asistaților Tulică Hoffman, Silvestru Luttinger, Lupu Blumenfeld, Marcel Weisselberg, Janeta Donenfeld și Iosif Donenfeld. La fiecare domiciliu am făcut aprinderea primei lumânărele de Hanuca, cu cele trei binecuvântări specifice. Am avut ocazia să discutăm cu asistații despre starea lor generală de sănătate și, în câteva cuvinte, le-am reamintit acestora câteva date despre specificul și istoricul sărbătorii, despre semnificația consumării de gogoși și latkes, despre elementele specifice din liturghie în perioada de Hanuca. Mulțumirea cea mai mare ne-a fost furnizată de bucuria din ochii celor vizitați. Ne-am despărțit de ei cu dorința și urarea ca, până la 120, să ne revedem cu sănătate și bucurie!

Hainrich BRIF,

președintele CE Bacău

” Numai împreună putem acționa ca o comunitate ”

Interviu cu jurista ANCA RAȘCA, președinta CE Bistrița

Fată-n fată!

„Cred că parcursul meu comunitar este lent, dar sigur”, își decantează experiența primilor ani ca președintă a comunității bistrițene jurista Anca Rașca, din a doua generație postbelică. Faptul dezmente prejudecata că obștea noastră ar fi crepusculară. Straturile formative tradiționale – bunicii botoșăneni primind Șabatul cu „ceremonia de binecuvântare a lumânărilor oficiată de bunica mea”, mâinile bunicului așezate pe capul nepoților „la întoarcerea de la sinagogă”, însoțite de binecuvântarea „Fie ca Dumnezeu să te ajute!” – sunt dublate de modernitatea de gândire, în care raporturile intercomunitare, cele cu instituțiile centrale și pragmatismul joacă un rol important. „Nu ești un bun președinte dacă doar îți desfășori bine mandatul în comunitatea ta. A fi bun președinte înseamnă mult mai mult: include și colaborarea permanentă cu celelalte comunități, cu FCER. Înseamnă să fii acolo unde este nevoie.”

– Cum au fost începuturile? Care au fost evoluțiile ulterioare?

– Am găsit o comunitate cu foarte multe probleme complicate și foarte complicate. Rezolv una și o șterg, dar aproape că nu se vede. Sunt în continuare angajamente, contracte, obiective propuse, în prezent în lucru. Colaborarea cu celelalte comunități e mult mai intensă decât m-am gândit la început. Am reușit realizarea unei biblioteci evreiești, bine organizată, activă. Avem membri ai comunității care vin, împrumută cărți, le restituie, împrumută altele. Biblioteca trăiește. Anul acesta intenționez să invit formația Bucharest Klezmer Band pentru un concert în comuni-

tate. Consider prioritare schimbarea sediului comunității, realizarea unei capele la cimitirul din Bistrița și a unei porți pentru accesul auto în cimitir. Avem nevoie de un angajat pentru supravegherea și vizitarea periodică a celor aproape 100 de cimitire din județ, unde nu mai sunt evrei, aflate în custodia comunității bistrițene. Fondurile le primim de la FCER, ceea ce nu este puțin. Cheltuielile ne sunt asigurate la timp. Cei cu care colaborez la nivel central sunt oameni receptivi, pragmatici. Găsesc întotdeauna persoana din cadrul FCER care îmi acordă sprijin. Rămâne însă problema unui angajat pentru buna întreținere a cimitirelor. Cu ajutorul tehnologiei,

sper să rezolv problema.

– Ce puncte sensibile și ce puncte forte caracterizează celelalte direcții comunitare importante: viața religioasă, asistența socială, voluntariatul, educația iudaică?

– În ceea ce privește viața religioasă, ne respectăm sărbătorile. Anul trecut, de pildă, am organizat o sărbătoare frumoasă de Purim, cu veselie și măști. Ne-a plăcut mult. Dar există o problemă: comodatul singurei sinagogi din Bistrița. Contractul de comodat a fost încheiat în decembrie 2005 pentru un termen de 20 de ani. Acest termen a fost actualizat în 2015 și prelungit la 40 de ani. Nu e mult, este exagerat de mult. Dacă avem sărbători, trebuie să cerem accesul la sinagogă. Dacă vin grupuri de turiști care vor să o viziteze, nu putem să o deschidem. Avem o sală de rugăciune care nu este încă funcțională. Sub aspectul asistenței sociale, mă asigur ca seniorii noștri, majoritari – deși avem și tineri –, să aibă parte, cu sprijinul DASM, de o viață demnă. În principal, am prevăzut ajutorarea seniorilor cu probleme de sănătate, posibilitatea de a respecta sărbătorile așa cum se cuvine, asigurarea în tot ceea ce întreprinde comunitatea, permanenta disponibilitate pentru solicitările membrilor

comunității. Referitor la voluntariat, fiecare membru al comunității noastre este, în cazul anumitor acțiuni, voluntar. Numai împreună putem acționa ca o comunitate. Un exemplu: tradiția Mișloah Manot – Livratorii de Lumină este un program național de dată recentă – reprezintă pentru noi o oportunitate de a uni și de a ne asigura că niciunul dintre membrii comunității noastre nu este singur de Purim. Cred că educația iudaică este conectată la dorința de aprofundare a cunoștințelor religioase evreiești. Personal, particip în fiecare săptămână la cursul online de studiu la temă, ținut de prim-rabinul Rafael Shaffer.

– Cum atrageți oamenii spre comunitate? Cum vă formați membrii simpatizanți?

– Cu sufletul deschis. Fiecare om din comunitate își are povestea lui. La fel și membrii simpatizanți. Îi ascult, cântăresc și iau o hotărâre motivată corect. Nu accept și nu refuz înscrierea unui membru fără a chibzui mult.

– În curând, vom marca Ziua Internațională de Comemorare a Victimelor Holocaustului. Cum ați organizat evenimentul în primul an de la alegerea dumneavoastră la conducerea comunității, cum intenționați să-l organizați anul acesta, în contextul din ce în ce mai tensionat al antisemitismului global?

– Anul trecut, împreună cu membrii comunității și cu elevii din patru clase de la licee partenere în educația anti-antisemită, am vizionat documentarul *Ambasadorul amintirilor*: mărturii despre viața în lagărele naziste de exterminare ale unui supraviețuitor din Polonia, Stanislaw Zaléwski, azi în vârstă de 99 de ani. Și în acest an vom depune coroane de flori la monumente: în fața sinagogii și pe dealul Dumitra, unde au fost ghețozați evreii din oraș și cei din districtele Bistrița de Jos, Bistrița de Sus, Năsăud, Rodna. Escaladarea azi a manifestărilor antisemite de pretutindeni face cu atât mai salutară legea prin care istoria Holocaustului a devenit disciplină școlară obligatorie. Antisemitismul nu este doar o amenințare la adresa evreilor, ci și una pentru întreaga societate. Legea nr. 241 din 23 decembrie 2025, privind interzicerea organizațiilor, simbolurilor și faptelor cu caracter fascist, legionar, rasist sau xenofob și a promovării cultului unor persoane vinovate de săvârșirea unor infracțiuni de genocid contra umanității și de crime de război, precum și unele măsuri pentru prevenirea și combaterea antisemitismului, publicată în Monitorul Oficial al României, este deosebit de importantă pentru existența noastră.

– Ce prevalează în apărarea umanismului de forțele antiumaniste: acțiunea sau rugăciunea?

– Citez o aserțiune a prim-rabinului Shaffer: „Nu se cade să folosim rugăciunea ca pe o scurtătură pentru a ne scuti de acțiune.”

Misterul Clarei Haskil, însumarea perfecțiunii pe pământ

La împlinirea a 130 de ani de la nașterea Clarei Haskil, una dintre cele mai mari pianiste ale secolului al XX-lea, în Cartierul Evreiesc s-au desfășurat o serie de evenimente omagiale, care l-au transformat într-un veritabil traseu cultural. Acestea au culminat cu proiecția filmului *Clara Haskil: Le mystère de l'interprète*, readucând muzica și memoria Clarei Haskil în locurile care i-au marcat copilăria și începuturile carierei, realizând un dialog între trecut și prezent, între viața cotidiană și moștenirea unei artiste care a rămas un simbol al sensibilității și excelenței muzicale.

De ce anumiți interpreți, a căror artă este prin natura sa efemeră, ne lasă cu o emoție nepieritoare? Cum putem identifica și defini interpretarea Clarei Haskil? Cum putem explica elocvența ei unică? Ce înseamnă un interpret de succes? De ce s-a impus ca o figură importantă, continuând să fascineze publicul și astăzi?

Aceste întrebări stau la baza narațiunii filmului și ne permit să o descoperim pe femeia pe care, de la Vladimir Horowitz la Christian Zacharias, de la Pablo Casals la Charlie Chaplin, toți o consideră „genială”. Să descoperim femeia pentru care pianul a fost laitmotivul destinului ei și care stabilește standardul pentru pianistii din întreaga lume! Clara Haskil rămâne o interpretă profund modernă. Interpretările compozițiilor sale pentru pian constituie o referință pentru pianistii din întreaga lume.

Nu există imagini de arhivă ale Clarei Haskil interpretând în concert.

Nu există nici interviuri cu pianista. Și totuși documentarul regizat de Pascal Cling, Prune Jaillet și Pierre-Olivier François, coprodus de RTS și Arte (2017), încearcă să dezlege misterul, urmărind parcursul extraordinar al Clarei Haskil, născută în 1895, la

prieten apropiat, a realizat o înregistrare privată a unui recital al Clarei Haskil, singura înregistrare existentă a pianistei, filmată la Manoir de Ban din Vevey. Ea ne oferă încă o dovadă emoționantă a talentului acestei interprete excepționale. „În cursul vieții mele am întâlnit trei genii: unul a fost Clara Haskil, altul a fost profesorul Einstein, iar celălalt a fost Sir Winston Churchill”, declara Chaplin.

„Clara Haskil a fost un soi de magician: a știut să transforme talentul în geniu, fragilitatea în forță, dificultățile în perseverență și tenacitate. Toate aceste calități o fac să devină o sursă de inspirație și un exemplu pentru fiecare dintre noi. Și cred că, în epoca în care trăim, avem nevoie mai mult ca niciodată de exemple de autenticitate și de valori. România este țara în care s-a născut Clara Haskil și am convingerea că ține de datoria noastră să o cunoaștem mai bine și să îi aducem omagiul meritat la ea acasă”, mărturisea pianista Alina Azario, organizatoarea Festivalului Clara Haskil de la Sibiu.

Documentarul *Clara Haskil: Le mystère de l'interprète* reprezintă o ocazie specială de a înțelege viața „Marii Doamne a Muzicii”, numită Cavaler al Ordinului Național al Legiunii de Onoare, în cinstea căreia a fost fondat la Vevey prestigiosul Premiu internațional Clara Haskil, acordat câștigătorilor Concursului Internațional de Pian Clara Haskil, și al cărei geniu muzical a fost întotdeauna marcat de o modestie desăvârșită.

Edith NEGULICI

Iulia DELEANU

Cultura idiș în România interbelică (1918-1940). Colecție de documente

Convorbire cu autoarea, dr. Camelia Crăciun

În data de 17 decembrie 2025, proiectul „Yiddische Culture in Interwar Romania (1918-1940)”, coordonat de conf. univ. dr. Camelia Crăciun, a câștigat Premiul Senatului Universității din București pentru cel mai bun proiect de cercetare din domeniul umanist. A fost o recunoaștere a muncii acrobice depuse în cadrul unui proiect academic deosebit de valoros, care a durat cinci ani. Printre rezultatele cercetării s-au numărat atât conferințe organizate la Colegiul Noua Europă, cât și publicarea a două lucrări: *Yiddish Culture in Greater Romania (1918-1940)*, Amsterdam University Press / CEU Press; *Cultura idiș în România interbelică (1918-1940)*. Colecție de documente, Editura Universității Al.I. Cuza din Iași, ambele apărute în 2025. Am discutat cu Camelia Crăciun despre activitatea sa academică, despre semnificațiile acestui premiu, precum și despre colaborarea cu echipa de cercetare prin care a fost posibilă apariția unor noi lucrări de referință în domeniul culturii idiș din România interbelică.

„În sfârșit, Premiul Senatului recunoaște valoarea acestui proiect unic, de pionierat în țară și în străinătate, așa spune, deoarece cercetarea culturii idiș din România a reprezentat, până recent, o mare lacună atât în cadrul cercetării istoriei evreilor din România, cât și în cadrul studiilor idiș în plan mondial. Astfel am obținut, în urma unei competiții naționale organizate de UEFISCDI și a unei triple evaluări realizate de specialiști din străinătate, finanțarea acestui proiect pe care l-am derulat cu sprijinul generos al Colegiului Noua Europă. Le mulțumesc și aici colegilor și prietenilor mei din cadrul proiectului, conf. univ. dr. Irina Nastasă-Matei, istoric și politolog (care s-a ocupat de învățământ și organizații comunitare), lect. univ. dr. Francisca Solomon, filolog și istoric literar (literatură și presă), și lect. univ. dr. Valentin Săndulescu, istoric (context sociopolitic și cultural, antisemitism), specialiști foarte valoroși alături de care am publicat deja două volume și pregătim un al treilea (eu ocupându-mă de istoria teatrului idiș).

Premiul Senatului vine, în același timp, după recunoașterea internațională a acestui proiect. Monografia *Yiddish Culture in Greater Romania (1918-1940)*, apărută la Amsterdam University Press / CEU Press în septembrie 2025, se găsește deja în peste 100 de biblioteci universitare din străinătate, este prezentată în numărul din ianuarie 2026 al *Jewish Review of Books*, precum și în *Observatorul cultural* din decembrie 2025, prin analiza generoasă a domnului profesor Andrei Corbea. Volumul *Cultura idiș în România interbelică (1918-1940)*. Colecție de documente, apărut la Editura Universității Al.I. Cuza din Iași în decembrie 2025, a fost deja lansat la cea mai recentă ediție a târgului de carte Gaudeamus cu mare succes”, a declarat Camelia Crăciun.

„În cele din urmă, Premiul Senatului reprezintă și recunoașterea firească a muncii mele de a impune

această direcție de studiu în România, deși abia după 18 ani de activitate didactică, de cercetare și de promovare a Studiilor Iudaice și a culturii idiș în cadrul Universității din București, după 25 de volume de autor, editate, îngrijite sau traduse din acest domeniu, după proiecte pe aceste teme pe care le-am derulat în cadrul Universității din București, al Academiei Române, al Institutului Cultural Român sau al Colegiului Noua Europă, după o serie de carte de literatură idiș care numără deja 11 titluri, după zeci de conferințe și prelegeri în țară și străinătate, după peste 10 ani în care am pregătit zeci de studenți de la Studii Iudaice să participe cu burse substanțiale la școala de vară de limbă și cultură idiș a Universității din Tel Aviv, după peste 20 de ediții de spectacole-lectură pregătite în cadrul Teatrului Evreiesc de Stat pentru publicul larg. Iar toată această muncă s-a bazat pe studii solide în domeniul Studiilor Iudaice pe care le-am finalizat exclusiv în străinătate, la Budapesta, Oxford, Tel Aviv sau Varșovia, la nivel masteral și doctoral, într-o perioadă în care în România acestea încă nu erau înființate (ba chiar la a căror constituire am pus și eu umărul începând din 2008, la revenirea în țară), inclusiv cursuri de limbă idiș absolvite cu susținere financiară proprie la Universitatea din Tel Aviv și la cea din Varșovia etc.

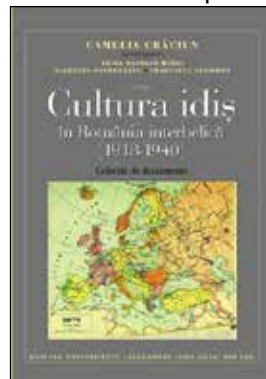
În ciuda acestor lucruri, mă găsesc într-o situație paradoxală și nu m-aș grăbi să mă entuziasmez în acest context festiv pentru că, în același timp, cercetarea și predarea în do-

meniu Studiilor Iudaice își au din ce în ce mai puțin locul la Universitatea din București. Mă aflu în situația dificilă în care, în ciuda obținerii unui premiu care recunoaște reușitele acestui domeniu în care se face excelență la Universitatea din București și prin contribuția mea, solicitarea mea de a începe coordonarea de teze de doctorat ale absolvenților noștri în cadrul Școlii Doctorale de Studii Literare și

Culturale din cadrul Facultății de Limbi și Literaturi Străine a fost respinsă din motive administrative, fără legătură, evident, cu – paradoxal – premiata mea calitate științifică. Pe baza unor regulamente interne ne transparente și indisponibile pentru consultare, s-a decis că expertiza mea pe literatură evreiască și teatru idiș, cercetate la nivel doctoral, nu are loc în facultatea unde predau de 18 ani, astfel că, din toamnă, mă voi îndrepta, alături de absolvenții care doresc să cerceteze aceste teme alături de mine, către o altă universitate, mai deschisă acestui domeniu. Astfel, paradoxal, Premiul Senatului recunoaște public o reușită științifică evidentă, dar pe care unele structuri administrative încearcă din răspuțeri, prin documente nepublice, neclare și apărute peste noapte, să o submineze. Din afara Universității din București se văd doar premiile și apariția deschidere, nu și zbaterele interne ale unor profesori care încearcă – și reușesc – să pună Universitatea din București pe harta globală a cercetării culturii evreiești, în mare parte prin eforturi proprii și în ciuda obstacolelor din interiorul instituției. Prin absența de la nivel doctoral a cercetării literaturii evreiești și a teatrului idiș în cadrul facultății unde predau aceste discipline de aproape două decenii, munca mea de formare a unui grup de cercetători își pierde din continuitate și coerență, din păcate, chiar dacă va continua în alte contexte universitare.

Dar dincolo de obstacolele în coordonarea de lucrări de doctorat cu care mă confrunt la Universitatea din București, nici specializarea noastră în Studii Iudaice la nivel de licență nu stă mai bine. Din considerente de eficientizare financiară, numărul minim de studenți înscriși în vederea școlarizării pentru specializările de nivel de licență a crescut, în condițiile scăderii numărului de absolvenți de liceu și de bacalaureat, ceea ce face ca supraviețuirea acestor direcții să fie tot mai complicată, indiferent de performanța academică a corpului profesoral sau de interesul studenților dedicați. Cu atât mai dificil este însă pentru specializări precum cele reprezentând culturile minorităților naționale care sunt, în contextul global de accentuare a extremismului, puse într-o situație complicată și care ar trebui prioritizate și susținute nu doar pentru că sunt specializări unice în țară, ci și pentru că se ocupă de conservarea patrimoniului cultural național. Într-un context de promovare a valorilor democratice, susținerea studierii culturilor minoritare din România ar trebui să reprezinte o prioritate pentru învățământul și cercetarea de la noi. Altfel, premiile, oricât de binevenite ar fi prin vizibilitatea și recunoașterea pe care le aduc, rămân doar vorbe”, a mai transmis Camelia Crăciun pentru *Realitatea evreiască*.

A consemnat
Claudia BOSOI

versitatea din Tel Aviv și la cea din Varșovia etc.

În ciuda acestor lucruri, mă găsesc într-o situație paradoxală și nu m-aș grăbi să mă entuziasmez în acest context festiv pentru că, în același timp, cercetarea și predarea în do-

s-a desfășurat pe parcursul mai multor decenii, pe scene și în instituții muzicale din România, Israel, Mexic, Italia, Africa de Sud, precum și în numeroase alte centre culturale ale lumii. Activitatea sa dirijorală și creația componistică i-au adus recunoaștere internațională și numeroase distincții, în special în Israel și în România.

Conferință Holender cu public numeros la ICR Tel Aviv

Ziua următoare, la Institutul Cultural Român din Tel Aviv a avut loc conferința susținută de Ioan Holender, în prezența unui public numeros și a maestrului Ladislau Roth. Întâlnirea a fost dedicată marilor artiști lirici români care au evoluat pe scenele internaționale. Fin cunoscător al fenomenului artistic, atât prin cele aproape două decenii la conducerea Operei de Stat din Viena, cât și prin activitatea sa de impresar, Ioan Holender s-a afirmat ca vocea unui adevărat expert, oferind o perspectivă profund documentată asupra contribuției românești la arta lirică mondială. El a avut plăcerea să aibă între interlocutori și cunoscători, muzicieni și muzicologi, dialogul transformându-se într-un schimb de idei între specialiști.

Cele două zile israeliene, într-o notă timișoreană, au fost impresionante prin valoarea personalităților care au putut fi ascultate, prin bogăția amintirilor lor și prin evocări redade cu fidelitate. (L.F.)

Ladislau Roth la 105 ani

Dirijor și compozitor de excepție, omagiat la Tel Aviv

Ambasada României din Tel Aviv a găzduit un moment de profundă emoție și recunoaștere culturală: premiera maestrului Ladislau Roth, dirijor și compozitor de excepție, una dintre personalitățile remarcabile ale muzicii românești și internaționale, care a împlinit venerabila vârstă de 105 ani. Omagiul a fost inițiat de Ministerul Culturii român prin Demeter András care a transmis un mesaj laudativ, subliniind faptul că maestrul fusese onorat și anterior, iar acest nou gest a avut menirea de a reafirma respectul și aprecierea profundă față de contribuția sa artistică și de destinul său exemplar.

Evenimentul s-a desfășurat într-un cadru intim, în prezența unui public format din prieteni apropiați. A luat cuvântul Corina Badea, șef-adjunct de misiune la Ambasada României în Israel, care a evidențiat importanța simbolică a omagiului și valoarea durabilă a operei maestrului Roth, precum și modul în care o impresionează prezența și dialogul cu acesta. Distincția i-a fost înmănată maestrului de Marton Salamon, directorul Institutului Cultural Român din Tel Aviv, instituție care susține constant promo-

varea valorilor culturale românești în Israel.

Colette Avital, diplomat și fost parlamentar pentru mulți ani, personalitate a alyalei române, l-a omagiat și ea pe Ladislau Roth.

Un moment deosebit l-a constituit laudatio rostită de Ioan Holender, prieten de o viață al maestrului. Legați de Timișoara natală, de Opera din Timișoara, de prietenii comune și de aceleași drumuri ale diasporei artistice, cei doi împărtășesc o istorie comună profundă. Evocările lui Ioan Holender au reardus în prim-plan începuturile, colaborările și contextul cultural al unei generații pentru care muzica a fost vocație, responsabilitate și salvare. Momentul a fost de o intensă încărcătură emoțională.

Ladislau Roth este o personalitate artistică cu totul aparte. Dirijor cu autoritate muzicală și compozitor cu un limbaj distinct, el a supraviețuit deportărilor din timpul celui de Al Doilea Război Mondial, fiind deportat de la Oradea la Auschwitz unde și-a pierdut mama imediat după sosire. Abia în ultimii ani și-a spus public povestea de viață, cu luciditate și demnitate. Cariera sa artistică impresionantă

Muzica, baricadă a Păcii

Ediția din acest an, 2026, a Concertului de Anul Nou, intitulat „În jurul lumii, pe aripile muzicii” (organizat de dr. Liana Tauberg și găzduit de JCC București, duminică, 18 ianuarie, într-o sală arhiplină), a făcut parte din contrapondera umanistă a bunei înțelegeri interetnice, interconfesionale în fața agresivității tot mai îngrijorătoare a xenofobiei, a rasismului, a antisemitismului. Fapt evidențiat în generic, *concert interetnic* al unora dintre minoritățile

naționale din România, ilustrat de voci remarcabile care au trecut rampa: muzică grecească – baritonul Valantis Pechlivanis; armenescă – soprana Armine Khachatryan Grigorian; rusă-lipoveană – Olga Alixei. O subliniere de mare actualitate pentru pace: Olga Alixei a arătat, printr-o melodie populară rusească și una ucraineană cântate una după alta, cât de „absurd este acest război”. Laitmotivul plastic a fost tabloul de fundal: fortăreața medievală dobrogeană *Enisala*, opera Nonei Delia Chiriac, tablou oferit în dar organizatorilor de către artistă. Reprezentativă este Dobrogea, zonă multietnică și multiculturală importantă a țării.

Muzicienii, consacrați sau în ascensiune, aplaudați de public din toate generațiile, au urcat pe scenă dornici să ne împărtășească nevoia de a întâmpina și acest an (care se anunță

unul plin de dificultăți) cu încredere în Bine. Succesul a fost asigurat de prestația de calitate și de piesele de mare popularitate ale interpreților. Unii cunoscuți publicului din edițiile precedente: sopranele Gladiola

**Iulia DELEANU
Claudia BOSOI**
(Continuare în pag. 22)

Lumina care ne unește, Hanuca

Cu ocazia sărbătorii de Hanuca, CE Oradea și JCC Oradea au organizat un nou eveniment la Sinagoga Neologă Sion. În 17 decembrie, a patra zi de Hanuca, a fost un nou prilej semnificativ atât pentru cei din comunitate, cât și pentru invitați.

Hanuca este Sărbătoarea Luminilor care comemorează victoria Macabeilor și miracolul uleiului care a ars opt zile în loc de una, simbolizând victoria binelui asupra răului și a luminii asupra întinericului. Acest lucru este marcat prin aprinderea zilnică a unei lumânări în sfeșnicul special, numit hanuchie.

Robert Schorr, directorul JCC Oradea și al Departamentului Cultură, Istorie, Artă & Media din cadrul FCER, și-a exprimat bucuria de a găzdui oaspeți deosebiți, cu ocazia acestui eveniment cultural important. Președintele comunității, ing. Felix Koppelman, a amintit despre atacul armat terorist din Sydney, Australia, care se întâmplase cu doar câteva zile înainte, și am avut un moment de reculegere pentru cei care și-au pierdut viața acolo. Rasismul, antisemitismul și ura care cuprind din ce în ce mai mult lumea nu pot aduce nimic bun, doar violență, dezbinare și haos.

La invitația președintelui Comunității Evreilor din Oradea, au fost de față și reprezentanți ai cultelor creștine și ai autorităților locale: preasfințitul părinte Virgil Bercea, episcop greco-catolic de Oradea, alături de preasfințitul părinte Sofronie; subprefectul Emilian Pavel și deputatul Szabo Odon. Prezența lor a constituit o mărturie a respectului reciproc și a unei conviețuiri armonioase. Fiecare invitat a luat cuvântul și a împărtășit câteva gânduri, accentul punându-se pe recunoștința față de momentul prezent și cu acest lucru ar trebui să se oglindească în societate: să trăim cu toții împreună în pace.

A fost prezent și prim-rabinul Asher Ehrenfeld care a vorbit publicului despre semnificația sărbătorii de Hanuca.

A urmat momentul de aprindere a lumânărilor, patru la număr, prilej acordat invitaților, însoțit de rostirea binecuvântărilor și de cântări tradiționale care evocă miracolul luminii și chemarea la fidelitate față de Dumnezeu.

Ulterior s-a schimbat registrul, urmând momentele artistice. Corul comunității a cântat câteva melodii specifice ocaziei. Apoi cei de la The Klezmer Band ne-au încântat cu talentul lor binecunoscut. Apoi ansamblul de dansuri israeliene al comunității, Or Neurim, a încărcat publicul cu voie bună. Ultimul moment artistic al serii a fost adus de Alexandrina Cheluschor, acompaniată la chitară rece de tatăl ei, Florian Chelu Madeva, care ne-au cântat rugăciuni și sonete.

În încheiere, publicul a fost servit cu sufganiyot (gogoși cu gem) și vin.

Vivienn COSAC

Tabere JCC în februarie 2026, organizate de FCER cu sprijinul Joint

Cine a fost o dată iarna la Centrul Be'Yahad în tabăra de la Cristian-Brașov, cu siguranță dorește să revină. JCC, cu sprijinul FCER și Joint, răspunde și în acest an dorinței lor prin organizarea, pe parcursul lunii februarie 2026, a două tabere în complexul modern de recreere și instruire, aflat între Râșnov și Brașov, nu departe de Măgura.

Primii destinatari, adolescenții, se pot bucura de iarnă la munte între 16 și 19 februarie a.c. și totodată pot să-și îmbogățească bagajul de cunoștințe despre Tu biŞvat prin

activități educative și creative: jocuri de echipă, seri tematice, excursii, macabiadă în zăpadă.

În următorul interval de timp, 19-22 februarie a.c., oaspeți vor fi familii cu copii. Împărțiți în patru grupe de vârstă, copiii vor participa la acțiuni specifice, separate de cele ale părinților. Vor fi organizate și evenimente educative și religioase comune: Oneg Şabat, Havdala, Tu biŞvat.

Înscrierile se pot face pe site-ul www.tabere.jcc.ro.
Detalii la telefon 021.320.26.08 (JCC București).
Vă așteptăm cu drag! (I.D.)

Prerevelionul seniorilor, 2026

Centrul Comunitar Evreiesc a vrut să ofere generației de aur o gustare din petrecerea de Anul Nou, așa că, pe 28 decembrie, cu câteva zile înaintea sfârșitului de an, a organizat un prerevelion. Seniorii nu s-au supărat că, de fapt, au îmbătrânit mai repede cu trei zile, atmosfera veselă și sărbătorească a compensat această mică figură de stil.

Sala festivă a JCC a fost transformată într-un restaurant elegant cu toate mesele ocupate. Și nu numai de seniori, ci și de reprezentanți ai tuturor generațiilor: de la copilași care i-au însoțit pe bunici până la adolescenți, tineri și membri ai generației de mijloc, ai căror părinți au fost cei sărbătorii. Gazdele primitoare au fost Adrian Gueron, directorul JCC, și Sofia Nagy,

ambii făcând totul pentru ca lucrurile să se desfășoare așa cum trebuie.

Era limpede: oaspeții s-au simțit bine și cu toții au plecat doar când s-a încheiat petrecerea. Și de ce nu? Mâncare bună, servită de ospătari stilați și amabili, vin din belșug (este adevărat

că cei mai mulți au preferat sucurile, dar asta era alegerea lor) și muzică minunată. Atmosfera excelentă a fost întreținută de cântărețul Gabriel Dorobanțu, care a interpretat melodii binecunoscute de generația de aur, precum și de actorul Nae Alexandrescu, interpretând momente vesede. Ambii artiști s-au declarat mari prieteni ai comunității.

În încheiere aș vrea să citez mesajul organizatorilor, care a exprimat gândurile cu care i-au întâmpinat pe oaspeți: „Ne revedem, retrăim evenimentele acestui an alături de prietenii din comunitate și privim cu speranță către 2026, într-o atmosferă festivă...”
Să sperăm că va fi așa!

Eva GALAMBOS

Livratorii de lumină și de speranță

Hanuca simbolizează victoria luminii asupra întinericului, a libertății asupra opresiunii și a credinței asupra îndoielii. Este o sărbătoare care celebrează puterea credinței, a solidarității și a generozității, valori care ne definesc ca popor și care reafirmă identitatea evreiască în fața diversității culturale globale.

Și în acest an, Federația Comunităților Evreiești din România – CM, cu sprijinul American Jewish Joint Distribution Committee (JDC), a dus mai departe tradiția programului național Livratorii de Lumină. Astfel,

echipe de voluntari, coordonate de președinta comunității, Benjamina-Ides Vladcovschi, i-au vizitat pe membrii generației de aur, pentru a aduce cu bucurie lumina de Hanuca în casele și în inimile acestora. Ne dorim ca de Hanuca 5787 să revenim cu daruri, bucurie și speranță la toți cei pe care i-am vizitat acum, pentru a ne asigura că niciunul dintre seniorii comunității noastre nu este singur.

Ultimul eveniment al lunii decembrie a fost Hanuca Party, organizat la Ramada City Center. În deschidere, Benjamina-Ides Vladcovschi a avut un discurs optimist, exprimându-și

speranța ca fiecare dintre noi să devină un Şamaş care să aducă lumină în sufletele celor dragi: „Chiar dacă traversăm o perioadă dificilă, vă doresc ca Hanuca să vă aducă bucurie și speranță în inimi.”

În continuare, rabinul Yehoshua Aharonovitch a vorbit despre semnificația Sărbătorii Luminilor, explicând că perenitatea acesteia, indusă de binecuvântările rostite la aprinderea lumânărilor, generează reflecție și recunoștință, iar faptul că lumânările folosite sunt de diferite culori, egale și îndreptate spre Şamaş semnifică unitatea în diversitate, dar și egalitatea în fața lui Dumnezeu.

Organizată cu multă pricepere și dăruire, petrecerea a fost un prilej excelent pentru cei 62 de invitați de a încheia anul într-o atmosferă optimistă, cu muzică, tort și multă voie bună, la care și-au adus contribuția formația Nigun, condusă de prof. Romeo Luchian, alături de corul de copii Yiddishe Neshumale.

Silvian SEGAL

CENTRUL PENTRU STUDIUL ISTORIEI EVREILOR DIN ROMÂNIA „WILHELM FILDERMAN” AL FCER-CM

Prezența invizibilă

Memoria Pogromului din București

Ce se mai poate spune după 85 de ani de la Pogromul din București?

Comemorarea religioasă este făcută de comunitatea evreiască, intern, chiar când este vorba de publicarea articolelor speciale în paginile *Revis-tei Cultului Mozaic*, din 1956, sau în ale revistei *Realitatea evreiască*, după 1995, ori de rugăciunile spuse în sinagogă de familie și apropiați.

Evenimentul istoric este uitat, necunoscut sau ignorat de locuitorii orașului astăzi și rareori introdus în lecțiile de istorie predate în București. În mare parte și pentru că este vorba de imagini violente, pentru că numele victimelor sunt necunoscute și se vorbește de numere în locul unor nume sau povești personale, dar mai ales pentru că există tendințe de reabilitare a legionarilor și transformarea lor în victime.

Este nevoie de oameni care să vorbească în numele victimelor. CSIER a derulat un proiect de memorizare a victimelor Holocaustului, #Nume-numere, din 2017, un proiect menit să umanizeze imaginea și detaliile victimelor, dar au existat și alte tentative individuale care au adus în cadrul educațional și artistic memoria victimelor, precum traseul memorial *Locuri* (coordonat de arh. Astrid Rottman, în 2011), al locuințelor victimelor menționate de Matatias Carp, sau piesa de teatru *București. Tur-retur 1941* (regizor Alexandru Berceanu, 2017).

Rămâne și astăzi actuală documentarea făcută de Matatias Carp în *Cartea Neagră*, prin listele victimelor evreiești, listarea și evaluarea pagubelor, mărturiile luate în interiorul comunității și mai ales prin fotografiile folosite ca probă a acestor crime și devastări. Lista victimelor (120) este ordonată alfabetic și cuprinde prenumele, numele, meseria și alte detalii (pentru câteva cazuri) și ultima adresă (probabil obținută pe cale oficială).

Matatias Carp, ca secretar al Uniunii Comunităților Evreiești și martor (fiind el însuși arestat și torturat, alături de tatăl său, Horia Carp, în Comisariatul XV de Poliție din strada Matei Basarab), descrie și obține mărturii extrem de valoroase (cum ar fi mărturiile despre cazurile fraților Guttman,

despre Oscar Andrei și ginerele său, inginer Peppi Ionel Hirsch, despre cumnații Berghof și Blimes, despre verii Iancu și Pincu Katz, Aron și Lazăr S. Iancu, despre familia Frânghieru, despre Eduard Braunstein, despre Rodrigue Maurras Brickman, despre familia Rosenthal, despre Izy Galanter și Leon Marcus, despre maiorul Roder, despre Bernard și Jacques Kaufman, despre Iosef Weissmann), dar are și o capacitate de sinteză a celor mai relevante probe și imagini. Mai mult, el grupează portretele în funcție de relația de rudenie dintre ele, ceea ce este unic în interpretarea evenimentului (este vorba de oameni luați din aceeași casă, torturați împreună și care ajung împreună în locurile unde au fost executați).

Carp identifică diferitele centre de detenție și traseele victimelor. La Prefectura Poliției Capitalei au fost reținuți și bătuți câteva zeci de evrei, printre care s-au aflat Sigmund Goldfarb, președintele Comunității Evreilor din București, Moise Ore-covschi, conducătorul Oficiului Palestinian de emigrare, membri în comitetul Oficiului Palestinian sau chiar evrei arestați în diverse hoteluri, aflați în trecere prin București, așa cum este cazul lui Iulius și Aurel Rauch (Hotel Boulevard).

Toate aceste detalii despre victime ne vorbesc despre implicarea lui Matatias Carp de a strânge cât mai multe mărturii și documente care, altfel, s-ar fi pierdut. Interpretările sale rămân încă valide și putem adăuga doar mici amănunte sau nuanțe.

Multe dintre fotografiile alese sunt din cazurile documentate cu mărturii ale familiilor, iar selecția nu este întâmplătoare, ci merge spre ilustrarea faptului că majoritatea victimelor erau preponderent tineri și cu calificare divers profesională (profesori, avocați, medici, contabili, ingineri, militari, studenți etc.).

O parte dintre victime a fost formată din credincioșii de la Templul Coral (Osias Kopstuck, Jean Jacques Adlesberg, Naftuli Herșcovici, François Heller, Mayer Marcus, Andrei Klein), care au fost arestați la rugăciunea de seară din 21 ianuarie 1941 și torturați în sediul Corpului Muncitoresc Legionar din Calea Călărașilor, nr. 37. Cei mai mulți au fost evrei executați în pădurea de la Jilava. Cantorul Osias Kopstuck a

oficiat la ora 5, pe 21 ianuarie, ultimul serviciu divin, sub supravegherea legionarilor. Jean Jacques Adlesberg, care locuia pe strada Mircea Vodă, nr. 38, venise să spună kadiș pentru mama sa, moartă de curând. Naftuli Herșcovici, comerciant, era un simplu credincios. François Heller era orfan de război și locuia pe strada Sf. Vineri, nr. 19, împreună cu mama sa. Mayer Marcus, intendentul Templului Coral, care locuia în clădirea de pe strada Sf. Vineri, nr. 13, era veteran de război. Numele lor sunt trecute pe o placă comemorativă din marmură albă, în interiorul Templului Coral. O altă victimă de la Jilava, coristul Andrei Klein, care a fost arestat din Templul Coral,

era până de curând un nume fără ilustrație, așa cum este și la cimitir. Datorită rudei sale, dl Farkas, tipărim pentru prima dată această imagine a tânărului plin de speranțe. Se născuse la Satu Mare, era fiul lui Simion și Ida și avea 25 de ani.

În certificatul eliberat de Morgă și prezent în dosarul IOVR se arăta: „cauza morții (lui Lazăr Bălan) se datorește fracturei craniului prin armă de foc. Cadavrul a fost adus din pădurea Jilava – Ilfov.” Acest enunț se repetă pentru toate victimele aduse din comuna Jilava (majoritatea victimelor pogromului), unde au avut loc execuțiile cele mai sângeroase.

Pe baza unei documentări a serviciului Sacra al Comunității Evreilor din București și a documentării pe teren în două cimitire evreiești (Giurgiului și Filantropia), există noi detalii, date și fotografii legate de fiecare mormânt cunoscut. Comemorările pogromului din București se făceau la o parcelă specială din cimitirul Giurgiului, unde comunitatea a înmormântat pe cheltuială proprie victimele fără mijloace sau din alte localități (așa cum reiese din notele dosarelor IML). Mormintele victimelor au inscripția *al Kiddush HaShem* (martir, sanctificarea numelui Domnului).

În 2015 era puțin cunoscută, în afara câtorva rude în viață, existența unor morminte ale unor victime ale pogromului în cimitirul Filantropia, situat central și cunoscut prin vechime și unde puținele locuri disponibile erau accesibile elitelor. Aici au fost înmormântați de familie, chiar familii bine situate financiar, ceea ce este evident prin monumentele de marmură alese și poziția pe primele rânduri (cum este cazul pentru Sigmund Collin, familia Kaufman, Calman Sufrin etc.), dar aceste morminte sunt tratat din ce

Ultima adresă la care a locuit cantorul Kopstuck a fost Sf. Ioan Nou nr. 32. Fotodocumentare - 2026, de Isabella Ion, studentă a Facultății de Istorie, cu geolocația hărții virtuale *Locuri*.

în ce mai puțin vizitate și cunoscute. Dispersia mormintelor în colțuri diferite ale cimitirului (în funcție de locurile pe care le deținea familia) este un alt impediment al unei comemorări unitare. Este necesară o marcă simbolică (o mică placă, chiar virtuală) care să unească toate locurile unde sunt înmormântate aceste victime.

Căutarea fotografiilor care să reflecte un nume nu este doar o curiozitate și poate avea o reprezentare mai mult decât estetică, o reprezentare care să probeze existența cuiva, în același fel în care este construită demonstrația Hall of Names la Yad Vashem. Cimitirele nu sunt doar spații funerare, ci sunt un document și un memorial. O fotografie poate reprezenta viața cuiva. Putem să vedem tinerețea celor uciși brutal, hainele lor bune, fotografia preferată (poate chiar imaginea ținută în portofel de cineva drag).

Pentru familia Frânghieru, care nu și-a mai găsit niciodată fiul ucis, este important ca lângă mormântul tatălui ucis să existe o fotografie a fiului, chiar dacă mormântul a rămas gol; la fel de important ca pentru familia Re-

becăi Rosenthal, singura femeie victimă a pogromului, cunoscută pe listele oficiale și al cărei chip a fost mutilat.

În memoria victimelor pogromului!

Anca TUDORANCEA

Mărturie locală 2025

Muzeul Eretz Israel, Tel Aviv

12.12.2025 - 31.01.2026

A trecut un an de când am scris despre expoziția *Mărturie locală 2024* (Muzeul Eretz Israel din Tel Aviv, MUZA), un important eveniment anual pentru fotojurnalism și fotografie documentară din Israel. Proiectul, inițiat în anul 2003, prezentat în cadrul acestui muzeu începând din 2009, oferă vizitatorilor o oportunitate pentru procesarea emoțională, personală și colectivă a imaginilor.

Pentru *Mărturie locală 2025*, 366 de fotografii au trimis la concurs aproximativ 7.000 de lucrări: documentare umană, jurnalistică și artistică. Dintre acestea au fost prezentate 82 de imagini realizate de 64 de autori.

Expoziția actuală a fost marcată de evenimentele unui Israel cicatrizat: întoarcerea persoanelor răpite, războiul cu Iranul, campania din nord, protestele ultraortodoxe, violența din Cisiordania, cotidianul tensionat. Prin videoclipuri, imagini statice, fotografii individuale și serii fotografice despre societate și viață comunitară, urbanism și cultură, știri, religie și credință, sport, natură și mediul înconjurător, proiectul a evidențiat importanța socială și istorică a fotografiei jurnalistice și documentare locale, subliniind în același timp valorile sale artistice.

La vernisajul expoziției, Gil Omer, director general al muzeului, a subliniat faptul că prin obiectivul camerei se țese povestea unui mozaic uman colectiv, cu multe voci, culori și perspective, „...o poveste despre viața într-o țară care se schimbă de la un moment la altul, despre oameni, vise, crăpături”.

Dana Woelfeler, fondatoare și curatoare a proiectului *Mărturie locală*, a adăugat un comentariu despre mărturia vizuală a unei existențe fragile într-o perioadă în care democrația este în primejdie: „Într-o realitate crudă a pierderilor și a rănilor aduse corpului și minții, se înfățișează o societate civilă care se luptă să-și dezvăluie responsabilitatea.”

Ilya Yefimovich, curatorul expoziției, a mărturisit că, într-o perioadă de război cu scene multiple, a oscilat între două roluri: fotograf independent care a documentat realitatea dificilă dintr-o perspectivă personală și curator care examinează imaginea realității prin realizările colegilor săi. „Într-o eră a mai multor camere, a distribuției rapide și a unui adevăr fragil, activitatea documentară a fotografilor de presă aprofundează citirea realității și observarea critică a acesteia”, a remarcat el.

Juriul a fost alcătuit din personalități cunoscute, avizate în domeniul fotografiei documentare și artistice din Is-

Ilan Ben Yehuda, fotograf independent. Jocurile pe plajă cu mingea oferă multora refugiu și consolare. Plaja Bograshov, Tel Aviv, 12.09.2024.

Oren Ben Hakoon, Israel Hayom. Înmormântarea pruncului Ravid Haym, în vârstă de numai 15 zile, moșit din pântecul mamei sale, Tzeela Ghez, ucisă într-un atentat lângă așezarea Bruchin. Muntele Odihnei, Ierusalim, 29.05.2025.

rael: Nir Elias, Sagit Zaluf Namir, Ilya Yefimovich, Ilan Yitzchaik, Nurit Yarden, Vardi Kahana, Miki Kratzman, Guy Raz, Giora Salmi.

Premiul Fotografia Anului a fost acordat de Asociația Jurnaliștilor Israelieni fotojurnalistului Itai Ron, în memoria fotojurnalistului Roei Idan, ucis pe 7 octombrie în Kfar Aza.

Am ales pentru *Realitatea evreiască* patru imagini din expoziție, prin ale căror estetică deosebită și viziune artistică aprofundată se reflectă momente intime, mai puțin publicate în presă, de durere, suferință, de refugiu sau perseverență. Spațiul și timpul joacă roluri semnificative în aceste imagini.

Curatorul expoziției a remarcat activitatea consecventă, sensibilă și emoționantă a fotografilor, care se dezvoltă an de an, reflectând la un înalt nivel o tradiție de documentare jurnalistică, dar și artistică.

Ruth OREN

Avishag Shaar-Yashuv, New York Times. Ruinele unor clădiri distruse în timpul atacului cu rachete din Iran. Rehovot, 15.06.2025.

Maya Meshel, documentaristă. Rutina cotidiană a unei fete, membră a unui colectiv de tineri între 12 și 18 ani, în avanpostul Maoz Esther, o colină din zona Shomron.

Unde sunt evreii din țările musulmane?

La 30 noiembrie se marchează ziua evreilor dezrădăcinați din țările musulmane. Peste un milion de evrei au fost expulzați din țările lor după 1948: 850.000 din țările arabe și restul din Iran. Li s-au confiscat toate bunurile și s-au confruntat cu violențele autorităților, cu intimidări, torturi și arestări arbitrare, pentru simplul motiv că erau evrei.

Străvechi comunități din Orientul Mijlociu și din nordul Africii au fost nimicite uneori în câteva zile. Timp de peste un mileniu, comunitățile evreiești au prosperat la Bagdad, Damasc, Cairo, Tripoli, Sanaa. Erau erudiți, comercianți, muzicieni și vecinii musulmanilor. În unele localități reprezentau cam un sfert din populație. Astăzi pot fi numărați pe degetele unei mâini. În Irak, unde trăiau 130.000 de evrei, azi mai sunt 5. În Egipt comunitatea evreilor practic a dispărut. În Libia mai trăiește doar unul. În 22 de state arabe cu peste 400 de milioane de locuitori, populația evreiască aproape a dispărut. Au fost vânați, lipsiți de cetățenie, casele lor au fost confiscate, sinagogile, distruse, au fost constrânși să se exileze. Era apartheidul sub forma lui cea mai pură. Așa că dacă cineva îi acuză pe israelieni de apartheid ar trebui pusă o singură întrebare: unde sunt evreii din țările lor? Răspunsul este tăcere. Căci adevăratul apartheid se găsește în lumea arabă, iar Israelul este antidotul lui, se arată în declarația Ministerului israelian de Externe, publicată pe site-ul Jforum.

(E.G.)

Din trecutul Ierusalimului

Moscheile de pe Muntele Templului

Ierusalimul este Orașul Sfânt pentru cele trei religii avrahamiche: iudaism, creștinism, islam. Istoria lui este strâns legată de istoria acestora. Locurile sfinte și istorice din interiorul lui au elemente comune tuturor acestor religii, tradiții și culturi. Locul considerat cel mai sfânt pentru iudaism, creștinism și islam este Muntele Templului. Fapt care uneori a trezit și dispute între practicanții celor trei religii, în special între evrei și musulmani.

Muntele Templului este locul unde s-au aflat Primul și cel de Al Doilea Templu de la Ierusalim. Conform tradiției iudaice, acolo se afla Piatra de Temelie (Even HaShtiyah) pe care a fost construită lumea. Această piatră se afla în interiorul Sfintei Sfintelor, în Templul de la Ierusalim. Muntele Templului (Har HaBayit) este Muntele Moriah, locul în care patriarhul Avraham urma să-l sacrifice pe fiul său Ițhak. Acolo a fost construit Primul Templu de către regele Solomon (Șelomoh HaMelekh). Templul, distrus de regele babilonian Nabucodonosor (Nebukadnetar) în anul 587/586 î.e.a., a fost refăcut după revenirea

unor urmași ai deportaților evrei din Babilon în Ereț Israel, în timpul regelui persan Cyrus al II-lea (c. 600-530 î.e.a.), apoi a fost restaurat în timpul regelui Hordus (Irod cel Mare, c. 72 - c. 4 î.e.a.) și distrus de generalul (după aceea împăratul) roman Titus Flavius Vespasianus în anul 70 e.a., în cadrul înăbușirii răscoalei iudeilor (în ziua de 9 Av – Tișa beAv). Muntele – esplanada de 14 hectare, construită de regele Hordus – se află în partea de est a Ierusalimului, la 743 de metri deasupra nivelului mării. Loc sfânt pentru iudaism, el a devenit loc sfânt și pentru creștinism și islam. În limba arabă a căpătat denumirea Haram Ash-Sharif (Sanctuarul Nobil), devenind al treilea loc sfânt pentru islam, locul de unde Mahomed s-ar fi ridicat spre cer în călătoria de noapte spre Rai, însoțit de îngerul Jibril (Gabriel), unde i-ar fi întâlnit pe Avraham (Ibrahim) și pe Moșe (Musa) și i-ar fi fost oferite rugăciunile musulmane înainte de revenirea pe pământ, călătorie care ar fi avut loc, conform tradiției islamice, în anul 621 e.a. Islamul a schimbat povestirea sacrificării lui Ițhak cu cea

a sacrificării lui Ismael, celălalt fiu al lui Avraham, considerat strămoșul poporului arab și al musulmanilor.

Pe Muntele Templului, în același sanctuar se află două moschei: Al Aqsa (Moscheea cea mai îndepărtată, în sensul de cea mai îndepărtată de Mecca) și Qubbat Al-Sakrah (Domul Stâncii), numită și Moscheea lui Omar, denumire care este însă greșită. Ambele datează din secolul al VII-lea. Prima este cunoscută ca având cupola acoperită cu argint și a fost construită în perioada 685-705 e.a. în timpul califului Abd El-Malik și al fiului său, califul Al-Walid, în stil arhitectonic tradițional islamic. Ulterior ea a cunoscut câteva refaceri și restaurări, una fiind în anul 1035, după cutremurul din anul 1033. Conform tradiției musulmane, ea a fost construită pe locul unde se aflase Templul de la Ierusalim. A doua moschee de pe Muntele Templului a fost construită în perioada 687-691 e.a., tot de califul Abd El-Malik, în stil omeiad. Tradiția islamică vorbește despre construirea acestei moschei pe locul unde se afla Piatra de Temelie, pe baza tradiției iudaice. Tradiția musulmană vorbește și despre construirea Domului Stâncii pe locul în care, conform tradiției creștine, se afla o biserică ce a fost construită de Elena, mama împăratului Constantin cel Mare (circa 326

e.a.), biserică restaurată și extinsă de împăratul bizantin Iustinian (527-565 e.a.), apoi distrusă de persani în timpul invaziei lor în Bizanț, în perioada 602-628 e.a. Mai târziu au avut loc mai multe restaurări ale moscheii, una dintre ele fiind în anul 1817. Cupola aurită și strălucitoare a moscheii Domul Stâncii este unul dintre simbolurile Ierusalimului. Clădirea este frumoasă, o parte a istoriei arhitecturale a orașului. Prin frumusețea ei arhitectonică, ea domină Muntele Templului și chiar o mare parte a orașului. Ea apare în numeroase fotografii ale monumentelor istorice, arhitecturale și religioase ale Ierusalimului.

În prezent, Muntele Templului este sub administrația Wakuf-ului musulman iordanian. Securitatea este asigurată de Israel, începând din anul 1967. Moscheile continuă să atragă turiști, atât musulmani, cât și creștini și evrei. Cele două moschei, ca și altele din Ierusalim, sunt active. Capacitatea moscheii Al-Aqsa este de 5.000 de persoane.

Să sperăm că va fi pace, Ierusalimul va continua să fie Orașul Sfânt unit, centru religios pentru toți credincioșii religiilor avrahamiche, vizitat de turiști de toate religiile, din întreaga lume.

Lucian-Zeev HERȘCOVICI

Zidul dezgropat la Ierusalim, care contrazice 2.000 de ani de minciuni

O recentă descoperire arheologică aduce noi clarificări asupra unui mister vechi de peste două milenii: de ce locuitorii Ierusalimului de acum 2.100 de ani au demolat un zid de fortificație masiv pentru a construi peste el, ulterior, un palat regal?

Arheologii israelieni au scos la lumină un tronson excepțional al zidului de fortificație al Ierusalimului, datat la sfârșitul secolului al II-lea î.e.a., din perioada hașmoneană. Descoperirea este considerată de o valoare istorică rară, deoarece reprezintă una dintre cele mai lungi și mai bine conservate secțiuni de fortificații excavate vreodată în capitala israeliană. Rămășițele, cu o lungime de peste 40 de metri și o grosime de 5 metri, au fost identificate în apropierea Turnului lui David, la marginea citadelei, în incinta complexului istoric Kishle.

În jurul anului 134 î.e.a., la trei decenii după evenimentele care au dus la apariția sărbătorii de Hanuca și la consolidarea dinastiei hașmoneene, Ierusalimul a fost din nou asediat de un rege grec, Antioh al VII-lea Sides. Acesta era doar tizul lui Antioh al IV-lea Epifanes, suveranul care se confruntase anterior cu Macabei. Potrivit istoricului roman Flavius Josephus, conducătorul hașmonean Ioan Hircanus I ar fi acceptat, pentru a salva orașul, să demoleze zidurile de apărare și să plătească regelui Antioh un tribut de 3.000 de talanți de aur, proveniți din tezaurul regal.

„A dărâmat fortificațiile care înconjurau orașul; văzând aceasta, Antioh a ridicat asediul și s-a retras”, notează Josephus în *Istoria iudeilor*. Aceste relatări oferă o explicație plauzibilă pentru starea zidului descoperit în tim-

pul săpăturilor, afirmă dr. Amit Re'em, codirector al Israel Antiquities Authority și arheolog-șef al Ierusalimului, într-un interviu acordat publicației *The Times of Israel*. Conform observațiilor arheologice, secțiunea excavată pare să fi fost demolată intenționat până la nivelul fundației, pe întreaga sa lungime.

Echipa condusă de Re'em ia însă în calcul și o interpretare alternativă. Zidul descoperit se află exact sub zona în care regele Irod cel Mare și-ar fi construit palatul, un secol mai târziu. Este posibil, așadar, ca demolarea fortificației să fi fost ordonată în contextul amplelor lucrări edilitare inițiate de Irod la sfârșitul secolului I î.e.a.

Importanța acestei descoperiri este majoră. Zidul hașmonean nu aparține domeniului legendei, ci istoriei documentate. El datează din secolul al II-lea î.e.a., cu mult înaintea apariției islamului și cu peste două milenii înaintea disputelor politice contemporane privind regiunea.

Metodele de construcție ale sistemului defensiv, coroborate cu descoperirile din anii 1980 din zonele adiacente (sute de vârfuri de săgeți, proiectile de catapultă și praștie, fragmente ceramice și monede hașmoneene) permit o datare precisă, de necontestat și o reconstituire detaliată a vieții

cotidiene într-un oraș evreiesc antic. Zidul aparține unei perioade în care Ierusalimul era un centru urban suveran, bine organizat și fortificat, condus de regi evrei, cu Templul ca nucleu al vieții religioase, administrative și militare.

Starea excepțională de conservare a structurii, descrisă de arheologi ca un adevărat „sarcofag arhitectural”, se explică prin faptul că zidul a fost îngropat sub construcții succesive din perioadele romană, bizantină și otomană. Poziționarea sa stratigrafică, sub palatul lui Irod, confirmă că este anterior acestuia, iar în straturile superioare au fost identificate și vesti-

gii asociate perioadei Primului Templu (secolele al X-lea - al VI-lea î.e.a.).

Descoperirea va fi integrată în noua aripă Shulich a Muzeului Ierusalimului, dedicată arheologiei, artelor și inovației. Aceasta va include zidul într-un parcurs muzeal menit să prezinte istoria Ierusalimului pe baza surselor arheologice și istorice. De mai mulți ani, complexul Kishle și zona Turnului lui David constituie nucleul unui amplu program de cercetare arheologică, ce continuă să dezvăluie, strat după strat, cele mai vechi etape ale istoriei orașului.

Irina MARKOVITS

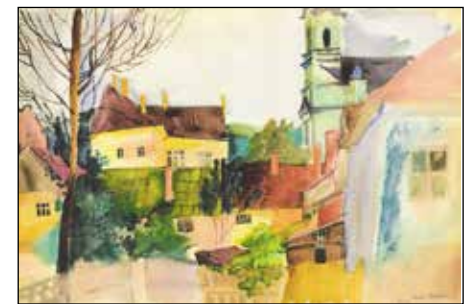
Centenar Maria Constantin: o frântură de veac XX din istoria evreilor români

Maria Constantin, de la nașterea căreia se împlinesc 100 de ani, una dintre elevele eminente ale Școlii de pictură pentru studenți evrei înființată și condusă de Maxy în anii prigoanei antievreiești (1941-1945), este descendenta unei familii de intelectuali evrei, puternic legată de cultura românească și puternic implicată în viața evreiască interbelică, din perioada Holocaustului și imediat postbelic.

Tatăl ei și al Veronicăi Porumbacu, avocatul Arnold Schwefelberg, a fondat Asociația Titraților Evrei Unirea, a lucrat la Hașmoneea, a avut preocupări literare, plastice. În anii legislației rasiale, av. Schwefelberg a făcut parte din comitetul secret ce funcționa în casa șef-rabinului Șafran, pentru ajutorarea evreilor deportați în Transnistria. A fost unul dintre fondatorii ORT-ului și al Culturii Agricole (școală evreiască de meserii și de agronomie) pentru tinerii haluțim care se pregăteau să facă aliya. Imediat

după război, a participat, alături de șef-rabinul Șafran și de Benvenisti, lider al mișcării sioniste din România, la Conferința de Pace de la Paris, pledând pentru restituirea bunurilor evreiești confiscate și pentru garantarea drepturilor cetățenești ale evreilor lipsiți de ele sub dictatura antonesciană. Din 1948 a devenit membru al Institutului de Cultură Iudaică, cu sediul la Templul Coral, din care făceau parte intelectuali evrei marcantă ai vremii. A fost arestat în 1952, când noua dictatură instalată în România a interzis organizațiile sioniste, și eliberat după un an și jumătate, fără proces.

Maria Constantin a trăit pogromul legionar din București în iarna anului 1941. „În ziua aceea împlineam 15 ani”, mărturisea ea într-un interviu

acordat RE cu mulți ani în urmă. „Fusesem eliminată din liceul de stat pe motive rasiale. Mă așteptam la ceva rău, dar nu-mi închipuiam că se va întâmpla un lucru atât de grav. Legionarii au intrat în casă. Au furat tot ce s-a putut fura. Camionul era atât de plin, încât, la prima tranșă, nu au mai avut loc pentru noi. Când au revenit, părăsisem locuința. Din acest coșmar al Pogromului am învățat să resping nedreptatea și răul.”

Școala lui Maxy a fost curs de artă și rezistență spirituală, reflexie a Expoziției Seniori ai Picturii Românești, deschise peste 60 de ani, la care participau, alături de fostele colege, Alma Redlinger, Eva Cerbu, Yvonne Hasan, „seniori ai picturii românești contemporane”. În formarea ei artistică au contat și prietenii de-o viață: Nina Cassian, Ștefan Roll și soția lui, Medi Wechsler Dinu.

După război, profesori i-au fost Alexandru Ciucurencu la Institutul de Arte Plastice și Max Arnold, cunoscut doar prin operă: o retrospectivă la Sala Dalles. Timp de o lună, cât a fost deschisă expoziția, Maria Constantin o vizita zilnic. A absorbit și transfigurat prin prisma propriei personalități tot ceea ce a învățat. A știut să rămână „o structură intuitivă”, cum se autocaracteriza.

Și-a făcut debutul în 1946, la un salon oficial de grafică. După câțiva

Iulia DELEANU

(Continuare în pag. 22)

Moise Leib Lilienblum: de la Haskala la sionism (ep. I)

În numerele anterioare am explorat nașterea mișcării Haskala în estul Europei, prin trasarea unui context general și discutând despre rolul jucat de Isaac Baer Levinsohn care credea cu ferocitate că educația modernă și integrarea culturală vor rezolva așa-zisa „problemă evreiască”. Astăzi ne îndreptăm atenția către Moise Leib Lilienblum, o figură care ilustrează dramatic destinul tragic al filozofiei iluministe estice: drumul de la entuziasmul iluminist la deziluzionare profundă și, în final, la conștientizarea națională care va duce la nașterea sionismului modern. Viața lui Lilienblum este, într-un sens, biografia întregii mișcări iluministe din Răsărit.

Moise Leib Lilienblum s-a născut în 1843 în Keidany (Lituania), într-o familie tradițională din mediul *mitnagdîm*. Ca mulți tineri evrei talentați din acea vreme, a primit o educație talmudică și a fost căsătorit la vârsta de trei-sprezece ani – o practică obișnuită în comunitățile tradiționale. Acest mariaj timpuriu, aranjat și nefericit, va deveni mai târziu una dintre țintele principale ale criticii sale sociale. Prima ruptură intelectuală a venit în jurul anului 1865, când Lilienblum a descoperit literatura Haskala și a început să pună la îndoială întreaga structură a vieții tradiționale evreiești. Spre deosebire de Levinsohn, care căuta reconcilierea între tradiție și modernitate, Lilienblum a resimțit tensiunea ca pe un conflict existențial dureros. Mutat în Wilkomir, a început să publice în primul ziar evreiesc din Imperiul Țarist, *Ha-Meliz*. În 1868 a publicat un articol în care critica unele dintre elementele tradiționaliste ale comunităților evreiești locale. Articolul a produs un scandal uriaș. După acest eveniment, a fost nevoit să se mute în Odessa, căci comunitatea evreiască din Wilkomir a condamnat ideile vehiculate de Lilienblum. Ulterior, în autobiografia sa, *Haṭṭot Ne'urim* („Păcatele tineretii”), Lilienblum a descris cu sinceritate propriile îndoieli religioase din perioada petrecută la Wilkomir, aducând critici la adresa sistemului educațional tradițional din acea vreme.

Odată stabilit la Odessa, marele centru al Haskalei estice din sudul Rusiei, Lilienblum a devenit unul dintre cei mai vocali susținători ai iluminismului radical. A scris articole aprinse în publicațiile ebraice, pledând pentru reforma educației, abandonarea „superstiției” religioase și integrarea deplină în societatea rusă. Ca mulți *maskilim* ai generației sale, Lilienblum credea că soluția la discriminarea împotriva evreilor consta în „îmbunătățirea” acestora prin educație seculară și adoptarea culturii europene moderne. Scrierile sale din această perioadă promovau un pozitivism științific și susțineau modernizarea totală a comunităților evreiești din Imperiul Țarist. Lilienblum critica nu doar hasidismul și obscurantismul rabinilor din Imperiu, ci însuși fundamentul religiei revelate. El susținea că evreii trebuie să își transforme iudaismul dintr-o religie bazată pe practici rituale stricte într-o etică raționalistă, compatibilă cu științele moderne. Această poziție l-a plasat în avangarda radicală a filozofiei iluministe iudaice, în contrast cu opiniile moderate ale lui Levinsohn.

Anul 1881 a marcat însă o cotitură dramatică, nu doar pentru Lilienblum personal, ci și pentru întreaga mișcare iluministă din Est. După asasinarea țarului Alexandru al II-lea, o serie de pogromuri violente au devastat comunitățile evreiești din sudul Rusiei. Lilienblum însuși a trăit te-

roarea acelei perioade în Odessa, unde mulțimile violente au atacat cartierele evreiești în timp ce autoritățile priveau pasive sau chiar încurajau aceste mișcări. Pentru Lilienblum, pogromurile au reprezentat nu doar un șoc personal, ci și unul filozofic. Decenii de încredere în progres, în educație, în puterea rațiunii de a învinge prejudecata – totul s-a prăbușit în doar câteva zile de violență nemai-văzută. Anul 1881 a adus pentru Lilienblum revelația că antisemitismul nu este rezultatul ignoranței sau al „înapoierii” evreilor, ci o forță profundă, irațională, sălbatică a oamenilor, ceva ce nu poate fi depășit prin asimilare culturală. Mărturia sa despre pogromuri, publicată în presa ebraică, este tulburătoare prin durerea și dezamăgirea pe care o exprimă.

Data viitoare vom vedea cum, din această dezamăgire, a luat naștere inițiativa sionistă.

Cristian VECHIU

FILOZOFIE

Harry Brauner, „simbol al prestigiului românesc în lume”

Ziua Culturii Naționale, sărbătorită la TES

Dubla premieră organizată la TES de Ziua Culturii Naționale a fost conferința-spectacol „Harry Brauner – Să auzi iarba cum crește”, dedicată marelui folclorist. Premieră prin evocare în spațiu teatral a unui intelectual evreu român pasionat de ceea ce reprezintă stratul cel mai profund al culturii române, folclorul, fără ca suferințele îndurate în timpul dictaturilor fascistă și totalitaristă să i-o diminueze; debut de proiect al unui ciclu de conferințe-spectacol din aceeași sferă.

Doctor în medicină și muzicologie, prof. dr. Stephan Poen – fondator al esteticii vocale, cu amplă activitate pedagogică în universități de muzică din țară și din străinătate, cercetător în muzicologie, în istoria vocilor românești de operă (este soțul mării artiste Elena Cernei), comentator muzical al unor emisiuni de radio și TV în Italia și România, autor a peste 50 de publicații de foniatrice, muzicologie, estetică vocală și muzicală – a schițat pentru RE un contur al evenimentului.

– Cum a luat naștere această conferință-spectacol la TES? Se reia, în expresie contemporană, conceptul de *realsemitism* promovat de profesorul Cajal ca antidot împotriva antisemitismului?

– În cadrul ediției a X-a a Festivalului Internațional de Teatru Iduș, între 21-30 mai 2025, am fost invitat de regizorul Andrei Munteanu, directorul TES, să țin o conferință cu tema „Spiritul și tradiția iduș în operele lui Avram Goldfaden”. Pe parcursul conferinței și în legătură cu multe momente istorice evocate, câțiva artiști ai teatrului cu virtuți de actori cântăreți au interpretat arii și scene din operele lui Goldfaden. Succesul foarte mare în fața unui public format din evrei, dar și din români etnici și de alte naționalități ne-a stimulat să instituim un proiect cultural artistic cu evenimente periodice dedicate marilor personalități evreiești a căror contribuție a fost de mare valoare pentru societatea și cultura română. Astfel, pentru ziua de 15 ianuarie 2026, Ziua Culturii Naționale, s-a dorit o conferință-spectacol cu titlul „Harry Brauner – Să auzi iarba cum

crește”. Cunosc conceptul de *realsemitism* elaborat și lansat de marele om de știință și cultură acad. prof. dr. Nicolae Cajal, al cărui student am fost și am avut și onoarea de a mă număra printre prietenii apropiați; proiectul urmărea popularizarea contribuției evreilor din România la dezvoltarea țării, iar aceste conferințe-spectacol care vor deveni, în timp, un ciclu amplu, pot fi considerate o expresie contemporană a proiectului de *realsemitism*.

– Care dintre fațetele domeniilor în care s-a ilustrat marele folclorist (cercetarea etnomuzicologică, vocația descoperirilor de cântece populare și interpreții excepționali, sociologia, compoziția, pedagogia) v-au stârnit un interes mai puternic?

– Interesul meu cel mai puternic a fost determinat de specialitatea mea în fonologie analitică și estetică vocală, domenii dedicate tuturor aspectelor tehnice și estetice ale vocii vorbite și cântate. Activitatea lui Harry Brauner, devota-
Iulia DELEANU
tă cântecului folcloric pe (Continuare în pag. 17)

Soare, amor și întuneric

La finalul anului trecut, la Teatrul Tineretului din Piatra-Neamț a avut loc premiera spectacolului *Soare, amor și întuneric*, pe un scenariu original de Ionuț Sociu și Alexandru Măzgăreanu, după *Jurnal. 1935-1944* și *Jocul de-a vacanța* de Mihail Sebastian.

Jocul de-a vacanța, prima piesă de teatru scrisă de Mihail Sebastian în 1936, a fost montată în premieră absolută abia în 1938, de regizorul Sică Alexandrescu la Teatrul Comedia din București, după ce fusese inițial interzisă pentru că autorul era evreu. În *Jurnal. 1935-1944* a fost publicat pentru prima dată abia în 1996, fiind apoi tradus și editat în Franța, SUA, Olanda, Cehia, Marea Britanie, Germania, stârnind controverse nu doar în România, ci și în lume.

Prima montare cu *Jocul de-a vacanța* de Mihail Sebastian la Teatrul Tineretului din Piatra-Neamț a fost realizată în anul 1968 de regizorul Gabriel Negri, bun prieten cu autorul. Sub o cu totul altă formă revine după aproape șase decenii în repertoriul teatrului, pornind de la interesul autorilor scenariului legat de perioada 1935-1938, în care s-a și născut piesa, când „Sebastian se apuca de teatru și, vrând să iasă dintr-o depresie, s-a gândit să scrie acest text mai lejer”, după cum spune dramaturgul Ionuț Sociu care adaugă că, în *Soare, amor și întuneric*, „sunt scene din *Jocul de-a vacanța* și mai multe voci, polifonia jucând un rol important, pentru că nu este o dramatizare, ci un scenariu de sine stătător care îmbină mai multe planuri ficționale, extrase în egală măsură și din *Jurnal*. Pentru mine a fost și un experiment dramaturgic, poate și pentru că l-am scris împreună cu regizorul spectacolului și am putut să ne gândim direct la scene, la spațiul scenografic...”

Având în vedere că *Soare, amor și întuneric* are la bază în egală măsură texte de ficțiune și non-ficțiune, tot Ionuț Sociu mai spune: „Firul epic este cel real, doar că există și o dimensiune poetică, o dimensiune senzorială și monologală; dar da, firul este cel real, însă așa spune că se termină înainte să înceapă Al Doilea Război Mondial, înainte să se lase cu totul întunericul, se termină în 1938, dar cu premonițiile lui Sebastian care are în *Jurnal* foarte multe observații care țin de viitor. Este un moment foarte clar decupat din biografia lui Mihail Sebastian.”

Noua premieră de la Teatrul Tineretului din Piatra-Neamț se dorește o invitație la recompune-

TEATRU

rea unui puzzle pentru a descoperi o posibilă imagine a lui Mihail Sebastian, printr-un balans permanent între stări contrarii sau între biografie și ficțiune, între povestea de dragoste dintre scriitorul Mihail Sebastian și actrița Leny Caler și ficționalizarea ei în povestea

cuplului Corina-Ștefan din *Jocul de-a vacanța*, primul succes al lui Sebastian ca dramaturg, actrița Leny Caler, una dintre frumusețile celebre ale Bucureștiului interbelic, jucând în prima montare a piesei. În această oscilație permanentă este prezentă chiar în titlu, după cum spune tot Ionuț Sociu: „Ne-am dorit cumva să fie și înșelător, pentru că soarele și amorul vin din *Jurnal*, Sebastian spu-

nând că îl țin în viață, dar în același timp el vorbește mereu despre escapism, despre nevoia lui de a evada, de a fugi; și chiar afirmă că a scris *Jocul de-a vacanța* tot cu gândul de a fugi de întuneric, de realitatea agresivă, apăsătoare, încercată de ură, doar că nu reușea niciodată să se desprindă cu totul. Am încercat să prindem în scenariul nostru această tensiune între cele două planuri, între planul lejer al vacanței și cel mai puțin relaxat al epocii, «întunericul». În relația cu Leny am încercat să o abordăm mai realist, nu atât de mitizant, pentru că a fost o relație complicată într-o epocă complicată. Nu am vrut să o vedem pe Leny doar ca pe un personaj, o proiecție a lui Sebastian. Noi am privit-o ca pe o femeie, cu universul ei, cu preocupările ei.”

Totodată, spectacolul de azi nu ignoră nici izolarea celui care observa cum intelectualii rafinați erau seduși de discursul antisemit din epocă, deși, după cum afirma regizorul Gabriel Negri, „nu era un om însingurat. Dramaturg în devenire, Sebastian căuta cu zel locurile și lumea unde ar fi putut să întrețină această sensibilitate și să exerseze simțul său profesional de scriitor”.

Chiar în ziua premierei de la Piatra-Neamț, actorul Paul-Ovidiu Cosovanu spunea că vede spectacolul *Soare, amor și întuneric* ca pe „un instrument acordat care, ca orice instrument, poate transmite atât game minore, cât și majore: explozii de neliniște, dar și momente de un entuziasm vindcător. În tonul spectacolului, care răsună deopotrivă sincer și tulburător, este însuși Mihail Sebastian (născut Iosif Hechter)”.

Mulțumiri Ralucai Naclad, consultant artistic la Teatrul Tineretului din Piatra-Neamț.
Raluca RĂDULESCU

PROFIL DE SCRITOR

„Voi fi aici”

Sunt mai multe romane în *Întoarcerea huliganului* de Norman Manea; și în aproape toate regăsim mărcile distincte ale scriitorului. Textul său, indiferent că e ficțional, non-ficțional sau o combinație variabilă între cele două dimensiuni, se organizează și se expune concentric și circular. Avansează în pagină pentru a se întoarce în timp; și pornește de la diferitele vârste ale subiectului pentru a explora, din interiorul memoriei și al conștiinței, o Istorie terifiantă. Norman Manea e un prozator din categoria, nu foarte bogat ilustrată, a celor care iau întotdeauna omul și lucrurile în serios: un Marin Preda, un Augustin Buzura, alți câțiva romancieri români interesați până la obsesie de amenințarea multiplă a individualității și entității umane, în secolul totalitarismelor.

Cu o deosebire importantă, următoarea. În timp ce Preda observă cu calm analitic și cu o seninătate, așa-zicând, tolstoiană chinurile și convulsiile personajelor prinse în capcana Istoriei, Manea ia distanță față de acest realism prozastic în care omenescul este introdus și văzut în logica de ficțiune a romanescului. Proza din *Întoarcerea huliganului* e mai puțin și totodată mai mult decât o proză realistă, psihologică, documentară ori o frescă socială. Este pur și simplu altceva decât toate aceste clase de gen literar, iar nu o ipostază sau un hibrid al lor. Trebuie deci să marcăm această diferență profundă, să definim acest altceva.

Scrișul lui Manea topește ori, cel puțin, face neimportante granițele dintre ficțiune și non-ficțiune, dialog și monolog, confesiune și parabolă, proiecție sarcastică, satirică și rememorare nostalgică. Literatura nu e, aici, scopul ultim. Cartea nu este gândită ca o lume artistică în care omului, pentru a-l transforma în personaj verosimil, i se vor rotunji și finisa contururile. „Ai totul în tine”, îi spune Philip Roth prietenului său est-european, exilatul îngrozit la gândul că se va întoarce pentru câteva zile în țara lăsată în urmă. „Patria se depărtase, în trecut tot mai trecut, și se adâncise în mine însumi”, observă și se observă acesta. „Oriunde aș fi, voi fi aici”, îi promisese el mamei bătrâne și oarbe, înaintea exilării.

În această relație de dominație și dependență inversată (nu un roman și personajele, evenimentele, situațiile din el, ci dimpotrivă: un subiect, un om din ghetoul estic și din lagărul socialist și cartea pe care experiențele lui o structurează și o saturează), vanitatea auctorială lipsește cu totul. Complet identificat și suprapus cu protagonistul său din *Întoarcerea huliganului* (el însuși), Manea se adâncește în propria traumă, construind cu atenție mărită și hipersensitivitate un întreg complex de cauze, determinări și circumstanțe exterioare.

Chiar scrișul său este traumatic, atins violent, la niveluri de adâncime și de expresie, de vechi agresivități și rupturi, excomunicări și presiuni. De la titlul cărții la cele ale unor capitole (*Gheara*, I și II, *Anamneză*, *Jormania*, *Cernobil*, 1986, *Periprava*, 1958, *Limba pribeagă*) și de la acestea la nivelul fiecărui fragment consistent, autorul-protagonist re trăiește, cu maximă intensitate, drama unor excluderi simbolice, succesive și repetitive, derivate dintr-o deportare reală. Această deportare în Transnistria din octombrie 1941 – prin care evreilor bucovineni li se reamintea la modul brutal și criminal că reprezintă un corp străin în românitatea, altfel, atât de ospitalieră – a lăsat urme de neșters în memoria lui Manea și în paginile pe care tot memoria le absoarbe și le reformulează.

Daniel CRISTEA-ENACHE

Harry Brauner, „simbol al prestigiului românesc în lume”

(Urmare din pag. 16) care l-a cules, l-a analizat și l-a prelucrat, m-a fascinat în mod deosebit. El a cules peste 5.000 de cântece populare din toate regiunile țării, pe care le-a sistematizat într-o amplă clasificare tipologică pe baza căreia le-a integrat în Arhiva Națională de Folclor al cărei director a devenit. Harry Brauner avea un genial simț analitic aplicat vocii cântate și el este cel care i-a revelat Mariei Tănase identitatea propriei voci pe care i-a stimulat-o. Ceea ce reprezintă Edith Piaf pentru francezi, Amalia Rodrigues pentru portughezi, reprezintă Maria Tănase pentru români: o artistă extraordinară, a cărei eficiență pregătire, evoluție și lansare o datorăm genialului Harry Brauner.

– Se poate face o filiație Gaster-Brauner?

– Eu am convingerea că da. Moses Gaster (1856-1939) a fost o extraordinară personalitate poliedrică, în al cărui minunat profil se armonizau mai multe specializări: rabin, filolog, isto-

ric literar, publicist și folclorist român evreu, erudit în domeniul limbii și al culturii române, cu o vastă activitate în România și în străinătate. Harry Brauner (1908-1988) a fost, la rândul său, o personalitate poliedrică în al

cărui profil se armonizau muzicologia, etnomuzicologia, sociologia, estetica, activitatea publicistică, didactică și pedagogică universitară, el devenind

în timp deschizător de drumuri în alte domenii de studiu și de cercetare, pe care le-a fondat și pe care le-am aprofundat în conferința pe care i-am dedicat-o. Putem lua în considerare această filiație Gaster-Brauner, iar întrebarea dumneavoastră mă stimulează să organizez o conferință și în memoria rabinului Moses Gaster de la a cărei naștere, anul acesta, se vor împlini 170 de ani.

– În ce constă moștenirea spirituală Harry Brauner?

– Moștenirea spirituală Harry Brauner constă în faptul că el a cultivat ebraismul în perfectă rezonanță cu civilizația și cultura românească, devenind în cultura națională un simbol de maximă valoare, manifestat plener prin iubirea de oameni, de locuri și de cântări, prin umanismul ființei sale devotate tradiției și presti-

giului românesc în lume.

– Cum ați reușit fuziunea spectacol-conferință?

– Fuziunea spectacol-conferință s-a împlinit prin consultările pe care le-am avut cu admirabilul om de teatru și regizor care este Andrei Munteanu. Odată stabilite toate ideile și reperele conferinței, au fost alese momente artistice în perfectă corespondență cu parcursul său narativ. Astfel, publicul a luat cunoștință de un interviu acordat de un discipol al lui Brauner, foarte bine interpretat de actorii Filip Popescu și Andrei Miercure. Au urmat unele dintre cele mai reprezentative cântece din repertoriul Mariei Tănase, interpretate de minunații actori cântăreți ai teatrului, personalități cu mare experiență a spectacolului declamat și cântat, nume precum Arabella Neazi, Lorena Luchian, Andrei Miercure, Vlad Nicolici, Geni Brenda Vexler, acompaniați de Orchestra TES. Fiecare moment artistic a fost intens gustat și puternic aplaudat de publicul care a umplut aproape integral sala teatrului.

– Mulțumesc.

Memorie, continuitate și destin

Familia Guttman, între România trecutului și Israelul construit

În timpul celebrării de Hanuca din 2025, la Centrul Comunitar Beit Yaakov Iosef a avut loc un eveniment dedicat memoriei Holocaustului din România și destinului familiei Guttman, organizat de centrul comunitar împreună cu Institutul Cultural Român de la Tel Aviv și cu organizația AMIR. Nu a fost o comemorare, ci o reflecție asupra responsabilității memoriei și asupra modului în care experiența istorică se transmite între generații, devenind parte a identității colective.

Destinul rabinului Zvi Guttman se înscrie printre cele mai dramatice mărturii ale Rebeliunii Legionare din ianuarie 1941, când doi dintre cei cinci copii ai săi, lancu și Iosif, au fost torturați și uciși în Pădurea Jilava. Supraviețuirea rabinului, aproape miraculoasă, nu a însemnat niciodată desprinderea de această memorie. După război, familia rămasă în viață a părăsit România și s-a stabilit la Tel Aviv unde rabinul Zvi Guttman a întemeiat o sinagogă pentru evreii originari din România, spațiu care funcționează și astăzi ca reper al identității comunitare.

Ambasadorul României în Israel, E.S. Radu Ioanid, a vorbit despre Holocaustul din România și despre misiunea memoriei, subliniind legătura indisolubilă dintre trecutul traumatic și existența Statului Israel. Memoria, a arătat el, nu este doar comemorare, ci obligație morală și responsabilitate civică.

Caracterul simbolic al destinului familiei Guttman a fost evidențiat de Martin Salomon, directorul ICR Tel Aviv, care a arătat că în această istorie de familie se regăsesc nu doar pierderea și exilul, ci și capacitatea de reconstrucție a unei întregi comunități.

Avocatul Shlomo Iosefsohn, reprezentant al organizației AMIR, a vorbit despre contribuția familiei Guttman la consolidarea comunității evreilor originari din România stabiliți în Israel, o

contribuție discretă, dar durabilă.

Dimensiunea continuității spirituale a fost adusă în prim-plan de urmașii rabinului Zvi Guttman. Rabinul Elhanan Guttman, nepotul său, a evocat activitatea religioasă a bunicului în România, insistând asupra educației și a transmiterii valorilor ca forme de rezistență morală.

Un moment de substanță intelectuală l-a constituit intervenția dr. Nadia Zeldes, istoric și nepoată a rabinului, care a propus o lectură documentată a memoriei familiale, bazată pe corespondența rabinului din anii 1960. Scrisorile și vederile trimise părinților săi au fost prezentate ca surse istorice, capabile să surprindă tensiunile exilului și fidelitatea față de rădăcini. Dr. Nadia Zeldes a subliniat atașamentul profund al rabinului față de limba română și de cultura formată în România, atașament păstrat și după stabilirea definitivă în Israel. Ea a integrat, de asemenea, referiri la volumul de memorii al mamei sale, Chava Has, recent dispărută, care completează această istorie dintr-o perspectivă feminină și intelectuală.

O perspectivă complementară a fost adusă de Shirley Weiser, avocat și inginer, tot nepoată a rabinului Zvi Guttman, care a vorbit despre moștenirea familială din unghiul formării profesionale și al angajamentului civic. Figura tatălui său, Yitzhak Guttman Ben Zvi, inginer și personalitate a domeniului aeronautic israelian, a fost prezentată ca expresie a unei generații implicate direct în construcția statului.

Educația, disciplina și respectul pentru cunoaștere au fost prezentate ca valori transmise firesc, aflate la confluența dintre tradiție și modernitate. În această perspectivă, memoria nu rămâne legată de trecut, ci se transformă într-un angajament față de viitor, Hanuca fiind un moment bine ales pentru a afirma acest lucru.

(L.F.)

Președintele Poloniei a anulat aprinderea menorii de Hanuca

Încetarea ceremoniei de aprindere a lumânărilor de Hanuca din palatul prezidențial al Poloniei nu reprezintă doar o ruptură minoră cu tradiția, ci este rezultatul previzibil al multor ani de acceptare a distorsionării Holocaustului și antisemitismului, la nivel național.

În ultimii zece ani, în fiecare decembrie la palatul prezidențial al Poloniei era aprinsă o menora. Gestul era prezentat drept o manifestare de toleranță și prietenie interconfesională, precum și un semn de recunoaștere a celor 5 milioane de evrei uciși pe teritoriul Poloniei în timpul Holocaustului. Tradiția, începută în 2006 de președintele Lech Kaczyński și continuată de succesorii săi, a reprezentat un mod simbolic de a onora memoria comunității evreiești.

Anul acesta însă lumânărilor au rămas neaprinse, după ce Karol Nawrocki, noul președinte al țării, și-a respectat unul dintre angajamentele luate în campania electorală: încetarea ceremoniei de aprindere a sfeșnicului de Hanuca. „Îmi iau în serios atașamentul față de valorile creștine, așa că celebrez sărbătorile cu care mă identific personal”, a declarat Nawrocki explicând de ce nu va continua tradiția, o decizie interpretată de critici drept o concesie făcută extremei drepte.

Nu este niciodată un semn bun atunci când un lider european ajunge la putere întorcând spatele iudaismului. Din păcate, decizia lui Nawrocki este doar cel mai recent episod dintr-o serie de evenimente îngrijorătoare. În noiembrie 2025, unul dintre aliații săi politici a susținut un discurs la porțile lagărului de la Auschwitz, proclamând: „Polonia este pentru polonezi, nu pentru evrei.” Într-o cheie similară, în luna iulie a anului trecut, pe locul masacrului din 1941 de la Jedwabne au fost amplasate plăci comemorative care sugerează că evreii omorâți acolo au fost responsabili pentru propria soartă.

Gestul lui Nawrocki reprezintă o schimbare remarcabilă pentru o țară care, cu doar câțiva ani în urmă, era elogiată ca exemplu de comemorare a Holocaustului. Totuși această evoluție nu a apărut din neant.

Nawrocki a devenit președinte în vara lui 2025, după ce l-a învins la limită pe contracandidatul său proeuropean. Istoric de profesie, el a sprijinit legislația care încerca să șteargă participarea civililor polonezi la uciderea evreilor în timpul Holocaustului și a numit prestigioasa echipă de istorici care

au abordat această parte din trecutul național drept autori ai unor „atacuri dezgustătoare” la adresa reputației Poloniei. Ulterior, Nawrocki a decis să se alieze cu Grzegorz Braun, membru al Parlamentului European, cunoscut pentru pozițiile sale antisemite, care a acuzat evreii că ar controla Polonia și că ar sacrifica ritualic creștini.

În ianuarie 2018, parlamentul Poloniei a adoptat o lege care încadra ca infracțiune pedepsită cu închisoarea orice acuzație potrivit căreia națiunea poloneză ar fi fost complice la Holocaust. La acel moment, respectiva măsură legislativă declanșase condamnări oficiale din partea Departamentului de Stat al SUA, a premierului israelian Benjamin Netanyahu și a mai multor organizații evreiești. Câteva luni mai târziu, autoritățile de la Varșovia au modificat legea, transformând infracțiunea penală într-una civilă și înlocuind pedeapsa cu închisoarea cu o amendă modică.

Problema nu a fost niciodată sancțiunea, ci legea în sine. Indiferent dacă se referea la o încadrare penală sau la una civilă, Polonia instituționaliza revizionismul în privința Holocaustului și retorica antisemită, dotându-se cu un mecanism de persecutare a celor care contestau narațiunea oficială.

O menora este, desigur, doar un simbol. Având însă în vedere amplificarea antisemitismului în întreaga Europă, chiar și o lumină simbolică ar fi fost binevenită.

Irina MARKOVITS

ȘTIINȚA ȘI VIAȚA

Cum se adaptează microorganismele la temperaturile extreme?

Oamenii de știință de la Weizmann Institute of Science din Israel oferă o perspectivă surprinzătoare asupra modului în care organismele extremofile (cele care prosperă în medii mortale pentru alte forme de viață) își reglează stabilitatea internă la temperaturi extreme. Studiul, publicat recent și revizuit de colegi, arată că anumite microorganisme își pot modifica propriul ARN pentru a supraviețui în condiții de

căldură intensă, contrar înțelegerii convenționale despre limitările biologice ale acestor molecule. Hipertermofilele sunt microorganisme unicelulare care trăiesc confortabil la temperaturi cuprinse între circa 60°C și peste 100°C, cum ar fi cele din izvoarele termale sau din craterele vulcanice.

Echipa de cercetare condusă de prof. dr. Schraga Schwartz a dezvoltat o metodă inovatoare de analiză

a modificărilor moleculelor de ARN într-o varietate de probe simultan. Această tehnologie a permis identificarea a 16 tipuri distincte de modificări ale ARN-ului, detectate la scară largă în ribozomi: uzinele celulare unde sunt produse proteinele. Descoperirea este remarcabilă pentru că demonstrează că aceste organisme nu numai că supraviețuiesc la temperaturi care ar denatura în mod normal moleculele biologice, ci își și reconfigurează fragmentele critice de ARN pentru a menține procesele esențiale de biosinteză în funcțiune. Autorii studiului subliniază că aceste adaptări ale ARN-ului nu sunt un fenomen izo-

lat, ci pot furniza o hartă a strategiei biochimice folosite de organismele extremofile pentru a trece de bariera termică ce limitează de obicei viața biologică.

Metoda de detecție dezvoltată de echipă deschide astfel noi posibilități pentru studiul ARN-ului în contexte biologice diverse, de la biotehnologie la medicina bazată pe ARN. Implicarea unor astfel de modificări structurale ale ARN-ului în supraviețuirea la temperaturi extreme oferă o nouă înțelegere cu potențial aplicativ larg. Studiul evidențiază încă o dată cât de ingenioasă poate fi viața microscopică și sugerează că mecanismele moleculare ce par imposibile la nivel teoretic pot fi explorate și utilizate chiar și în afara mediilor lor naturale: o lecție de adaptare și supraviețuire care ar putea inspira soluții inovatoare în știință și în tehnologie.

Descoperire arheologică în ajunul sărbătorii de Hanuca

Moment simbolic pentru evreii de pretutindeni, prima seară de Hanuca a adus o descoperire arheologică în vestul Ierusalimului, în cadrul sitului arheologic Nebi Samwil. Echipa de arheologi a scos la lumină un candelabru de lut din perioada hașmoneică și un instrument de scris care datează din epoca celui de Al Doilea Templu, oferind o fereastră unică spre viața de zi cu zi și spre activitățile administrative din urmă cu aproape 2.000 de ani. Acest tip de lampă din lut era folosit atât pentru iluminarea domestică, cât și în contexte rituale, fiind un obiect obișnuit în gospodăriile evreiești din secolele II-I î.e.a.

Descoperirea unui instrument pentru scriere pe tăblițe de ceară este deosebit de valoroasă: nu doar că dovedește cunoașterea și practica scrisului în comunitățile antice, dar sugerează și existența unor activități educaționale sau administrative structurate în zonă. Arheologii consideră că aceste artefacte adaugă date semnificative la corpul tot mai mare de materiale din perioada celui de Al Doilea

Templu, descoperite în ultimii ani în Cisiordania, întărind imaginea unei prezențe continue și complex organizate în preajma Ierusalimului.

Descoperirea survine în contextul în care situl de la Nebi Samwil este constant documentat și conservat, ceea ce face din această zonă una dintre cele mai dinamice situri arheologice din apropierea capitalei istorice. Artefactele sunt supuse acum unor analize detaliate și procese de conservare, parte dintr-un efort mai amplu de a le pregăti pentru expunerea publică și interpretarea contextuală în stratigrafia locului. Șeful unității de arheologie, Benjamin Har-Even, a pus accentul pe valoarea simbolică a descoperirii: legătura dintre lumina de Hanuca și obiectele de iluminat descoperite: „Odată cu aprinderea primei

lumânări de Hanuca, sărbătoare care simbolizează statornicia poporului evreu pe pământul său, avem privilegiul de a fi parte dintr-o descoperire emoționantă, care ilustrează încă o dată rădăcinile adânci ale poporului nostru în Țara Israelului”, a spus Har-Even, citat de *The Jerusalem Post*.

Progrese în cercetarea neurologică

O echipă internațională de oameni de știință a realizat un progres important în înțelegerea genetică a tulburărilor de dezvoltare a creierului, inclusiv a autismului, într-un studiu amplu care folosește tehnologia de editare genetică CRISPR pentru a mapa genele esențiale în formarea celulelor nervoase. Cercetarea, condusă de prof. dr. Sagiv Shifman de la Institutul de Științe ale Vieții al Universității Ebraice din Ierusalim, în colaborare cu experți din Franța și Japonia, a identificat sute de gene care joacă un rol critic în dezvoltarea primară a sistemului nervos. Rezultatele, publicate în prestigiosul jurnal *Nature Neuroscience*, deschid noi direcții de cercetare în neuroștiințe și în genetica bolilor cognitive.

Folosind un ecran de tip knockout

CRISPR la scară genomică, cercetătorii au dezactivat individual aproape 20.000 de gene în celulele stem embrionare, pe măsură ce acestea se transformau în celule neuronale. Această abordare a permis observarea etapelor-cheie din procesul de diferențiere neurală, adică modul în care o celulă nespecializată devine un neuron funcțional. Echipa a constatat că genele critice în anumite etape ale formării celulelor nervoase sunt mai strâns legate de riscul de tulburări din spectrul autist decât genele necesare pentru funcții celulare de bază. Această diferențiere temporală sugerează că momentul activării sau dezactivării unor gene în dezvoltare poate influența modul în care se manifestă autismul, contribuind la variabilitatea clinică a

acestei afecțiuni. Analizele genetice a două familii cu copii afectați au arătat că mutațiile rare ale acestei gene duc la întârzieri severe în dezvoltare și la un creier de dimensiuni reduse, oferind astfel prima dovadă mecanică pentru manifestările clinice observate.

Studiul oferă și perspective utile pentru interpretarea testelor genetice, demonstrând cum tiparele de moștenire, dominante sau recesive, se leagă de rolul funcțional al genelor în dezvoltare. Profesorul Shifman afirmă că harta esențialității genelor va servi drept platformă pentru descoperiri viitoare, inclusiv explorarea diferențelor de gen în diagnosticul autismului și mecanismele biologice care stau la baza diversității clinice a tulburărilor de dezvoltare.

IA în beneficiul unei agriculturi moderne

Un grup de cercetători israelieni a făcut pași semnificativi în domeniul agriculturii, arătând că inteligența artificială (IA) poate transforma modul în care se gestionează irigațiile culturilor și poate detecta primele semne de stres ale plantelor. Studiul, realizat la Universitatea Ebraică din Ierusalim, a folosit modele avansate de învățare automată, pentru a anticipa consumul de apă al plantelor și pentru a identifica abateri biologice subtile, înainte ca acestea să devină vizibile, deschizând calea pentru instrumente IA care ar putea economisi resurse vitale în agricultură.

Cercetarea, coordonată de Shani Friedman și Nir Averbuch sub supravegherea prof. dr. Menachem Moshelion, s-a bazat pe un set de date extins, colectat timp de șapte ani, ce include măsurători de înaltă rezoluție ale transpirației zilnice a plantelor de tomate, grâu și orz, cultivate în sere semicomerciale. Spre deosebire de metodele tradiționale, care se bazează pe estimări indirecte ale condițiilor de

mediu sau ale umidității solului, acest model a încorporat date fiziologice reale ale plantelor, oferind o imagine precisă a consumului de apă. Echipamentul sofisticat utilizat de cercetători, un sistem de lizimetri cu celule de sarcină de mare precizie, a înregistrat variațiile subtile ale masei plantelor în timp real. Acest set bogat de date a permis antrenarea modelelor de tip Random Forest și XGBoost care au prezis cu precizie nivelul pierderii de apă pentru diferite condiții climatice și tipuri de culturi. Unul dintre elementele-cheie ale studiului a fost identificarea celor mai influente variabile: masa biomasei plantelor și temperatura zilnică. Cercetătorii au evidențiat faptul că, odată ce modelul știe cum ar trebui să se comporte o plantă sănătoasă într-o anumită zi, orice abatere semnificativă de la acest model intern poate semnala stres – din cauza secetei, a salinității, a bolilor sau a deteriorării sistemului radicular – înainte să apară semnele vizibile.

Fabrici vii de medicamente

O echipă de cercetători israelieni de la Institutul de Tehnologie Technion din Haifa a anunțat o descoperire revoluționară în domeniul medicinei regenerabile: bacteriile modificate genetic care pot funcționa ca fabrici vii de medicamente direct în organismul pacientului. Studiul a demonstrat eficacitatea metodei în teste pe cobai, oferind o perspectivă nouă pentru tratamentul unor afecțiuni grave, precum răni de război, leziuni diabetice sau boli inflamatorii ale pielii.

Conform cercetătorilor, ideea de a produce tratamente în interiorul corpului pacientului ar putea schimba radical paradigma tradițională de administrare a medicamentelor, care presupune fabricarea și livrarea externă a acestora. „Suntem obișnuiți să credem că un medicament trebuie produs într-o fabrică și apoi administrat printr-o injecție sau o capsulă. Aceasta ar putea fi o cotitură în lumea farmaceutică”, a declarat prof. dr. Boaz Mizrahi, coordonatorul proiectului, conform *The Times of Israel*.

Metoda inovatoare se bazează pe utilizarea unei bacterii inofensive, *Bacillus paralicheniformis*, modificată genetic să sintetizeze proteine terapeutice esențiale pentru vindecarea țesuturilor și reducerea inflamației. Cercetătorii au dezvoltat un sistem simplu de livrare, folosind plasturi cu micro-ace care pătrund stratul superficial al pielii și se dizolvă în câteva ore fără durere sau traumatism tisular. Odată eliberate, bacteriile încep să producă și să elibereze proteinele terapeutice direct în țesutul țintă. Studii detaliate au confirmat producerea unui medicament „pur și activ” la nivel local, iar pielea șoarecilor tratați a rămas sănătoasă pe parcursul observației. Deși tehnologia este încă la nivel preclinic și nu a fost testată pe oameni, echipa de la Technion explorează extinderea aplicațiilor sale pentru alte proteine terapeutice, cu potențial în afecțiuni complexe, cum ar fi diabetul sau bolile cronice inflamatorii.

Etapa a doua planului de pace din Gaza

Steve Witkoff, trimisul american în Orientul Mijlociu, a anunțat inițierea etapei a doua a planului de pace al președintelui Trump, care include stabilirea unui comitet palestinian pentru administrarea enclavei, a relatat presa israeliană. Măsura, a spus Witkoff, marchează trecerea „de la încetarea focului la demilitarizare, la administrarea de către tehnocrați și la reconstrucție”. El a subliniat că SUA se așteaptă ca Hamas să-și respecte pe deplin obligațiile, „inclusiv redarea corpului ultimului ostatic decedat” și a avertizat că neîndeplinirea acestei obligații va avea „consecințe serioase”.

Anterior anunțului s-a ajuns la un acord cu privire la formarea unui comitet de tehnocrați palestinieni care va governa Gaza, potrivit planului de pace. Acesta este compus din 15 membri. Majoritatea membrilor sunt specialiști independenți din Gaza,

neafiliați cu Hamas sau Autoritatea Palestiniană, unii dintre ei având însă legături cu Fatah, relatează cotidianul *Haaretz*. Comitetul își va desfășura activitatea la Cairo și va trebui să primească acceptul Consiliului pentru Pace care îi va supraveghea activitatea.

Washingtonul, respectiv președintele Trump, a anunțat și componența Consiliului pentru Pace. Au fost trimise invitații de participare unui număr de 60 de șefi de stat, inclusiv României. Președintele Consiliului va fi Donald Trump, iar din Comitetul Executiv urmează să facă parte: secretarul de stat Marco Rubio; trimisul special în Orientul Mijlociu, Steve Witkoff; Jared Kushner, ginerele lui Donald Trump; managerii unor mari corporații; reprezentanți ai Băncii Mondiale; și fostul premier britanic, Tony Blair.

Nu se știe însă cine va finanța

activitatea comisiei de tehnocrați reconstrucția, activitatea în sine în Gaza, când va începe comitetul să funcționeze sau dacă Hamas va coopera cu acesta. Dar, potrivit unor surse interne, Hamas nu și-a manifestat

opoziția față de membrii comitetului. Aceștia sunt personalități neutre, care au lucrat în domenii economice, sociale sau în instituții publice din Gaza și au experimentat consecințele războiului și criza umanitară, continuându-și activitățile publice și în timpul războiului. Nu este clar însă dacă se vor bucura de o deplină libertate de acțiune sau de o legitimitate extinsă, dacă vor fi în stare să facă față uriașelor dificultăți ale reconstrucției. Președintele comitetului a fost desemnat dr. Nabil Ali Shaath, fost ministru adjunct al transportului în cadrul

Autorității Palestiniene. Alți membri ai comitetului au îndeplinit funcții importante în cadrul Autorității Palestiniene sau în administrarea enclavei Gaza. Potrivit unor surse, nu s-a făcut deocamdată publică lista membrilor comitetului, din cauza respingerii celor mai multe propuneri de către partea israeliană care nu acceptă persoane ce au legături cu Hamas, Fatah sau Autoritatea Palestiniană.

De altfel, Benjamin Netanyahu s-a declarat revoltat de faptul că lista celor care vor conduce reconstrucția în Gaza a fost stabilită fără acordul său prealabil. Ministrul israelian de externe, Gideon Sa'ar, a primit deja instrucțiuni clare să ceară explicații urgente oficialilor de la Washington privind această ignorare a intereselor naționale, faptul că în Consiliul pentru Pace Israelul nu a fost invitat.

Încă nu s-a ajuns la o înțelegere nici cu privire la crearea unei forțe multilaterale de stabilizare în Gaza, ce autoritate va avea aceasta și cum va rezolva problema dezarmării Hamas.

În concluzie, declararea trecerii la etapa a doua a planului de pace rămâne deocamdată la nivel teoretic, la nivel de intenție, cu foarte multe necunoscute, iar analiștii nu exclud ipoteza reluării de către Israel a războiului.

Qatarul și Turcia vor să evite dezarmarea Hamas

Israelul a atras atenția asupra faptului că Turcia și Qatar încearcă să împiedice dezarmarea Hamas, în condițiile în care organizația teroristă vrea să se reimpună în Gaza. Cele două țări au propus alternative la cea mai importantă prevedere a planului de pace al președintelui Trump. Ele au cerut o perioadă de grație de doi ani pentru dezarmarea Hamas, iar armele să fie predate Autorității Palestiniene sau să fie depuse într-un depozit sub supraveghere internațională.

Autoritățile israeliene au respins aceste opțiuni, susținând că armele vor permite teroriștilor să-și mențină influența în Gaza. Israelul i-a dat răgaz Hamasului două luni pentru depu-

nerea armelor, după aceea va acționa unilateral.

Turcia și Qatar, susținători ai Hamas, încearcă să-și extindă rolul în reconstrucția de după război din Gaza. Potrivit experților, aceasta ar putea întări infrastructura Hamas. La ora actuală Hamas controlează 47% din Gaza, unde se concentrează cea mai mare parte a populației Fâșiei, iar grupul terorist a impus măsuri brutale, arestându-i și executându-i pe așazișii colaboratori cu militarii israelieni.

În cadrul încercărilor comunității internaționale de a impune faza a doua a planului de pace, care prevede organizarea administrativă și prezența unor forțe de menținere a păcii în

Gaza, Qatar și Turcia insistă ca Israelul să se retragă din Fâșie înainte ca Hamas să se dezarmeze, cerere respinsă de partea israeliană. Potrivit planului de pace, Israelul se va retrage după ce Hamas va depune armele și vor fi îndeplinite și alte condiții.

Cerere justificată, deoarece Hamas a respins din nou cerința de a se dezarma și într-o întâlnire a oficialităților Hamas cu lideri turci. Osama Hamdan, membru al Biroului Politic al Hamas, a vorbit despre „amestecul străin în problemele palestinieni”. El a declarat că grupul nu va preda niciodată armele unor puteri străine. „Rezistența respinge orice tentativă străină de a ne dezarma sau de a ne confisca armele pe care ocupația nu a reușit să ni le ia. Ideea de a ne preda armele este o condiție pe care rezistența nu o va accepta niciodată”, a declarat oficialitatea palestiniană.

apărare. În primii ani, scrie publicația israeliană *JNS*, Israelul putea să folosească cum dorea aceste fonduri, dar în ultimele decenii aproape întreaga sumă, aproximativ 3,8 miliarde de dolari anual, trebuia să se folosească pentru achiziții din industria americană de apărare. Odată cu evoluția globală a armamentelor, economia Israelului a crescut rapid și s-au intensificat și criticile americane legate de actuala formă a ajutorului. De aceea, oficialități israeliene au început să se gândească la modificarea aranjamentelor. Se pare că sunt în curs dezbaterile în structurile de apărare și diplomatice cu privire la noua formă a viitoarelor ajutoare americane.

În 10 ani, Israelul va renunța la ajutorul militar american

În cadrul unui recent interviu acordat revistei britanice *The Economist*, premierul Benjamin Netanyahu a declarat că dorește ca Israelul să renunțe la dependența sa de ajutorul militar american, demers care speră că se va realiza peste un deceniu. El a arătat că i-a transmis lui Donald Trump această idee la ultima întâlnire pe care a avut-o cu președintele la Casa Albă, în decembrie. „Apreciem profund ajutorul militar pe care America ni l-a oferit în decursul anilor, dar acum ne-am maturizat. Statul evreu

și-a dezvoltat capacități incredibile și, cu certitudine, peste 10 ani economia va atinge un trilion de dolari. Nu este o economie imensă, dar nici una mică”, a subliniat Netanyahu. „Aceasta nu înseamnă că nu vom rămâne alături de poporul american și că nu vom avea nevoie de sprijinul lui, dar proiectul despre care am vorbit este în desfășurare”, a mai spus el.

În ultimii 50 de ani, de la războiul de Iom Kipur din 1973, SUA au transferat anual Israelului mai multe miliarde de dolari pentru necesități de

doulides care au participat la o reuniune dedicată securității regionale.

Pentru Israel, comentează publicația *Anima News*, parteneriatul are o valoare specială: oferă profunzime strategică, oportunități de instruire comună și o cooperare navală și aeriană care extinde capacitatea de acțiune a armatei în zonă. În același timp, parteneriatul transmite un mesaj clar în direcția Ankarei, fără a o menționa oficial: trei state coordonează tot mai strâns răspunsurile la posibile crize.

Pe termen lung, alianța consolidează axa Atena-Nicosia-Ierusalim, ancorează Israelul în arhitectura de securitate a regiunii și reflectă o tendință mai largă: statele din Mediterana orientală aleg formule flexibile și pragmatice de cooperare, în locul mecanismelor multinaționale lente și complicate.

Acord de colaborare militară trilaterală: Israel, Grecia și Cipru

Israelul, Grecia și Cipru au semnat un acord de colaborare militară pentru anul 2026, considerat un pas major în consolidarea alianțelor regionale în Mediterana de Est. Acesta face parte dintr-o reconfigurare strategică accelerată în Mediterana orientală, pe fondul războiului din Gaza, al tensiunilor cu Turcia și al instabilității din Levant. Documentul prevede exerciții militare comune, antrenamente coordonate, grupuri de lucru specializate și dialog strategic permanent pe dosare sensibile. În paralel, cele trei țări analizează crearea unei forțe rapide de reacție, care în caz de criză să poată interveni pe mare, pe uscat sau în aer.

Semnarea vine la scurt timp după vizita în Israel a premierului elen Kyriakos Mitsotakis și a președintelui cipriot Nikos Christo-

Germania a achiziționat sistemul antirachetă Arrow 3

Într-o ceremonie desfășurată la sud de Berlin, Israelul a predat forțelor aeriene germane sistemul de apărare antirachetă cu rază lungă de acțiune Arrow 3, în cadrul unui contract în valoare de 4 miliarde de euro, cel mai mare acord de export militar din istoria Israelului. Prin acest contract, semnat oficial în septembrie 2023, sistemul Arrow 3 a fost pentru prima dată desfășurat dincolo de granițele Israelului și ale Statelor Unite, la Baza Aeriană Holzendorf, Germania de Est, la 120 km de Berlin.

Din partea Israelului a fost de față o delegație condusă de generalul Amir Baram, director în Ministerul Apărării, care a declarat la ceremonia de predare: „Ca supraviețuitor al Holocaustului din a doua generație, sunt emoționat deoarece un sistem de apărare antibalistică, dezvoltat de mințile evreiești cele mai subtile din industria aerospațială israeliană, va ajuta acum

apărarea Germaniei. (...) Apreciem în mod deosebit faptul că sistemele israeliene contribuie la întărirea forței militare reînnoite a Germaniei. Procesul de predare care a avut loc astăzi marchează doar începutul colaborării dintre Israel și Germania. Colaborarea noastră se va (Continuare în pag. 20)

Israel devine prima țară care recunoaște independența Somaliland-ului

Într-o mișcare diplomatică fără precedent, care a stârnit imediat controverse pe scena internațională, Israel a devenit pe 26 decembrie 2025 prima țară din lume care a recunoscut oficial Somaliland ca stat independent și suveran. Decizia premierului Benjamin Netanyahu a fost întâmpinată cu condamnări din partea Somaliei, Egiptului, Turciei și a altor state din regiune. Benjamin Netanyahu, ministrul de externe israelian Gideon Sa'ar, și președintele Somaliland-ului au semnat o declarație comună de recunoaștere mutuală. Președintele Abdurahman Mohamed Abdullahi a declarat că Somaliland se va alătura Acordurilor Abraham, descriind acest pas drept unul către pacea regională și globală și confirmând angajamentul teritoriului de a construi parteneriate, de a stimula prosperitatea mutuală și

de a promova stabilitatea în Orientul Mijlociu și în Africa. Anunțul premierului Netanyahu a venit prin intermediul rețelelor sociale, comunicatul oficial menționând: „Statul Israel plănuiește să își extindă imediat relațiile cu Republica Somaliland prin cooperare extinsă în domeniile agriculturii, sănătății, tehnologiei și economiei.”

Somaliland-ul și-a proclamat independența față de Somalia în 1991, în plină perioadă a războiului civil somalez. De atunci, această regiune din Cornul Africii a funcționat ca o entitate autonomă, cu propriul guvern, monedă și instituții, însă fără a fi recunoscută de comunitatea internațională. Eșecul recunoașterii sale a fost cauzat în mare parte de opoziția fermă a Somaliei care consideră secesiunea ilegală și continuă să revendice teritoriul ca parte integrantă a statului

somalez. Fostul protectorat britanic speră acum că recunoașterea din partea Israelului va încuraja alte națiuni să-i urmeze exemplul, crescându-și astfel influența diplomatică și accesul la piețele internaționale. Decizia vine într-un moment în care interesele strategice ale Israelului în regiunea Cornului Africii par să crească, mai ales în contextul monitorizării activităților rebelilor Houthis din Yemen și al extinderii Acordurilor Abraham. În plus, atât Somalia, cât și Somaliland-ul sunt state cu populație preponderent musulmană, ceea ce amplifică sensibilitatea politică a acestei recunoașteri.

Decizia israeliană a fost criticată dur de Somalia care nu recunoaște Statul Israel și refuză în continuare să stabilească relații diplomatice cu acesta. Ministrul de externe al Egiptului a organizat imediat o convorbire telefonică cu omologii săi din Somalia, Turcia și Djibouti. Guvernul Somaliei a condamnat imediat decizia Israelului, calificând-o drept „un pas ilegal” și „un atac deliberat” asupra suveranității

sale.

Rămâne de văzut dacă alte state vor urma exemplul Israelului. Senatorul republican Ted Cruz a trimis în august 2025 o scrisoare către Donald Trump, solicitându-i să recunoască Somaliland-ul și descriind regiunea ca „un partener diplomatic strategic în domeniul securității pentru Statele Unite”. Cu toate acestea, nu există încă indicii clare cu privire la ce intenționează administrația americană să facă în viitorul apropiat în legătură cu statutul Somaliland-ului.

Cristian VECHIU

O șansă pentru un pod al păcii Africa-Israel

Iamami și lideri musulmani din țări africane cu potențial economic redutabil (Senegal, Camerun, Coasta de Fildeș, Benin, Toga) au vizitat recent Israelul, dornici să-l cunoască la fața locului. Vizita, facilitată de ministrul israelian de externe, Gideon Sa'ar, reprezintă un necesar mesaj de pace, dorință de promovare a unor viitoare parteneriate între musulmani și evrei, între Africa și Israel.

Delegația a fost primită de președintele Isaac Herzog la reședința sa din Ierusalim, care, în urarea de bun venit, a subliniat importanța mărturiilor aduse de membrii delegației, după întoarcerea acasă, despre realitățile palpabile israeliene, ponderea constatărilor lor, ca responsabili laici și religioși ai țărilor respective, având un rol important în combaterea dezinformării și a propagandei antiisraeliene și antisemite, răspândite de activiști propalestinieni, care circulă azi în lume. „Suntem bucuroși să vă avem oaspeți aici, în pofida provocărilor momentului”, și-a întâmpinat domnia-sa oaspeții. „Cred că este un mesaj puternic din partea comunităților africane. Dialogul între evrei și musulmani, Acordurile Abraham au arătat că ele constituie baza unui viitor de pace în regiune. Sper să aveți o experiență edificatoare emoțională, spirituală și pragmatică vizitând țara. Este important ca țările musulmane moderate să se unească împotriva forțelor extreme ale răului, care operează din Teheran, dorind să împiedice procesul de pace în curs de derulare. După scoaterea Hamasului din Gaza, conform planului președintelui Trump, dorim ca următoarea etapă să fie cooperarea, pe baza Acordurilor Abraham, între toate țările semnatare din regiune, la care să se adauge și alte națiuni care recunosc Israelul. Vizita dumneavoastră este o uriașă șansă într-o perioadă în care ura întunecă mințile și mistifică adevărul. Noi, poporul lui Israel, vrem să facem bine în lume, inclusiv în Africa. Și cred că Africa ar putea deveni un pod al păcii în regiunea noastră.”

Președintele Herzog a amintit vizitele recente făcute în Zambia și Republica Dominicană Congo, ca exemple ale dedicării Israelului pentru întărirea relațiilor cu toate națiunile lumii. Reprezentanții ai delegației și-au exprimat adâncă prețuire față de Israel și de poporul evreu. Ei au descris totodată emoția puternică la vederea locurilor sfinte pentru musulmani.

Întâlnirea delegației de lideri musulmani africani cu președintele Herzog, la Ierusalim, poate fi considerată o lărgire a cercului de state musulmane care optează pentru dialog, respect mutual, înțelegere și cooperare cu Israelul.

Iulia DELEANU

Parlamentar lituanian, condamnat pentru incitare împotriva evreilor

Remigijus Zemaitytis, liderul partidului Nemuno Austra din Lituania, membru al coaliției guvernamentale, a fost condamnat la o amendă de 5.000 de euro din cauza unor comentarii antisemite. Tribunalul districtual din Vilnius a constatat că parlamentarul incita la ură împotriva evreilor, minimaliza crimele Germaniei naziste și Holocaustul pe care-l aborda într-o manieră grosolană și insultătoare, s-a subliniat în formularea condamnării.

Procurorul de caz a cerut o amendă de 51.000 de euro, însă judecătoria

toarea Nida Vigeliene a decis 5.000, sumă pe care urma să o plătească unui fond pentru victimele crimelor naziste. Citând din afirmațiile omului politic, ea a declarat: „Zemaitytis a ales și a folosit un limbaj degradant, a violat demnitatea umană și a demonstrat ură.”

În 2024 Zemaitytis și-a dat demisia din parlament după ce Curtea Constituțională a constatat că și-a încălcat jurământul și Constituția cu declarațiile lui, făcute în 2023. Dar a revenit în parlament în urma alegerilor de la sfârșitul lui 2024, ca lider al par-

tidului populist Nemuno Austra care a intrat în coaliția guvernamentală condusă de social-democrații de centru-stânga. Partidul deține 20 de locuri în parlament (Seimas) și controlează ministere-cheie, precum Mediul, Agricultură și Justiția. Dar Zemaitytis nu este membru al cabinetului condus de premierul Inga Ruginiene. (E.G.)

A șasea vizită a premierului Netanyahu la Washington în 2025

Premierul israelian Benjamin Netanyahu a efectuat la sfârșitul lui decembrie o nouă vizită în SUA unde s-a întâlnit cu președintele Donald Trump. Scopul acestei a șasea vizite din 2025 a fost de a netezi calea spre a doua etapă a planului de pace american pentru Gaza, etapă decisivă pentru a reglementa situația Fâșiei. Potrivit analiștilor și presei, inclusiv israeliene, în cercurile Administrației prezidențiale era predominantă ideea că Netanyahu amână pașii spre această a doua etapă, neexcluzându-se posibilitatea reluării războiului de către Israel. În schimb, președintele Trump ar vrea acum să ajungă la etapa a doua, să prezinte noul guvern tehnocrat din Gaza, sprijinit de forța internațională de menținere a păcii, și să convoace Consiliul pentru Pace. El ar dori un progres rapid, să se ajungă la situația fără Hamas, dar fără să se preocupe de modalitatea de realizare a dezarmării organizației teroriste. Netanyahu în schimb a afirmat că nu se va ajunge la un acord de încetare a focului cu grupările teroriste care nu vor să se dezarmeze, dacă acestea nu vor conștientiza posibilitatea unei amenințări majore din partea Israelului.

Se pare că întâlnirea premierului cu Donald Trump la Mar-a-Lago a elucidat aceste probleme, atenuându-se tensiunile. În declarațiile făcute și în cadrul conferinței de presă, președintele Trump l-a elogiat pe Benjamin Netanyahu, sporindu-i în acest fel șansele la viitoarele alegeri. Și în cadrul procesului de corupție al

premierului, Trump s-a dovedit optimist, afirmând că președintele Herzog i-ar fi promis grațierea lui Netanyahu, deși afirmația a fost respinsă de biroul președintelui israelian. Trump a declarat că va sprijini un atac israelian împotriva Teheranului, dacă acesta încearcă să refacă ceea ce a fost distrus de loviturile israeliano-americane. Președintele american a arătat că, fără colaborarea cu Israelul, el nu și va putea realiza planurile pentru Orientul Mijlociu. În ceea ce privește principala neînțelegere a părților, legată de dezarmarea Hamas, Trump a afirmat că Hamas va căpăta un foarte mic răgaz pentru a se dezarma, iar dacă nu, va fi iadul pe pământ. Termenul va fi de două luni și cele două părți au convenit asupra criteriilor pentru dezarmare. Președintele american a considerat că Israelul și-a îndeplinit promisiunile legate de planul de pace din Gaza, dar în același timp nu a renunțat la ideea emigrării masive a palestinienilor din Gaza.

Au rămas totuși o serie de neînțelegeri, cum ar fi opinia divergentă despre președintele sirian, Ahmed al-Sharaa, și cel turc, Recep Erdogan, ambii apreciați de Donald Trump care și-a apărut decizia de a vinde Turciei aparate F-35. Președintele american și echipa lui și-au exprimat preocuparea legată de politica Israelului în Cisiordania.

Potrivit analiștilor, problema Hamas nu este rezolvată, organizația teroristă fiind conștientă că nici SUA, nici forțele internaționale care vor fi

desfășurate în Gaza nu vor lansa o război împotriva Hamas, chiar dacă acesta nu se dezarmează. Speranța este într-o colaborare strânsă între Israel și SUA, care să găsească o soluție posibilă după întâlnirea de la Mar-a-Lago. Eva GALAMBOS

Germania a achiziționat sistemul antirachetă Arrow 3

(Urmare din pag. 19) Întări și se va aprofunda în aer, pe sol sau în spațiu.”

La rândul său, ambasadorul Israelului în Germania, Ron Prost, a atras atenția că anul 2025 a marcat 60 de ani de relații diplomatice între cele două țări: „Parteneriatul nostru este strategic, iar Germania este cel mai important aliat din Europa al Israelului. Astăzi am atins o nouă piatră de hotar în această relație. Cine și-ar fi putut imagina că, la 80 de ani de la eliberarea lagărului de la Auschwitz, statul evreu, prin tehnologiile pe care le dezvoltă, va sprijini apărarea nu numai a Germaniei, ci a întregii Europe!” a spus el.

Achiziția a reprezentat o parte din proiectul Sky Shield Initiative, condus de Germania, și vizează întărirea apărării aeriene a Europei continentale, ca reacție la invadarea Ucrainei de către Rusia. Sistemul a fost apreciat de Boris Pistorius, ministrul german al apărării, care a subliniat într-o declarație dată Agenției DPA: „Cu această capacitate strategică, unică printre partenerii noștri europeni, ne asigurăm rolul central în inima Europei.”

Ce mai vedem la muzeu

O privire în Muzeul de Istorie și Cultură a Evreilor din România „Dr. Nicolae Cajal”

Pita Rubin (1923-1975)

Pita Rubin s-a născut în anul 1923 la Cernăuți, într-o familie evreiască intelectuală. Tatăl ei, David Rubin, a fost traducător în și din limba idiș, fapt care a creat o ambianță specială creativă și un mediu cultural dens atât pentru Pita, cât și pentru ceilalți frați ai săi, încă din primii ani ai copilăriei. De la Cernăuți au venit la București, iar Pita a urmat cursurile Liceului Teoretic din București, unde a obținut bacalauratul în anul 1941.

Între 1942 și 1944, în contextul restricțiilor impuse studenților evrei, Pita Rubin s-a înrolat și ea la Școala de Arte pentru Evrei, înființată de M.H. Maxy, instituție alternativă destinată celor excluși din învățământul oficial. După încheierea celui de Al Doilea Război Mondial, și-a continuat formarea artistică la Institutul de Arte Plastice „Nicolae Grigorescu” din București, unde a studiat între 1944 și 1947. În paralel, a urmat studii de

filozofie și literatură la Universitatea din București, ceea ce i-a lărgit orizontul intelectual și conceptual. Din 1948 a devenit membra nou-înființatei Uniuni a Artiștilor Plastici, iar în 1962 a obținut postul de bibliotecară la Muzeul Național de Artă al RPR, al cărui director era Maxy.

Lucrările sale timpurii se înscriu într-o direcție realist-figurativă, incluzând numeroase portrete, compoziții de gen, peisaje și naturi statice. Începând cu anii 1960, Pita Rubin a trecut treptat către pictura abstractă, explorând noi forme de expresie vizuală și relații cromatice. A lucrat atât în ulei, cât și în acuarelă și guașă.

Între 1962 și 1968 a fost bibliotecară la Muzeul Național de Artă, activitatea care a menținut-o în contact direct cu viața artistică și cu patrimoniul cultural românesc. Aici a avut ocazia să răsfoiască albume de artă nou-intrate în bibliotecă și să discute pe tema abstracționismului cu prietena ei Mimi Șaraga, cea care între timp devenise

soția lui Maxy. Încă din 1948 a expus frecvent, a fost prezentă la Expoziția Flacăra și la Expoziția Anuală de Stat, unde a expus, printre altele, lucrarea *Portret al unui academician*, în maniera sa expresionistă. A continuat să expună și grafică și pictură în cadrul diverselor saloane de artă din București și din țară, însă pasiunea sa pentru abstract a fost mereu criticată în presa de specialitate. De altfel, încă din timpul școlii de arte pentru evrei, însuși Maxy era critic la adresa picturii sale, lucru pe care îl știm din amintirile Yvonnei Hassan. A urmat un moment care a impactat cariera Pitei, și anume în octombrie 1967 a organizat o expoziție personală la Galeriile Orizont, expoziție care nu a mai fost deschisă, căci în ziua vernisajului i-a fost interzis acest lucru, fapt care a dezamăgit-o profund și a grăbit plecarea ei. În 1968 a participat la o expoziție de grup internațională de artă românească la Orly, în Franța.

În anul 1968, Pita Rubin a imigrat în Israel unde și-a continuat activitatea artistică, debutând și în activitatea pedagogică. A predat la Institutul de Artă Avni din Tel Aviv-Yafo, contribuind la formarea noilor generații de artiști. A expus în 1969 la Ganei Hataarucha din Tel Aviv, precum și în 1970 în cadrul expoziției New Friends C, organizată de Asociația Pictorilor și Sculptorilor din Tel Aviv.

După moartea sa, opera Pitei Rubin a continuat să fie valorizată, fiind inclusă în expoziții postume, precum

expoziția de grup din 1982 de la Muzeul Yad Labanim din Petah Tikva.

Lucrarea pe care vă invit să o vedeți la etajul 1 al muzeului nostru este *Portret*, unul dintre multele autoportrete ale Pitei, nedatat, dar semnat dreapta jos doar cu inițialele PR. Portretul are un aer melancolic, chipul este trist, cu părul răvășit, cu o privire

între reproș și neîncredere, realizat cu tușe ample, viguroase și bogate în pastă, ce descriu forma și se decupează clar pe fundal.

Pita Rubin a fost o minunată portretistă, punând întotdeauna accentul pe privirea și pe ochii personajului portretizat. Despre lucrările abstracte, un material generos donat de unele artiste din Israel va face obiectul unui proiect separat.

Carmen Hannah IOVIȚU

Poate o carte de colorat să fie instrument ideologic?

Este neliniștitor, ca să nu spun derutant, să descoperi că o lucrare prezentată drept „carte de colorat educativă” pentru copii de 6-10 ani poate vehicula încă din titlu – From the River to the Sea (De la Râu până la Mare) – o idee extremistă și explicită. Nici mai mult nici mai puțin decât eradicarea unui stat recunoscut de drept și anihilarea unui popor. Este însă cazul unei apariții editoriale din Africa de Sud, poziționată drept „introducere în istoria Palestinei”.

În rare cazuri un suport conceput pentru trezirea simțului artistic și cultivarea răbdării prin desen a fost transformat în instrument de îndoctrinare ideologică, în care culoarea și desenele transmit subliminal un mesaj de ură.

Primele pagini ale cărții confirmă orientarea partizană și simplificarea caricaturală. Nakba este abordată cu concizia unei scurte narațiuni, într-o manieră categoric unilaterală: evreii sunt prezentați ca fiind prădători rapace, care deposedează violent arabii de pământurile deținute și alungă populația locală. Oricine are minime cunoștințe de istorie înțelege cât de mult distorsionează realitatea acest tip de narațiune, prin ignorarea cu bună știință a nuanțelor istoriei contemporane de după Al Doilea Război Mondial.

Povestea și istoria, convenabil simplificate și revizuite, sunt transmise minții naive de copil. Ceea ce se urmărește nu este instruirea, ci impunerea unei anume viziuni asupra lumii.

Este important să fie amintit că evreii au trăit mereu pe acele pământuri, încă din vremea regatului Iudeei, iar prezența lor nu începe la prima aliya de după război. Războiul, cu ororile și strămutările forțate, nu a făcut decât să precipite nevoia urgentă de creare a unui stat evreu.

Conținutul grafic și narativ întărește prima impresie. Moartea unui palestinian este sistematic oferită drept exemplu de sacrificiu, după cum declară un personaj din carte: „Mai bine mori ca martir decât să trăiești sub jugul opresiv al colonizatorilor israelieni.” Intifada este glorificată, iar

Israelul modern este prezentat ca fiind agresorul necruțător, colonizatorul brutal.

Repetarea acestui cadru moral impune tinerilor cititori o viziune în care diferențele, complexitățile, îndoelile și gândirea critică sunt eliminate. Culorile, formele, chiar contururile desenele devin instrumente de propagandă, iar gândirea este manipulată pentru legitimarea unei ideologii comunitare, în detrimentul analizei și al reflecției individuale.

Este frapant că această carte, publicată în Africa de Sud și ulterior retrasă din librării, a rămas totuși disponibilă în Europa, în anumite librării independente și online. Este genul de situație care ilustrează perfect distincția dintre moralitate și legalitate.

Legea nu interzice acest tip de carte. Ceea ce nu înseamnă că difuzarea ei este neutră, politic și intelectual. Libertatea editorială și de exprimare trebuie respectată, făcând apel în același timp la vigilență în privința lecturilor și a interpretărilor din care sunt eliminate contexte largi, comentarii și explicații, mai ales când e vorba de cărți pentru publicul tânăr.

Mergând la extrem, poate fi făcută o analogie cu *Mein Kampf*. Volumul este licit, însă legalitatea lui nu îi conferă automat valoare morală sau educativă. Scopul cenzurii de acest fel nu este de a interzice cu orice preț, ci de a cultiva simțul critic, de a trezi discernământul moral, de a nu oferi cititorilor (de orice vârstă) o viziune îngustă, binară și manipulativă asupra lumii.

În cazul cărților pentru copii și adolescenți, nu este vorba doar de conformitatea cu legea. Aici este vorba de capacitatea copilului, viitor adult, de a-și exersa propria judecată, de a distinge adevărul de minciună și dreptatea de nedreptate, de a rezista seducției subtile a oricărei ideologii.

Într-o lume în care propaganda se auto-invită până în spațiile destinate celor mai inocenți, este responsabilitatea tuturor adulților – părinți, educatori, jurnaliști – să reamintească faptul că adevărul nu este niciodată absolut și unilateral, iar dreptatea cere un spirit liber, rațional, obiectiv.

Irina MARKOVITS

În Germania, licitația unor obiecte din lagărele de concentrare naziste, anulată după indignarea publică

Licitație publică intitulată „Sistemul terorii”, în cadrul căreia urmau să fie scoase la vânzare artefacte aparținând prizonierilor din lagărele de concentrare naziste, a fost anulată în urma unui val de indignare la nivel internațional.

Anunțul a fost făcut inițial de viceprim-ministrul Poloniei, Radosław Sikorski, care i-a mulțumit omologului său german, Johann Wadepful, pentru poziția exprimată public, potrivit căreia „un astfel de scandal trebuie prevenit”.

Cu puțin timp înaintea comunicatului oficial, o asociație a supraviețuitorilor Holocaustului, alături de mai mulți politicieni, solicitase casei germane de licitații Felzmann anularea evenimentului programat să aibă loc la Neuss, în apropiere de Düsseldorf. Printre cele peste 600 de obiecte incluse în catalog se numărau o scrisoare a unui prizonier de la Auschwitz, fișa medicală privind sterilizarea forțată a unei prizoniere de la Dachau, precum și fișe index ale Gestapoului, pe care numele prizonierilor erau încă lizibile. „Respectul față de victimele Holocaustului cere demnitatea tăcerii, nu zarva comerțului”, a scris Sikorski într-o postare pe platforma X (fosta Twitter).

Potrivit relatărilor, anunțul licitației și listarea artefactelor au fost eliminate de pe site-ul Auktionshaus Felzmann

imediat după reacțiile autorităților germane și poloneze. Ministrul german al culturii, Wolfram Weimer, a declarat pentru agenția DPA că „documentele și rapoartele de expertiză ale naziștilor, oferite spre licitare, nu sunt destinate colecțiilor private” și a subliniat necesitatea adoptării unor măsuri care să împiedice astfel de licitații pe viitor.

„Pentru victimele persecuțiilor naziste și pentru supraviețuitorii Holocaustului, o asemenea licitație este un demers cinic și rușinos, care ne lasă indignați și fără cuvinte”, a declarat Christoph Heubner, vicepreședinte executiv al International Auschwitz Committee (IAC). „Poveștile și suferințele celor persecutați și uciși de naziști sunt exploatate pentru câștiguri comerciale.”

La rândul său, ministra poloneză a culturii, Marta Cienkowska, a anunțat deschiderea unei anchete oficiale pentru a stabili proveniența artefactelor și dacă unele dintre acestea ar trebui returnate Poloniei. Numeroase obiecte din catalog par să provină din lagărele Buchenwald și Auschwitz. Heubner a subliniat că aceste artefacte „aparțin familiilor victimelor, iar locul lor este într-un muzeu sau într-un spațiu memorial, nu tratate degradant ca simple bunuri comerciale”.

Irina MARKOVITS

Informații false generate de AI au dus la interzicerea fanilor Maccabi Tel Aviv la meciul cu Aston Villa din Europa League

Un scandal fără precedent zguduie Anglia după ce Craig Guildford, șeful Poliției din West Midlands, a admis în fața Parlamentului că a furnizat informații false pentru a justifica interzicerea suporterilor Maccabi Tel Aviv la meciul cu Aston Villa din Europa League, desfășurat pe 6 noiembrie 2025. Guildford a recunoscut că datele pre-

zentate parlamentarilor au fost generate cu ajutorul Microsoft Copilot, un instrument de inteligență artificială, și nu printr-o cercetare standard pe Google, așa cum susținuse inițial. Raportul prezentat Consiliului Municipal Birmingham conținea chiar referiri la un meci inexistent între Maccabi Tel Aviv și West Ham United. „Am fost informat în privința acestor lucruri și am crezut că informațiile fuseseră colectate prin căutări pe Google în pregătirea raportului meu în fața comisiei”, a precizat Guildford în scrisoarea către Parlamentul britanic. Șeful poliției a aflat ulterior că sursa

era Microsoft Copilot, afirmând că „regretă profund” acest incident. Documentele confidențiale ale Poliției West Midlands au inclus afirmații nefondate, precum aceea că fanii israelieni ar fi aruncat „civili nevinovați într-un râu” înaintea meciului cu Ajax Amsterdam și că până la 600 de suporterii ar fi „vizat deliberat comunități musulmane”, necesitând desfășurarea a 5.000 de polițiști. Autoritățile olandeze au respins ulterior aceste afirmații, precizând că au fost mobilizați doar aproximativ 1.200 de polițiști și că violența împotriva suporterilor Maccabi fusese planificată în avans de atacatorii din Amsterdam, și nu invers.

Mai mult, poliția britanică a susținut că comunitatea evreiască locală, din Birmingham, i-ar fi îndemnat să interzică prezența fanilor echipei Maccabi din cauza temerilor legate de revolte. În timpul anchetei parlamentare a reieșit că o astfel de consultare nu a avut loc niciodată, iar Guildford a fost nevoit să se scuze și pentru această afirmație. Decizia de a interzice prezența fanilor israelieni a fost criticată la momentul respectiv chiar de prim-ministrul Keir Starmer care a descris-o drept „o soluție greșită”. Cazul a intensificat dezbaterea din Marea Britanie privind utilizarea informațiilor generate de AI în activitatea poliției și în luarea deciziilor în sectorul public, mai ales atunci

când acestea au consecințe asupra siguranței publice, a libertăților civile și a comunităților minoritare.

Știrile din baschet ni-l aduc în față din nou pe Deni Avdija. Jucătorul israelian al echipei Portland Trail Blazers își continuă cel mai bun sezon al carierei sale în NBA, primind recunoașteri din toate părțile. Avdija a fost desemnat Jucătorul Săptămânii în Conferința de Vest, după ce i-a condus pe Trail Blazers la trei victorii în patru meciuri, înregistrând medii impresionante de 26,8 puncte, 8,3 recuperări și 9,8 asisturi. Această distincție face din el doar al 14-lea jucător din istoria francizei din Portland, care primește acest premiu onorific, și primul de la Damian Lillard încoace (din februarie 2023). Mai mult, Avdija este considerat unul dintre principalii candidați pentru premiul de final de sezon de Most Improved Player (cea mai bună îmbunătățire a unui jucător).

O recunoaștere aparte a venit însă din partea legendei LeBron James care l-a lăudat pe israelian după meciul contra celor de la Los Angeles Lakers: „Are un sezon fenomenal. Ar trebui să fie în echipa de All-Star. Sănătatea lui este cel mai important lucru acum. Joacă un baschet excepțional.” Este a doua oară în mai puțin de două săptămâni când LeBron vorbește laudativ despre Avdija. În podcastul Mind the Game, pe care îl prezintă împreună cu Steve Nash, James a analizat dezvoltarea fizică și tehnică a baschetbalistului din Israel: „Este foarte puternic când ajunge la coș (...) mai ales când pătrunde viguros dinspre dreapta. Și și-a îmbunătățit și aruncarea de la distanță.” Nash a adăugat că Washington Wizards, echipa care l-a cedat pe Avdija la Portland vara trecută, probabil regretă această decizie, o părere cu care LeBron James a fost de acord.

Cristian VECHIU

B'nai B'rith România: revelion și Hanuca

După mulți ani, B'nai B'rith România Forumul dr. Moses Rosen a organizat la Hotelul Capitol, la inițiativa și invitația doamnelor Ioana Nițescu și Sara Wexler, tradiționalul Revelion BB. Evenimentul a fost dedicat memoriei ing. Jose Iacobescu (z.l.), fostul președinte al BB, și ing. Silviu Wexler (z.l.), ambii foști membri marcanți și entuziaști ai organizației. Și cum ziua în care s-a desfășurat Revelionul BB a corespuns cu ultima zi de Hanuca, au fost aprinse toate lumânările hanuchiei.

A fost un foarte bun prilej de întâlnire a membrilor și simpatizanților BB care nu s-au mai văzut în acest

cadru de multă vreme. Din păcate, a spus Felicia Waldman, președinta BB, prea puțini au profitat să vină, să ne vedem și să ne amintim de atmosfera vie în care își desfășura activitatea organizația. Cei prezenți au lansat un apel celor absenți, iar membrii mai tineri s-au angajat să reînvie B'nai B'rith prin inițiative și activități interesante.

Deși Revelionul BB s-a organizat cu două săptămâni înaintea Anului Nou, toți cei prezenți am ciocnit un pahar de șampanie, ne-am urat „La mulți ani cu bucurii” și am promis ca în 2026 să fim mai optimiști.

Eva GALAMBOS

DIN BUCĂTĂRIA EVREIASCĂ

Supă de curcumă și ghimbir

A venit iarna cu sărbătorile ei, Hanuca și Anul Nou, când consumăm mai mult ca de obicei preparate prăjite în ulei, sufganioți (gogoși) și latkes, salată de boeuf și altele, așa că acum este cazul să ne schimbăm meniul și să mâncăm lucruri mai ușoare, dar sățioase. Și ceea ce se potrivește foarte bine acestor recomandări este o supă de pui, dar cu... îmbunătățiri. De pildă, lămâia care aduce supa clasică la un alt nivel datorită prospețimii ei sau curcuma și ghimbirul care stimulează energia și ajută la întărirea sistemului imunitar. Și cea mai bună parte a acestei rețete este că se poate face din carcasa de pui care a rămas după ce puilul din care s-au pregătit alte feluri a fost dezosată. Dar, ca supă să fie cu adevărat gustoasă, de la un pui fript întreg se scoate carnea, o parte se pune în supă și din restul se face o salată. Se poate pregăti o cantitate mai mare de supă care se păstrează mai multe zile în frigider sau în congelator.

Ingrediente

- 1 carcasă de pui
- măruntaie de la trei pui
- 3 cepe mari tăiate sferturi
- 2 căței de usturoi

- 2 morcovi mari mărunțiți
- 2 tulpini de țelină (apio) mărunțiți
- 1 bucătică de ghimbir proaspăt (după gust)
- 1/4 linguriță curcumă
- zeama unei lămâi (lămâia stoarsă se păstrează)
- 3 frunze de dafin
- 1 ceapă verde tăiată subțire pentru ornat
- tăitei după gust
- praf de chili sau paprika iute, opțional.

Preparare

Se preîncălzește cuptorul la 200°C. Carcasa de pui și măruntaiele se pun pe o tavă pentru friptură și se lasă 20 de minute în cuptor. Se transferă apoi într-o oală mare cu lichidul ce s-a scurs, se adaugă ingredientele și lămâia stoarsă, se toarnă apă rece și se pune pe foc. Când începe să fiarbă, se acoperă oala, se lasă focul mic și se gătește 5-6 ore. Se pune sare după gust. Se strecoară și se separă zeama într-o oală.

La servit se adaugă zeama de la o altă lămâie, morcovi, o porție de tăitei, se presară ceapă verde și praf de chili.

(E.G.)

Centenar Maria Constantin: o frântură de veac XX din istoria evreilor români

(Urmare din pag. 15) ani a trăit bucuria primei expoziții la Galeriile Fondului Plastic, deschisă împreună cu Horia Teodoru. Au urmat zeci de expoziții de grup și personale în țară și în străinătate. Trăsături specifice îi erau delicatețea liniei, fantezia, cultivarea acuarelei. S-a făcut remarcată în ilustrația de carte. Copertele a 40 de volume pentru adulți și copii îi poartă semnătura. Tablouri ale ei se află în mari muzee ale lumii și în colecții particulare din Europa, SUA, Australia, Israel. Retrospectiva postumă din 2013 (la un an de la stingerea sa din viață),

de la Galeriile Simeza din Capitală – inițiată de fiica ei, Mihaela Constantin, la rândul ei pictoriță, stabilită la Paris, curatoriată de criticul de artă Luiza Barcan – este o sinteză a clipeilor dragi din viață: vacanțe în Delta, la mare, burguri vechi transilvane; atracție pentru lumina din zori, nu mai e noapte, nu e încă zi – o speranță; zvăcnetul vieții din florale... Într-un fragment de jurnal, Maria Constantin nota: „Mi s-a spus: «Aseară am văzut un cer de Maria Constantin».” Poate asemenea reflecții au îndemnat-o să persevereze în împlinirea vocației.

Muzica, baricadă a Păcii

(Urmare din pag. 12) Nițulescu-Lamatic, Daniela Ciocia, Carla Mușat, Diana Tudor, Stephanie Radu, tenorul Alin Stoica, contratenorul Vladimir Catană, pianistul Constantin Pătrana. Alții, nu mai puțin prestigioși, nou-veniți pe scena JCC: instrumentistul și cântărețul Alexandru Nuca, soprana Mihaela Stanciu, pianista Cristina Gârbea, dansatoarea Selina Talyer.

Programul a fost alcătuit din șlagăre bine alese de pe întreg mapamondul: tango argentinian, șansonetă franceză, canțonetă italiană, piese vocale cu rădăcini în folclorul spaniol, irlandez, chinez, celebre arii de operă italiană și musical englez, dans egiptean, muzică ușoară românească, anii '50-'60. Printre melodiile interpretate de artiști s-au numărat: *Oblivion*, de Astor Piazzolla; *Por una cabeza*, de Carlos Gardel; *Amapola*, de Joseph Lacalle; *Tombe la neige*, de Salvatore Adamo; *Blânda iarnă*, versuri de Zigu Tauberg, puse pe note de Șerban Nechifor; *Amor, amor, amor*, de Gabriel Ruiz; *A Little Bit of Heaven*, de Ernest Ball; arii din *Turandot* și din *Tosca*, de Giacomo Puccini, și din *Fantoma de la Operă*, de Andrew Lloyd Webber; *O sole mio*, de Giovanni Capurro. Nota de evreitate a fost dată de întotdeauna răscolitorul *Ierusalaim șel Zahav*, în versiunea Carlei Mușat.

Închiderea concertului, *tutti*, cu aplauze în tact: *Muzica din opereta Valurile Dunării* de George Grigoriu și *Hava Naghila*, nigun hasidic intrat în folclorul israelian. În încheiere, directorul Adrian Gueron i-a mulțumit Liane Tauberg pentru organizarea unui eveniment cu adevărat emoționant.

Radu F. Alexandru s-a stins din viață

Cu fața spre ceilalți

Radu F. Alexandru z.l., stins din viață la final de an 2025, a fost atras mai întâi de matematică. Pe urmă a vrut să experimenteze interferențele matematică-filozofie, ceea ce l-a determinat să urmeze filozofia. S-a dovedit însă că adevărata pasiune era literatura, mai ales teatrul. Instinctul estetic îi spunea că are nevoie „de ceva foarte puternic și foarte adevărat” pentru a capta interesul prezumtivilor cititori și spectatori, convins că numai un blindaș intelectual solid îl poate ajuta. Debutază în teatru cu *Umbrele serii*, piesă jucată la Teatrul Victor Ion Popa din Bârlad, în 1974, an în care termină Facultatea de Filozofie. În timpul cursurilor postuniversitare de regie de teatru, scrie *Buna zi de mâine*. Începe să-și facă mâna de scenarist. Colaborează cu regizorii Dinu Tănase pentru *La capătul liniei* și cu Alexa Visarion pentru *Punct și de la capăt*.

Sagacele scriitor era interesat mai cu seamă de dramaturgie (deși s-a afirmat și în publicistică și în traducere literară), ca să diagnosticheze viața socială. Pentru asemenea demers, apelul la metaforă a fost și rămâne vehicul peren. O celebră piesă de teatru renașcentistă reprezenta o supapă de exprimare subiacentă pentru regizor și public în anii totalitarismului ceaușist, când spectatorii, în paltoane, în sălile de teatru neîncălzite iarna, aplaudau la scenă deschisă replica hamletiană „Ceva e putred în Danemarca”. Aceeași piesă îi va servi lui Radu F. Alexandru drept canava pentru reflecții despre resorturile dintotdeauna ale marelui mecanism social: conta pasiunea, brutalitatea, cruzimea, lupta pentru putere. O ilustrare recentă: *Gertrude*, pusă în scenă în 2023 la TNB, piesă scrisă în 2012 și inclusă în volumul *Teatru 7*, apărut la

Cartea Românească.

Radu F. Alexandru nu s-a limitat doar la cercetarea vieții sociale. A înțeles să acționeze pentru perfectibilitatea ei. După 1996 a fost, în câteva mandate, senator PNL. A fost vicepreședinte al Grupului Interparlamentar de Prietenie România-Israel, vicepreședinte al Asociației Culturale de Prietenie România-Israel.

Și-a înțeles menirea de moștenitor al Holocaustului, prima generație. În *Totul despre Hamlet*, piesă scrisă în 1996, unul dintre personaje pune în ecuație concepția lui despre respectul identitar și modalitatea de a fi respectat ca atare de Celălalt. Când Radu F. Alexandru acorda un interviu revistei noastre

(atunci eram departe de antisemitismul global din ce în ce mai agresiv, de azi), tocmai avusese loc o profanare de morminte la Cimitirul Giurgiului din Capitală. Faptul declanșase emoții puternice în rândurile intelectualității evreiești și neevreiești democratice ale momentului. A fost una dintre rarele lui clipe confesive: „Săptămâna trecută am fost la cimitir. Abia când am ajuns la mormântul soarelui mele și am găsit placa răsturnată, am simțit acea durere care... Mormântul unei fetițe de șapte ani... Și mie mi se cere să cred că alți copii de aceeași vârstă sau cu doar câțiva ani mai mari au năvălit în cimitir și au început să dea peste cap pietrele mormintelor... Că ultimul joc descoperit de copii în România se numește «de-a profanarea cimitirelor evreiești».”

Din anii studenției la filozofie și până la cei din urmă, Radu F. Alexandru a fost un scriitor *Cu fața spre ceilalți*. Așa se chema cartea de debut din 1971. Titlul avea să-i sintetizeze opera.

Iulia DELEANU

Ruth Bourne a murit la 99 de ani

Ruth Bourne, fostă membră a serviciului militar britanic în timpul celui de Al Doilea Război Mondial, implicată în operațiunea de deciptare a comunicațiilor germane codificate Enigma, a murit la vârsta de 99 de ani, a anunțat familia acesteia.

Născută în 1926 la Manchester și crescută în Birmingham într-o familie evreiască, Ruth s-a înrolat în Royal Navy în anul 1944, în ultima fază a războiului european. După o perioadă de instruire în Scoția, i s-a comunicat că va fi repartizată la „servicii speciale”, o formulare militară vagă ce ascundea operațiunile ultrasecrete de la Bletchley Park, centrul britanic de criptanaliză. Activitatea presupunea păstrarea totală a secretului profesional, fără posibilitatea de a discuta munca desfășurată cu absolut nimeni. Bourne a operat mașinaria Bombe, un dispozitiv electromecanic dezvoltat sub conducerea matematicianului britanic Alan Turing, pentru a descoperi cheile zilnice folosite de sistemul german de comunicație Enigma. Schimbările erau de câte opt ore, în regim continuu, iar orice mică eroare putea compromite deciptarea. „Știam doar partea mea”, avea să spună ulterior, remarcând că nu a înțeles pe deplin importanța muncii sale până la declassificarea documentelor, după război. Comunicările interceptate erau transmise apoi către ofițerii de informații,

care evaluau valoarea tactică sau strategică a datelor.

Contribuția echipelor de la Bletchley Park este creditată de istorici pentru scurtarea războiului în Europa cu până la doi ani, prin oferirea de informații decisive despre operațiunile navale germane, mișcări de trupe și logistică militară. Dezvoltările tehnologice din acel mediu au fost ulterior considerate un real fundament pentru dezvoltarea tehnologiei informației.

Pentru activitatea sa, Bourne a primit în 2009 un însemn comemorativ al guvernului britanic, cu inscripția „We also served”, dedicat personalului feminin implicat în criptanaliză și operațiuni auxiliare. În 2018, statul francez i-a conferit Legiunea de Onoare, cea mai înaltă distincție militară a Franței, pentru contribuția la eliberarea Europei de sub dominația nazistă.

„Bunica mea era o persoană foarte inteligentă, creativă și plină de umor. Îi făcea întotdeauna plăcere să-și dedice timpul pentru a le povesti celorlalți despre contribuțiile sale la descifrarea codurilor la RAF Eastcote și a fost voluntară timp de zeci de ani la Bletchley Park, oferind tururi ghidate. Ea trăiește mai departe în cărți, în ceramica și arta sa și în amintirile noastre. Toți îi vom simți lipsa!”, a declarat nepoata sa, Bee, pentru BBC.

Dan DRUȚĂ

FILE DE CALENDAR

Evrei născuți în luna februarie

Emilio Gino Segre – fizician, născut la Tivoli, 1 februarie 1905, imigrat în SUA, 1938. Premiul Nobel pentru fizică, 1959. Decedat la Lafayette, California, 1989.

Lucille Eichengreen (Cecilie Landau) – memorialistă a Holocaustului, născută la Hamburg, 1 februarie 1925. Stabilită în SUA, decedată la Oakland, CA, 7 februarie 2020.

Alfred Grosser – scriitor, istoric, analist politic, născut la Frankfurt, 1 februarie 1925, imigrat în Franța, 1933. Friedenspreis der Deutschen Buchhandels, 1975; Légion d'honneur, 2019. Decedat la Paris, 7 februarie 2024.

Solomon R. Guggenheim – colecționar de artă și filantrop, născut la Philadelphia, 2 februarie 1861. Întemeietor al Solomon R. Guggenheim Foundation (1937) și Solomon R. Guggenheim Museum (1939). Decedat la Long Island, 1949.

Yoel Marcus – jurnalist, născut la Istanbul, 5 februarie 1932, imigrat în Palestina mandatară, 1943. Premiul Sokolov, 2017. Decedat la Tel Aviv, 23 februarie 2022.

Florin Mugur – scriitor, născut la București, 7 februarie 1934. Premiul Uniunii Scriitorilor, 1977. Carte: *Șchițe despre fericire*. Decedat la București, 9 februarie 1991.

Boris Leonidovici Pasternak – scriitor, născut la Moscova, 10 februarie 1890. Convertit la ortodoxie, dar identificat ca evreu. Premiul Nobel pentru literatură, 1958. Roman: *Doctor Jivago*. Decedat la Peredelkino, Moscova, 1960.

Chaim (Herman Harold) **Potok** – scriitor, născut la Buffalo, 17 februarie 1929. National Jewish Book Award. Decedat la Merion, Pennsylvania, 2002.

Dani Koren – analist politic, născut în Israel, 19 februarie 1945, fiul lui Ițhak Korn, președintele Organizației Originarilor din România. Președinte al Beit Basarabia, Tel Aviv. Decedat în Israel, 14 februarie 2024.

Mayer Amschel Rothschild – bancher, născut la Frankfurt, 23 februarie 1744. Între cei mai influenți oameni de afaceri din istorie. Decedat la Frankfurt, 1812.

Leopold Trepper – luptător antinazist, născut la Nowy Targ, 23 februarie 1904. Organizator al rețelei Rote Kapelle, Franța, 1938-1944. Arestat în URSS, revenit în Polonia, imigrat în Israel, 1974. Decedat la Ierusalim, 1982.

Hary Kuller (Haim Culer) – sociolog și istoric al evreilor din România, născut la Lucăcești, 23 februarie 1929. Ordinul Meritul Cultural, 2009. Decedat la București, 2020.

Ariel Sharon (Arik Scheinermann) – general și om politic, născut la Kfar Malal, 26 februarie 1928. Prim-ministru al Israelului, 2001-2006. Decedat la Havat Shikmin, 2014.

Uri Shulevitz – scriitor și ilustrator de cărți, născut la Varșovia, 27 februarie 1935, stabilit în SUA, 1959. National Jewish Book Award. Decedat la New York, 15 februarie 2025.

Evrei decedați în luna februarie

Kirk Douglas (Issur Danilovitch, sau Izzy Demsky) – actor, regizor, filantrop, născut la Amsterdam, New York, 1916. Decedat la Beverly Hills, 5 februarie 2020.

Stefan Jerzy Zweig – scriitor și cineast, supraviețuitor al Holocaustului, născut la Cracovia, 1941, emigrat în Austria, 1972. Romanul și filmul *Naked among Wolves*, de Bruno Apitz, 1958, după biografia lui. Decedat la Viena, 6 februarie 2024.

Gherasim Luca (Zalman Locker) – poet, născut la București, 1913, stabilit la Paris, 1952. Printre cărți: *Dialectica dialecticii*. Sinucis aruncându-se în Sena, 9 februarie 1994.

Michael Grunstein – biolog, născut în România, 1946, imigrat în SUA. Premiul Albert Lasker pentru cercetarea medicală de bază, 2018. Membru al National Academy of Science, 2008. Decedat în SUA, 18 februarie 2024.

Stefan Zweig – scriitor, născut la Viena, 1882, emigrat în Brazilia, 1942. Sinucis la Petropolis, 22 februarie 1942, o zi după apariția autobiografiei sale, *Lumea de ieri*.

Levi Eshkol (Shkolnik) – om politic, născut la Oratov, 1895, imigrat în Palestina, 1914. Prim-ministru al Israelului, 1963-1969, decedat în funcție, la Ierusalim, 26 februarie 1969.

Nathaniel Charles Jacob Rotschild – bancher, filantrop, născut la Cambridge, 1936. Președinte de onoare al Institute for Jewish Policy. Decedat la Londra, 26 februarie 2024.

Renen Schorr – regizor și producător de filme, născut la Ierusalim, 1952. A întemeiat Sam Spiegel Film and Television School. Decedat la Tel Aviv, 26 februarie 2025.

Michelle Christine Trachtenberg – actriță de cinema și televiziune, născută la New York, 1985. Numeroase filme și premii. Decedată la New York, 26 februarie 2025.

Elle Sue Bernstein – ecologistă, născută la Newburyport, Mass., 1953. Mama studierii iudaismului în raport cu mediul ecologic. Decedată la Philadelphia, 27 februarie 2024.

Donald Arthur Glaser – fizician, născut la Cleveland, 1926. Premiul Nobel pentru fizică, pentru inventarea camerei cu bule, 1960. Decedat la Berkeley, 28 februarie 2013.

Hans Manasse – fotbalist, născut la Viena, 1930, refugiat în Anglia, 1938. Revenit în Austria, 1953, membru în echipa ei națională. Decedat în Austria, 28 februarie 2022.

Ben Stern – scriitor și activist, născut la Varșovia, 1921, imigrat în SUA, 1946. Luptător pentru păstrarea memoriei Holocaustului. Decedat la Berkeley, CA, 28 februarie 2024.

Yigal Allon (Peikowitz) – om politic, născut la Kfar Tavor, 1918. Prim-ministru ad interim al Israelului, 26 februarie - 17 martie 1969. Decedat în Israel, 29 februarie 1980.

Avraham Barkai – istoric, cercetător al antisemitismului, născut la Berlin, 1921. Stabilit în Israel, decedat în kibutul Lahavot Habashan, 29 februarie 2020.

Lucian-Zeev HERȘCOVICI

☆ DECESE ☆ COMEMORĂRI ☆

Înhumați în cimitirele CEB în perioada 10 decembrie - 15 ianuarie: **FERTEL LEA** (Cimitirul Giurgiului), **FELDMAN RADU ALEXANDRU** (Cimitirul Giurgiului), **MOISEȘCU CAROL** (Cimitirul Giurgiului), **GROSZ PETRU** (Cimitirul Giurgiului), **CIUBĂNCAN CLARA** (Cimitirul Giurgiului).

Primarul New York-ului a revocat directive de combatere a antisemitismului

Importante organizații evreiești americane și guvernul israelian l-au criticat pe primarul New York-ului, Zohar Mamdani, după ce, în prima lui zi de lucru la primărie, a revocat o serie de ordine executive, legiferate de predecesorul său, vizând combaterea antisemitismului. Printre cele mai controversate demersuri a fost revocarea adoptării de către orașul New York a definiției de lucru a antisemitismului, elaborată de IHRA, un cadru folosit frecvent de guverne și de organele de aplicare a legii pentru a identifica comportamentul antisemit, inclusiv anumite forme de retorică antisionistă.

Definiția de lucru a antisemitismului contravine poziției noului primar care condamnă sionismul și care a făcut din activismul antiisraelian baza carierei sale politice. El a fost acuzat că promovează o retorică antisemită, a refuzat de repetate ori să recunoască dreptul Israelului de a exista ca stat evreu, a etichetat Israelul că promovează „apartheidul” și „genocidul” și a refuzat să condamne fraza „să globalizăm Intifada” care îndeamnă la acțiuni violente împotriva evreilor și a israelienilor din întreaga lume. Mamdani a revocat și ordinul care condamnă campania de a boicota Israelul. Primarul a calificat aceste măsuri drept administrative și nu o schimbare a politicii primăriei.

Într-o declarație comună, organizațiile evreiești din oraș au subliniat că măsurile luate contravin promisiunilor electorale ale primarului de a combate toate formele de ură, inclusiv antisemitismul.

Ministerul israelian de Externe a calificat poziția primarului ca o invitație de a intensifica intoleranța împotriva cetățenilor evrei din New York. (E.G.)

GÂNDUL SCRIS

Antisemitismul românesc la 85 de ani de la Pogromul din București

În România sunt sute de cimitire evreiești. Mii dacă le luăm în calcul și pe cele mai mici, dezafectate, în sate sau cătune unde nu mai există evrei de mult timp. Rămân însă aceste dovezi ale unei istorii lungi și complicate a comunităților evreiești din țara noastră, o istorie care continuă și astăzi.

Aveam 19 ani când am aflat prima dată de un cimitir evreiesc profanat în timpurile noastre, în România. Se întâmpla la Iași, dacă îmi amintesc corect, iar un prieten din acea vreme, student la istorie, a scris o disertație care se numea „Puseuri de antisemitism în România contemporană”. Îmi amintesc titlul textului său pentru că am vorbit mult în grupul nostru încercând să înțelegem cum de mai sunt posibile asemenea acte antisemite în zilele noastre. Asta se întâmpla în urmă cu 20 de ani. Între timp am înțeles că, din când în când, în orașele românești, cimitire evreiești sunt profanate, pe sinagogi mai apar uneori svastici.

Curând se împlinesc 16 ani de când lucrez la Federația Comunităților Evreiești din România. Mai întâi ca redactor de carte la Editura Hasefer, pe vremea când era condusă de scriitorul Ștefan Lureș (z.l.), apoi și ca redactor la revista pe care o citiți acum. Pot spune, așadar, că am fost la curent cu diferitele incidente antisemite din România în acest interval de timp. Și nu au fost chiar puține. Dar virulența antisemitismului revărsată în spațiul public românesc în ultimele luni este pentru mine un șoc. Înțeleg de unde vine, pricep resoriturile care amplifică agresivitatea antisemită în mediul online, în Parlament, în presă sau te miri unde, dar în continuare mi se pare șocant nivelul de radicalizare.

În ultimele zile ale anului trecut eram în trecere pe la Federație cu puțină treabă și am văzut un grup gălăgios care protesta în fața Templului Coral că evreii distrug țărișoara și libertatea de exprimare. Ceva mai târziu, în aceeași zi, un grup de oameni a mers la Monumentul Victimelor Holocaustului din București să protesteze din același motiv. Repet, la un monument dedicat victimelor Holocaustului. Să protesteze. Când știi istoria acestor locuri, când știi ce s-a întâmplat cu Templul Coral și cu alte zeci de sinagogi, cu mii de case și magazine

evreiești, cu evreii torturați și uciși în timpul Pogromului din București este foarte greu să-ți stăpânești pornirea de a reacționa în fața aberațiilor acestor oameni care împrumută din gesturile Mișcării Legionare, cântând cântece religioase în Monumentul Victimelor Holocaustului, în buna tradiție misticoidă care a definit legionarii și îi definește și astăzi pe neolegionari. Toate astea s-au întâmplat imediat după ce Parlamentul a adoptat pentru a doua oară legea pentru combaterea extremismului, radicalizării, antisemitismului, xenofobiei și discursului instigator la ură. Așa că nu pot să nu pun măcar o parte din responsabilitatea pentru amplificarea acestei atmosfere toxice din societate pe seama gestului iresponsabil al președintelui României, Nicușor Dan, de a merge până în pânzele albe cu o contestare fără temeii a acestei legi, oferind astfel legitimarea perfectă pentru cei vizați de lege (extremiști, antisemiți, oameni care instigă zilnic la ură). Pe bună dreptate, aceștia se simt îndreptățiți astăzi să-i linșeze public pe cei care se opun dorinței lor de a răspândi ura în societate. Au în spate argumentele președintelui României. Lasă că alea nu sunt argumente; în epoca post-adevăr nu argumentele contează, ci percepția.

Luna aceasta s-au împlinit 85 de ani de la Pogromul legionar antievreiesc din București. Peste 120 de evrei au fost uciși în acele trei zile din ianuarie 1941 de membrii Mișcării Legionare, dar și de simpatizanții lor, oameni simpli care credeau că au găsit dușmanul comun și care ajunseseră într-un asemenea stadiu de radicalizare, încât nu era de ajuns să-i ucidă pe evrei, ci trebuia să-i tortureze, să-i agațe de cârlige în abator și să scrie pe trupurile lor „carne coșer”.

Între timp, la jumătatea lunii ianuarie a acestui an, publicațiile Context.ro și Buletin de București scriau despre încă o troiță legionară, la doi pași de București, în orașul Buftea: „O troiță legionară a fost amplasată la intersecția străzilor Mărășești și Abator din orașul Buftea, pe un teren din domeniul public, concesionat de primărie unei asociații în care sora primarului Gheorghe Pistol a avut o funcție de conducere”, au dezvăluit jurnaliștii Context.ro. „Terenul a fost atribuit în 2014 Asociației «Dumnezeu, Neam și Țară», la câteva luni după înființarea acesteia. Vicepreședinte și membru fondator al asociației era Margareta Pistol, sora primarului orașului Buftea”, scrie site-ul buletin.de.

Cam când apreciază domnul președinte Dan că ar fi cazul să nu mai avem simboluri legionare promovate pe domeniul public? Sau mai simplu: Ar trebui sau nu să avem troițe legionare la drumul mare?

George GÎLEA

REALITATEA CĂRȚII

Nedespărtirea de Radu F. Alexandru

Era prima dată când ilustrul meu prieten nu-mi răspundea la urările de Hanuca.

Știam că e suferind, dar vorbisem cu el la telefon de câteva ori după Roș Hașana și nu îmi spusese nimic despre vreo agravare, cu atât mai puțin nu-mi mărturisise că este internat. Radu F. Alexandru era un intelectual de altă dată: nu te-ar fi deranjat pentru nimic în lume ca să se plângă de vreo problemă personală. Era discret, nu vorbea despre sine. În 25 de ani de când îl cunoșteam, nu l-am auzit niciodată spunând – cum fac atâția alții, mult mai puțin merituosi –, eu, care sunt un mare scriitor”. Deși era și toți știam că este, că ne onorează cu timpul și prietenia sa un om care

reprezenta ceva foarte înalt în cultura și în societatea românească.

L-am căutat (așa am și devenit prieteni) într-un moment în care aveam nevoie de opinia sa cu privire la drumul pe care merge teatrul românesc. Unul, credeam eu (cred și acum), neprielnic culturii române și societății, în ansamblul ei. Teatrul românesc, deși are profesioniști de nivel mondial și încă face săli pline, a abandonat atât literatura dramatică românească, deopotrivă clasică și contemporană, cât și problematica umană din societatea noastră de azi.

Am fost surprins (și deloc reconfortat) să constat că Radu F. Alexandru, deși era unul dintre foarte puținii dramaturgi români încă jucăți pe marile scene, era de aceeași părere. Am descoperit în el nu numai pe marele autor de teatru pe care îl cunoșteam deja din textele sale, ci și pe un împătimit al istoriei scenei românești și al artelor spectacolului, în general. Era de un pesimism tonic, dacă mă pot exprima așa, și credea – iar viața i-a dat dreptate – că, deși situația nu se va îmbunătăți, se vor mai face spectacole cu piese românești contemporane și vom mai avea motive de bucurie, ca susținători ai literaturii de calitate. Unele dintre aceste spectacole s-au bazat chiar pe piesele sale: *Luminița de la capătul tu-*

nelului, respectiv *Gertrude*, ambele jucate la Teatrul Național din București.

Mi s-a dezvăluit apoi, în persoana lui Radu F. Alexandru, cu discreție și delicatețe, prietenul indefectibil al lui Marin Preda și, pornind de aici, depozitarul unui tezaur memorialistic al literaturii române postbelice și al spațiului creator evreiesc în cultura română. Cu generozitate, m-a ghidat în incursiunile mele în istoria intelectuală evreiască din România și din lume. Ca nimeni altul, știa să răspundă la afecțiune cu afecțiune și la probitate cu o enormă disponibilitate de a ajuta. Marele dramaturg, prozator și scenarist nu credea că își pierde timpul dacă ajută sau stă de vorbă cu un confrate mai tânăr. Cu o eleganță unică în lumea literară românească, și-a slujit breasla și ideea de prietenie literară.

Ne-a părăsit unul dintre ultimii oameni de anvergură ai culturii române. Dar opera sa – teatru, proză, scenarii de film – rămâne vie și actuală și va rămâne așa cât timp vor mai exista oameni care să citească în limba română. Plecarea sa nu e o despărtire, ci doar o trecere a lui Radu F. Alexandru într-o altă dimensiune: aceea de model. Fie-i amintirea binecuvântată!

Răzvan VONCU

REALITATEA EVREIASCĂ

REDACȚIA: București,
str. Romulus, nr. 2, sector 2
COD POSTAL 023986
Tel.: 0745 02 02 16
www.jewishfed.ro
realitateavevreasca@gmail.com

Serie nouă a
REVISTEI CULTULUI MOZAIK
Fondată în 1956
de Șef-Rabin Dr. Moses Rosen

Redactor-șef:
George GÎLEA

Redactori:
dr. Claudia BOSOI
Iulia DELEANU
Dan DRUȚĂ
dr. Luciana FRIEDMANN
Eva GALAMBOS (senior editor)
dr. Cristian VECHIU
Ileana BUCULEI

Foto: Sandu CĂLȚIA

Secretar de redacție:
Georgiana DUMITRU

DTP: Gabriel IONESCU

Administrator:
Mihail TUNSOIU
tel. 021-314.96.90
distributie@gmail.com

Tiparul executat de
Tipografia
GARAMOND MEDIA PRINT SRL
IDEA STUDIO, București
Tel.: 0723.531.624

Contribuția pentru un abonament pe un an este de 40 de lei. Abonamentele pentru cititorii din provincie se vor face la comunitățile evreiești din localitatea respectivă. ABONAȚII SUNT RUGAȚI SĂ COMPLETEZE ADRESA EXPEDITO-RULUI PE CUPON! Pentru cei din București – la sediul F.C.E.R. din str. Sfânta Vineri nr. 9-11, cod poștal 030202. Cod fiscal F.C.E.R.: 7426470. Abonamentele se mai pot achita și prin mandate poștale, la oficiile poștale din localitate, în contul FCER, la Garanti Bank, Sucursala Coposu, Conturi IBAN: RO46UGBI-0000732016552RON; RO39UGBI0000732016553 EUR; RO36UGBI 0000732016554 USD. Pentru EUROPA, un abonament pe un an costă 50 de euro (cu toate taxele incluse). Pentru EXTRA EUROPA, un abonament costă 100 de dolari USA (cu toate taxele incluse). Pentru Israel, un abonament pe un an costă 45 de dolari USA.

